OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

GOD. VI. BROJ 9. i 10.

SADRŽAJ:

IZDAJE NA SVIJET »DRUŠTVO HRVATSKIH SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA« U ZAGREBU.
UREDJUJE DR. FERDO NIKOLIĆ.

»OMLADINA« IZLAZI SVAKOGA MJESECA IZUZEVŠI MJESECE PRAZNIKA. — PRETPLATA JE ZA CIJELU GOD. ZA ĐAKE 100 K, ZA OSTALE 120 K, A ŠALJE SE DRUŠTVU HRV. SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA, ZAGREB, MEDULIĆEVA 33. — RUKOPISI SE ŠALJU NA IME UREDNIK. MEDULIĆEVA 30. I NE VRAĆAJU SE.
POJEDINI BROJ STOJI **12 K**

TISAK „TIPOGRAFIJA", GRAFIČKO-NAKLADNI ZAVOD D. D., ZAGREB.

12212

OMLADINA
LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

GOD. VI. | U ZAGREBU, DNE 10. LIPNJA 1923. | BROJ 9. i 10.

KOD KUĆE.

ŠILAR.

Nisam kanio odmah poslije rata kući. Htjedoh da do kraja izliječim prsobolju, ali stari novac kruna pođe strmoglavce u bezvrijednost, i toj nježnoj poruci ne mogoh odoljeti, moradoh ostaviti lječilište D. i otputovati, da se opet nastanim na domaćem ognjištu. Cijelo moje putovanje ne ću opisivati, iako možda ne bi bilo bez zanimljivosti, nego ću početi s časom, kad se konačno dokotrljah izmoren do Zidanoga Mosta.

Osmi je tek mjesec poslije svjetskoga rata. Stigli smo popodne, a putnika mnogo. Dosta je i vojnika, nekoji i ranjeni — pripravlja se strašna naša koruška sramota.

Uzimam novu kartu do Zagreba i strpljivo čekajući napokon i dočekam, da nas zovu u voz. Mene zapade mjesto u odjelu, u koje unesoše i nekoga teško ranjena vojnika. Rana mu u stopalu, pomno zavezana. Prati ga vojnik u Zagreb u bolnicu. Pored mene sjedi još jedan muškarac, a sučelice neka žena s dvoje djece. Govore njemački, a razabirem, da su oboje iz Zagreba.

Kako nam je pripalo i dosta njemačkih krajeva, kažem mome suputniku, da valjda nije Hrvat, kad ne zna hrvatski.

»Kako ne bih bio Hrvat«, odgovara on skoro kao uvrijeđen, ta služio sam u 53. regimenti«.

Malo mi je doduše smiješno, da on svoje hrvatstvo temelji na toj činjenici, ali iz njegova glasa čuti je iskrenost. Upuštam se u razgovor i saznajem, da se zove Đuro, da ima svoju obrtnu radnju staklarske struke u Zagrebu; da je već davni niz godina u Hrvatskoj i da se posve udomaćio — tek samo još nije naučio hrvatski. Valjda mu nije ni trebalo — dosad bar.

Pala je međutim već i noć. Vagoni bez svijetla, ranjenik pored nas stenje i namiješta svaki čas drugamo svoju ranjenu nogu. Vani tmurno, i ako ne pada. Pored toga mori me briga za konak. Hoteli su u Zagrebu svi zaposjednuti, potvrđuje mi i moja Hrvatina Đuro. Pitam ga, hoće li se naći gdje što privatno. Obećaje, da će mi biti na ruku, kad dođemo u Zagreb. To me nešto umiruje — svraćam pogled na ranjenika. Zaspao je. O mladosti, kako li lako podnosiš sve tegobe! Eto, taj, ranjena mu noga, leži na protivnoj klupi odjelenja, drugu nogu spustio niz klupu i spava kao da je na majčinoj postelji.

Stanica odmiče za stanicom, posjećuje nas oružnik, da pregledava putnice i legitimacije; na jednoj stanici vidim natovarena dva tanka. Idu valjda u Beograd, da pokažu, što mogu. Mnogo je putnika i iz primorskih strana, osobito žena — to je kriomčarska družba. Mora da im dobro cvate posao, veseli su, no ima i drugih tmurnoga lica, sigurno mršave kese kao i u mene.

Zagreb! Poratni Zagreb! — Ne vidjeh ga 4 i po godne! Čudni osjećaji rađaju se u meni, kad izlazim iz željezničkih kola. Veselje, ali i neka osebujna, neizvjesna tjeskoba. Već na izlazu čekaju putnike dva oružnika, koji opet pregledavaju putnice. Stiska je, jedva se nekako proturam — tramvaj već ne vozi, na fijaker ili auto ni ne mislm. Umoran sam, nema više u mene mladenačke snage.

Nudim nekome derančetu, da mi ponese dio ručne prtljage do neke gostionice u Ilici, gdje bih po naputku Đurinu mogao možda dobiti konak. Momčić traži za to 20 K! Ljutina me svladava — nema u kovčežiću više od 3—4 kg težine, snaga mi raste, volim i sam da klipšem dalje, nego da se dam guliti već na ulazu u grad. I odmah mi mune glavom misao, da su svi ljudi u svojoj suštini jednaki. I oni gusari u fraku, što finim načinom umiju drugima izvući iz džepa pare, a tako i oni u radničkoj halji — čim ugrabe priliku, oderat će te nemilosrdno, baš kao i oni u fraku. Pada mi na um onaj uzdah velikog ruskog pisca: »Kada će biti svi ljudi i individualno dobri?« a ja pitam sam sebe: »Gdje da počnemo, ili kod onih gore, ili kod onih dolje?«

Na moju sreću dobra ona Hrvatina Đuro nađe se opet pored mene, oduze mi dio prtljage i ponese do one gostionice, gdje me mišljaše ukonačiti. Putem onamo ulice tamne, slabo rasvijetljene, nebo mrko, — sve to ne popravlja moga raspoloženja. U gostionici nam rekoše, da nema mjesta, nego nam valja poći u obližnji oveći hotel, pa će nas tamo vratar već dalje uputiti. Pođosmo onamo, Đuro me preporuči vrataru i oprosti se od mene. Valjan i uslužan čovjek — hvala mu od mene i ovdje!

U kavani sjedoh, da gutnem malo čaja, a pored mene još jedan plačidrug, đak učiteljske škole iz Međumurja, također bez konaka. Nismo dugo čekali, pozvaše nas i kod vratara nađosmo nekoga gradskoga stražara. Reče nam, da na jednome mjestu zna za krevet, ali valja platiti 30 K za prenoćenje. Presenetì me ta visoka cijena. Ta prema tadašnjemu tečaju bijaše to otprilike 5—6 švicarskih franaka! No nema izbora, ako izmakoh onome prvom malome gusaru na stanici, ovome drugom red je predati se na milost i nemilost.

Stražar je omalena rasta, mršav, upalih obraza, slabo razvita prsna koša, a bakrenasto mu lice odaje, da rado prazni čašice. Govorljiv: »Zašto da stradava kršćena čeljad i noći kojekuda po klupama? Da mogu, sve bi ih k sebi primio. Neka imadu krov nad glavom«.

Sudim po tome, da on nije samo vodić, nego ujedno i stanodavac. I to iz kršćanske ljubavi.... i radi one malenkosti od 30 K po osobi! Ali moja nada na udoban stan rasplinjuje se, policisti nisu prije rata baš ne znam kako sjajno stanovali — no možda je sada nakon rata drukčije.

I zađosmo dakle s našim vođom i krenusmo niz Ilicu, onda desno malo uzbrdo — već se veselim — možda će nas utrpati u kakovu vilu. Bit ćemo bar na čistome zraku i zelenilu. Međutim pred nekom dvokatnom kućom, prilično nova izgleda, zastade naš vođa i otključa kućna vrata:

»Tu smo, izvolite ući«.

Uđosmo. Stražar napaljuje žigicu i kad dođosmo do skalina, okrenuh, da ću gore.

»Ne, ne gore — amo dolje, govori mi domaćina i silazi sam svijetleći žigicom u — podrum.

Podrum! Za 30 K!

Zadah vlage, protrulih drva i neki miris kao da se i kuha u tom prostoru, udari nam u lice. Pogledam moga suputnika, značajno si namignusmo i bez riječi silazimo u dubine. Dolje nam vođa otvori neka vrata i nađosmo se u sobi, u koju prodire nešto svijetla na gornji prozor iste ravnine s pločnikom. Napali petrolejsku svjetiljku i tad vidjesmo redom uz zidove 3 kreveta, a na divanu već spava jedan kao četvrti. Domaćina nas ostavi, ali začas se vrati sa svojom ženom. Ona je ovisoka, ponešto mršava, dugoljasta lica, ne baš ružna, mogla je pače biti kadgod i lijepa. Ali boravak u tim donjim prostorijama dao je i njenome licu neku čudnu blijedo žutu boju, koja kvari inače simpatični dojam njenoga pravilnoga lica. Hitro i spretno poče da nasprema postelje za nas dvoje; ja poželjeh, da se umijem. — U času se stvori posuda i ručnici, a umiruje me njezin odgovor, da nema u postelji onih sitnih, crvenih....

Čudno, kako ženska ruka i posluga i podrumska sobu može da učini prijatnijom.

No nije nam do velikoga razgovora, skidamo se i lijegamo — onaj na divanu nije se ni probudio...

Drugi dan, kad se probudih, mladić bješe već izletio, ja se redim i pitam domaćicu, bili mi mogla skuhati čaj.

»Kako ne, imam i ruma«, gotovo ponosno odgovara.

»Da, ali rum mi ne treba, pijem čaj, samo s mlijekom — ja sam apstinenta«.

»Tako! Dakle vi ne pijete ni vina?

»Ništa!«

»Dugo li već?«

»Već petnaest godina«.

»To je lijepo. Moj pije....«

Zatim zastade u govoru, kao da ne htjede, da nešto izreče, ali se ipak razjunači i ponešto otežući nastavi:

»Vidim po svome, da piće škodi.... ali čula sam, da i djeca pate, ako im otac pije«.

»I te kako! Ima li ih u vas?«

»Imam dvoje... Franjo dođi amo...«

U sobu uđe derančić od neko 5—6 godina ponešto podbuhla, blijeda lica, očiju bez životna izražaja, a glave povelike, iako ne baš uvodene«.

»Evo, to mi je stariji, sad ide u šestu godinu. Sa trećom je tek prohodao, a četvrtom progovorio«.

»Imate i drugo?«

»Imam — tamo spava — možete ga pogledati!«

Pođoh za njom, i ona me odvede u kuhinju, odmah sučelice sobi, usku i malenu, gotovo zakrčenu jednom velikom posteljom i štednjakom.

»Tu mi obitavamo«.

»Tu — vas četvoro?«

»Da, nas četvero«.

Zgrozih se. U tome malenom prostoru živi četvero ljudi! U boljem sam nekad pse držao! Odmah počeh blaže prosuđivati ovo »kršćansko milosrđe«, gazdino i onu visoku cijenu kreveta. Ta i oni to skupo plaćaju, napuštajući svoju udobnost i izlažući zdravlje pogibelji. Teško bi ga održali, da i u onoj sobi obitavaju a nekmoli, gdje se stisnuše u taj mali nečisti kutić. Moje oči otkriše napokon na postelji dijete, gdje spava. Dosta je dobro ugojeno.

»Pa dobro izgleda«.

»Pazim na njega, ali i to ima već treću godinu, a još nije ni prohodalo ni progovorilo. Uvijek ga moramo vozikati u kolicama«.

»Pitaste li već savjeta u liječnika?«

»Bila sam. I on mi govori isto, što i vi«.

»Ali ne treba da strahujete«, tješim je. »Kad je prvo prohodilo i progovorilo, i drugo će«.

»I ja se nadam«, odgovara ona i očito je postala povjerljiva prema meni. Priča mi povijest svoga braka u malo riječi. Slavonsko je dijete, a zagledala se u svoga muža Ličanina, koji je služio u okolini njenoga sela.

»Dobar mi je, ne mogu se potužiti na njega. Skrbi dobro za me, poslušat će me u svemu. Samo pića ne može da se kani«.

Da li i rakije?....«

»Nje najradije«.

»Nije dobro... dabrao baš najzadnje piće«.

»Nego... sav je već oslabio... kutnjake je sve pogubio... često ga boli glava, a jedva mu 40 godina. Ja sama nikada ništa ne pijem«.

»Nekad će vas djeca zato i blagoslivljati. Što budu imali zdravlja, imat će po vama«.

Sve tako u razgovoru opremio sam se i nakon što ispih čaj, izlazim, da si pogledam poratni Zagreb. Tu ću da budem kratak.

U nekoj radnji popih čašu mlijeka, a kod mijenjanja novca uturiše mi bezvrijednu madžarsku banknotu od 20 K; iz nekoga razizemnoga prozora istresoše mi krpom prašinu baš nad glavom; a iz jedne poznate trafike u Ilici izleti djevojče i sasvim hladnokrvno izbaci na ulicu obilne ostatke zajutraka. Kakova promjena! Taj nekad tako čisti Zagreb! Ispred onih kavana na Jelačićevu trgu ne vidim poznatih lica, ali zato mnoštvo drugih, od kojih nekoja, kad bi ih tko bez suda proglasio zločincima, ne bi teško ogriješio dušu.

K objedu pođoh u onu gostionicu, gdje sinoć ne dobih konaka. Sjedio sam u bašti, a pored mene kraj drugoga stola neko 10—12 gosti domaćih ljudi. Nedjelja je, hlade se pivom i složno i skladno zapjevaše:

»Okrepi ga...«

Čudan dojam čini ta pjesma na me, koji se vraćam iz tuđine. Tamo ljudi ne običavaju pjevati već

oko podne. No priučit ću se već na domorodne običaje — ta u večer već sam i ja usrećio nekoga drugog s onom madžarskom banknotom. Što ćemo — poratni moral nora da je vrlo priljepčiv, a 20 K nisu trice za mršavi džep maloga buržujića.

Drugi dan popodne, kad krenuh u grad, sretnem malo dalje od onoga moga stana dva đaka Srbijanca, koji sa mnom putovahu, a zaostaše radi svoga prtljaga. Vidim da nešto traže, drže u ruci neko parče papira. Pozdravim ih i pitam, mogu li im biti od pomoći.

»Eto dobismo atres za stan, ulicu smo napitali, a to je valjda broj kuće, otkud baš vi izađoste«.

Pogledam napisano na papiriću — jest, zaista, šalju i te kukavce među nas ostale.

»Kazaše nam cijenu od 30 K po krevetu za noć — mora valjda biti u prvome katu soba!« nastavi jedan od njih.

»I jest i nije, već kako se uzme« odvraćam ja i pokazujem im put, kojim i ja prođoh prešašne noći.

Kako, kako? Zaintačiše obadva.

Tako... To vam je kao i na brojnoj crti. I na desno prva je brojka jedan i na lijevo je prva brojka jedan i u tome su si jednaka oba broja. Tek sitna razlika, jedan je pozitivan, a drugi negativan.

Baš smo došli do mjesta na stubama, kad valja ili krenuti gore na prvi kat ili dolje u podrum.

»Zato ćemo sad lijepo da skrenemo dolje u podrumski, negativni prvi kat«.

Nastavljam ja smješkajući se, a ona dvojica zabezeknuto me slijede a stariji nepovjerljivi Toma uzađe i na prvi kat, gdje mu dakako rekoše, da nema tamo stana ni ni za koga. Bi i njima, kao i meni dan prije.

Još tri noći noćio sam u onome podrumu, dobro inače podvoren od domaćice? Posljedju noć bijaše nas šestero — dvojici prostrli na podu. Uvrtio sam si bio u glavu, da ću naći stan pomoću stambenog ureda, i da ne bi neke prijateljske obitelji, koja se zauze za me i nađe mi pristojnu sobicu, valjda bih i danas još čekao na stan po toj uredbi!

— — — — — — — — — — — — —

Negdje pod jesen iste godine jednoga lijepog dana sretnem na Zrinjevcu onu domaćicu od podruma skupa s njeznim mužem sad već u građanskom odijelu. Ostavio je policajsku službu. Nije mu valjda više potrebno; može živjeti od svoga »kršćanskoga milosrđa«. Njegova me žena prepozna i veselo pozdravlja. I ja maknuh rukom prijatno na otpozdrav. Ono mlađe dijete sjedi još sveudilj u kolicama i bulji nijemo i tupo u svijet. Još nije ni prohodilo ni progovorilo!

— — — — — — — — — — — — —

Godinu dana poslije promatram svjetinu na Jelačićevu trgu, a ispada iz neke ljekarne ovisoka vitka žena u polucrnini, na rukama joj dojenče u jastuku. Naši pogledi sretoše se, tužno mi kimnu glavom na pozdrav i svrnu pogled na dijete na rukama. Prepoznah je i shvatih sve. Muž joj se preselio na Mirogoj, a ona ostala sama sada već s troje djece. Ono na rukama je najmlađe. Kad će to prohodati i progovoriti?

MIRIS RASCVALE KAJSIJE. . .

KATICA AGIĆ.

U malenoj tijesnoj avliji, koja je prilično smetljava, diže se krošnjasto kajsijino stablo. Nedaleko se redaju još dva velika grma divlje ruže, koja se pripitomila. Kad već kajsijin cvijet opane i sasuši se u smetljavoj avliji, istom onda procvijetaju grmovi ruža.

Dio avlije, nad koji se kajsija savija, ograđen je zidom. Na širokom rubu zida može se udobno sjedjeti. Obično se tuj skupljaju dječica iz susjedstva, penju se na zid i sjedaju pod gusto granje, pa pričaju male, glupe pričice.

Svakog proljeća napupa obilno to stablo i razvije se vrlo rano u ružičasto-bijele cvjetove. Na granju još nema lišća, a rascvala kajsija poprimi oblik velike bijele ruže, koja opojno miriši i očarava malu smetljavu avliju....

Ta proljeće je došlo.... Nebo je čisto i plavo, kao zjenica lijepog oka, a sunce se smiješi i oživljuje srce prirode, kao posmjeh s usana, koje ljubimo.....

Kadgod hodnikom prođem, zapne mi kroz otvoreni prozor pogled o nju. Nadlaktim se i dugo sanjarim o najljepšoj dobi godine — o proljeću, čija se slika tako lijepo odrazuje pod stablom rascvale kajsije.... Krasno je promatrati njenu ružičastu odjeću, na kojoj se jutrom pri izlazu sunca iskre i prelijevaju kao dragulji velike kaplje rose.

Dječije čavrljanje, koje napunja avliju žamorom, dosadno je kao i cvrkutanje vrabaca. Ono poremećuje moje sanjarenje. I već ustanem i hoću ih otjerati.... ali pomislim: i oni su željeli proljeće, da se mogu naigrati i naskakati — isto kao i ja, da mogu o njemu sanjariti i udisati miris rascvale kajsije....

Ali u noći, kad dugo sjedim i opet pogledam na kajsiju — čarobna je, potsjeća na krasne bajke iz doba zlatnog djetinstva.

Sve je već mirno, sve počiva pod okriljem sna. Kroz zvjezdano nebo plovi lagano mjesec. I mala je je avlija puna njegova modrikastog sjaja. Lahorak, meki noćni lahorak prošeta se, grančice tajanstveno zašuškaju i mistične se sjene zaziblju na zidu.... I sve je opet mirno.

Samo blijede mjesečeve zrake svečer obasjavaju mirisno drvo, kradu se i cjelivaju pospano cvijeće: i mjesec cjeliva rascvalu kajsiju......

———

PROLJEĆE.

T. N.

Ruke širi, u zagrljaj zove
Majčica priroda cijela!
Blistavo sunce, smaragdno polje,
Voda i stada bijela!

Iz kuće hitim dolje do mora,
Tamo nad samotno žalo,
Gdjeno se igrah toliko puta
Dok bijah još čedo malo.

Šapuće cvjeće, žubore vali
I klikče slavuj na grani!
»Uživaj! živi! da ne ginu ludo
Zlačani, mladi ti dani!

U toj krasoti ja zaboravljam
Na svagdanje boli i brigu,
U travi ležim, pred sobom držim
Svoju drugaricu knjigu,

A miso, na krilim' mašte bludi
U daleki, neznani kraj
I sebi čara sred »dola suza«
Bajoslovan, bezimen raj!.....

CAR MUHA.

(S ruskoga jezika preveo Japa.)

Jednom se u običnome razgovoru povela riječ o ljubimcu nekoga kralja, kojemu je ovaj svu vlast u dvoru dao. Na to će reći imperator Petar: »Tu dakle upravlja državom ne kralj nego dvorjanin. Hvala lijepa na takvim ljubimcima! Kod mene mogu biti ljubimci oni, koji su se odlikovali revnošću u službi, a ljubimica mi je moja žena.«

Ako se doista i činilo, da on neobično rado ima Menjčikova,* na koga se u mnogim stvarima oslanjao i kojega je tako nagrađivao, da je mogao živjeti kneževski, ipak se ni Menjšikov nije usudio nikada isticati pred drugima kakvom prednosti, a time manje javljati vladaru što lažno i netočno, jer je vladar i njega kao i druge prekoravao i kaznio javno, makar to bila i veoma malena netačnost. Ako je kada vladar opazio kod njega zlobu i oholost, tada bi mu rekao:

«Aleksandre, Aleksandre! Ne zaboravi, tko si bio i iz čega sam ja tebe učinio takim, kakav si sada!«

•

Jednom je knez Menjšikov u suglasju s drugim boljarima preuzeo na se dobavu živeža za državu uz višu cijenu, nego što su ponudili drugi trgovci. Vladar je to saznao slučajno. Došavši naime jedamput na burzu opazi nekoliko ruskih trgovaca, koji su prije dobavljali živež, pa ih upita:

»Zašto vi sada nijeste dobavljači živeža?

»Zato, premilostivi gospodaru, što su tvoji boljari preuzeli naš obrt, te mi sada moramo stojati skrštenih ruku«, odgovoriše trgovci u jedan glas.

Car zapovjedi dvojici od njih, da dođu sutra ujutro k vladi. Tu se on s tima trgovcima o svemu potanko porazgovorio i tako je sve saznao. Povrativši se od vlade u senat uze car govoriti o trgovini i napokon zapovjedi, da kneza Menjšikova i druge sudionike čuva straža svakoga u njegovoj kući, a međutim neka se sastavi istražna komisija. Kada je ova svršila istragu, zapovjedi Petar, da se vidi boljar, koji je sudjelovao u toj dobavi, kazni velikom globom, a Menjšikovu je napose još bilo javljeno, ako se u buduće bude bavio dobavama, da će biti veoma oštro kažnjen.

Koristoljubivi se međutim velikaš zaboravivši milost vladarevu nije prestao baviti trgovanjem, zbog čega je napokon bio predan sudu. Sud ga je osudio na izgon u Sibiriju oduzevši mu sve časti i znakove odličja i zaplijenivši mu imanje. Trebao je još samo car da potvrdi osudu.

Velmoža nije znao, što bi radio. Poznavajući strogost vladarevu prema prekršiteljima zakona uteka o se pomoći Balakirevoj, koji je bio dvorska budala, obećavajući mu za svoj spas bogatu nagradu. Balakirev pristao.

Pa što je on smislio?

Petar Prvi držao se načela, koje je jednom uveo: prepustiti sudu Božjem svaki onaj posao, koji se slučajno zamaže crnilom ili se bilo kakvim načinom pokvari, na pr. progori i t. d.

Kod svakoga bi se spisa, u kome se rješavala sudbina ljudi, vladar zatvorao u kabinet, da ga što bolje prouči.

Tako je bilo i s predmetom kneza Menjšikova. Baveći se vladar proučavanjem ovoga spisa sjedio je zatvoren u kabinetu. Kraj nogu mu je ležao ljubimac pas Lizeta, a na stolu je sjedio ljubimac mačak.

Balakirev uhvatio mišića, uzeo arak papira, pa se s jednim i s drugim došuljao do vrata carskoga kabineta. Tu malko pootvorio vrata pa držeći mišića za rep pustio mu na volju, da se miče po papiru. Miš potrčao, a mačak, što je sjedio na stolu, stao strići brkovima i ušima. Vladar zaviknu na mačka, i on se primirio, no Balakirev opet počeo vodati mišića po papiru. Ćuteći mačak miša i slušajući njegovo micanje opet se uznemirio. Vladar ponovo viknuo na mačka i uzeo za pero. Balakirev baš tada pustio mišića.

Miš pušten na slobodu skoči u kabinet, mačak opazivši miša ne mogaše se suzdržati, nego i on skoči, a budući da je stol vladarev bio omalen, to mačak htjede preskočiti preko tintarnice, zapne za nju i prevali je, a crnilo se prolije baš na osudu i zamaže je. — Drugoga dana jave Menjšikovu, da mu je kazan oproštena.

•

Balakirev je dakle velmoži takovu uslugu učinio, kakve nitko nikome u naše vrijeme ne može učiniti. Činilo se, da će zbog toga on pozlatiti dvorsku budalu,

* Bio kolačarski kalfa, a poslije general i knez.

Ali od svega ne bijaše ništa: njega su sasvijem zaboravili, pače mu se zagrozili, da će njegovu drzovitu varku otkriti vladaru.

Teško je bilo pri duši Balakirevu, dugo se sam u sebi grizao, dok se napokon ne pojavi kod vladara s tužnim licem, ustavi se kod vrata i nasloni na dovratak.

»Je li ti dosadno, Balakireve?« upita car Petar znajući unaprijed, da Balakirev bez uzroka ne pravi kisela lica.

»Kako mi ne će biti dosadno a i teško, bačuška Aleksijeviću! Eto ja služim već dugo kod Tvoga Veličanstva, pa uvijek samo dvorska luda i luda; drugi ljudi napreduju, zapovijedaju pukovnijama, vode vojsku, a ja uvijek jedno isto«.

»Pa što bi ti htio?«

»Eto, učini me kakvim god generalismusom«.*

»Tebe, brajko, pa s takom pameti!«

»Zašto ne?... U mene pameti puno, da se ne bih sramio biti i carem, makar samo nad muhama.«

»E, pa ti budi«, nasmijao se car.

»Hura! Baš Ti hvala«, reče veselo Balakirev. A sada te molim, gospodaru, da mi daš svoj carski dekret, da ja mogu muhe nagrađivati, smrću kazniti, darovati kome hoću, — jednom riječi, da mogu biti njihov neograničeni gospodar, a i Ti, da se ne možeš upletati u moje odredbe«.

Petru se Prvom ta šala činila zabavnom, pa je već unaprijed znao, da se tu sakriva nekakva vragolija. Vladar ipak napiše vlastoručno dekret i uruči ga Balakirevu.

*

Bilo je baš toplo ljetnje doba. Menjšikov se nalazio u ljetnikovcu, gdje je odlučio proslaviti carsku milost i oslobođenje od carskoga gnjeva, pa je zato i pozvao na veselje mnogo gosti. Urečenoga se dana skupili gosti, a došao i Balakirev.

Za stol još nije bio nitko sio, svi su čekali domaćina. Došao domaćin, a Balakirev odmah pred svima prišao k njemu tražeći nagradu, što ga je spasao.

Domaćin mjesto da ispuni obećanje, narugao se ludi za to, što je došao nepozvan, sio zatim s gostima za veoma lijepo prostrti stol i zamahnuvši ubrusom dao glazbi znak, da počne. Glazba zaigrala.

Balakirev ne govoreći ništa izvadio iz džepa korbač i stao njim tući muhe, koje su sjedjele na tanjurima, na drugom posuđu, na stijenama i druguda. Nemilosrdni korbač sve obarao, rušio, razlijevao i prskao; gosti se poustajali od objeda, velmoža usplamtio i zapovjedio slugama, da uhvate i svežu drznika. — No Balakirev izvadio dekret Petra Velikoga, po kojemu on ima pravo tući i kazniti svoje podanike, gdje i kada je njemu volja. Pročitavši gosti carski dekret oprostiše se s domaćinom i raziđoše svak sebi, a Balakirev se veselio sve dotle, dok nije porazbijao posuđe i rastjerao sve boljare.

Drugoga je dana sam Balakirev pripovijedao caru o ovome događaju potanko, ali mu je pripovjedio i ono, kako se dogodilo, da je osuda zalita crnilom. Vladar se nasmijehnuo i oprostio Balakirevu.

INDIJSKO VRIJEME.

VALENTIN GORJANSKIJ.

— Ne vjerujte, da sretnici ne gledaju sata... Ja ne samo da ga gledam, već ih štaviše i pravim, a dučančić moj zato ne ide slabije. Evo, ne zapovijedate li ovaj s utezima?... Prekrasan sat. Zidni sat. S garancijom na pet godina... Kada taj rok mine, popravci se izvode besplatno... Ima tome dva mjeseca, da je vlasnik susjednoga dućana kupio upravo ovakav sat i svaki ga treći dan nosi k meni na popravak... A ja ga popravljam... Popravljam potpuno besplatno, pošto sam navikao da se pošteno držim svojih obveza... Ne?... Vas kao da zanima ova risarija... Zar ovi leptiri nisu živi? A ovi cvjetovi? Pogledajte, da oni već mirišu!...

Pogledao sam. Čovjek sam slabe volje i može me se navesti na sve, što kome padne na um. A ovaj je čovjek usred stotinu živih i njemu pokornih mehanizama učinio i protiv moje volje velik dojam.

Kako i ne bi! Neka mu se prohtije da ustavi njihala sviju ovdje povješanih satova, neka umukne on sam i zamoli mene, da i ja to učinim, i u dućanu će da nastane potpuna tišina.

Tišina grobna, jeziva, mnogoznačna.

— Da! Svega dva rublja dvadesetipet kopjejaka... To je malenkost, o kojoj nije štaviše vrijedno ni da se govori... Glavna su stvar leptiri i cvijeće! Za tu vam cijenu ja dajem tačno vrijeme i poklanjam vam prirodu. Što će vam sada ladanje? Gledajte ploču sata, gledajte to cvijeće, te leptire, a ostalo neka nadopuni vaša mašta, — ta vi ste inteligentni... A s koliko ćete zadovoljstva obdariti vašu djecu... U vas, dakako, ima djece?... Oni nikako ne će trebati da izlaze na ulicu. U vašoj će sobi biti prekrasan zrak, njihalo će ga ispuniti bibanjem, i u sobi će uvijek šuškati laki povjetarac, kao da ste na balkonu... Ne ćete trebati da otvarate prozore i stavljate na kocku vaše zdravlje... Dobro! Popustit ću vam još za pet kopjejaka. Dva rublja dvadeset — posljednja cijena... Uvjeren sam, da niste neprijatelj ni žene vaše, ni djece, ni samoga sebe...

Majstor je urar gledao u me crnim očima. U njima je gorio zanosni plamen. Osjećao sam vlast njihovu nad sobom.

— A ako svojoj dječici kupim mrežu za leptire, — opazim ja plašljivo, — to će se, nije li tako, postići još jača iluzija, i mojima će mališima biti sasvim tako kao da su u polju?

— No dakle, vidite?... Vrlo mi je žao, što sam popustio za petačić. Trebao sam da podignem za četrdeset do pedeset kopjejaka... Tako je. I vi nigdje ne ćete naći takovih satova, kao u mome dućanu. Znate li, zašto ja nemam kolajne za radinost i umjeće? Vrlo jednostavno. Ja ne volim spletaka. Ne volim ih i radim sam za sebe. Vi mi se sviđate, gospodine kupče... Hoćete li da vam otkrijem nešto? Hoćete li da vam otkrijem tajnu?...

Majstor se urar nagnuo preko tezge k meni i upitao me promuklim šaptom:

— Jeste li bili u Indiji? Odgovorite mi jasno i pošteno na pitanje: jeste li bili kada u Indiji?

— Ne, u Indiji nisam bio. Bio sam mnogo u svijetu, ali u Indiji . . . Ta to je vrag zna kako daleko . . .

— Tako i jest! U Indiji su slonovi, u Indiji su otrovne zmije i sasvim drugojačiji stanovnici.

— Da, to je istina . . . Vrlo sam mnogo čitao o Indiji. Ona se i zove zemljom čudesa.

— Tako, tako, tako! . . . Znate li dakle, što ja mogu da učinim za vas? Ja mogu da stvorim za mogućnost da živite po indijskome vremenu! A? Samo u mojemu dućanu možete vi da kupite takov sat. Naučit ću vas, kako se to radi . . .

Kao što nekada Faust u Mefistofela tako sam ja gledao čudnoga i tajanstvenoga majstora urara, koji me je neočekivano zapitao:

— Jeste li kada slušali top?

— Kakav top? Kako to mislite?

— No, pa da li ste kada čuli topovski hitac?

— Kako ne, kako ne! Čuo sam ih za vrijeme poplave, čuo kod sprovoda generala. . .

— Ali o tome ja ne govorim . . . Ja vas pitam za top u dvanaest sati . . .

— I taj sam čuo. . .

— Tako dakle; tačno u dvanaest sati, kada začujete hitac, namjestite vaš sat za sedam sati naprvo . . . I . . . i u vas će da nastane indijsko vrijeme . . . A? Kako vam se to sviđa? I to za dva rublja i dvadeset kopjejaka? . . . Svuda dvanaest sati o podne, a u vas već sedam sati večera . . . Svuda dvanaest noću, a u vas sedam sati izjutra. Neka protuha tamo iz nekakovoga »Zlatnoga Sidra« isteturala je pa da će na počinak, a u vas već izlazi sunce . . . Prve zrake njegove skližu se po raskošnim krošnjama kokosovih paoma, užižu kapljice rose sedmerobojnim plamenovima, bude papige, majmune i različite druge ptice pjevice . . . Sve se uzgibalo, i svako tropsko stvorenje slavi Gospoda i najrazličitiji se glasovi složili u veličanstvenu himnu, u skladnu Liturgiju Svijetla na Istoku — istočniku života. I sve to za dva rublja dvadeset kopjejaka!

A groznica, a kolera? plašljivo upitam ja.

Gluposti! Ne pijte sirove vode i nikakova vas kolera ne će spopasti, a protiv groznice u svakoj ćete ljekarni dobiti kinin. Zar je u Petrogradu malo ljekarna?

— A voće? Žena moja strašno voli granate.

— Ta zar ste vi dijete, na kraju krajeva, što li? Perite ih u rastopini hipermaganovoga kalija, pa ih neka žena vaša jede na vagone.

— No, pristajem — odlučio sam ja napokon i brižno sam sat ponio kući, platívši za nj potpuno onoliko, koliko je od mene zatražio.

Objesio sam sat na vidljivome mjestu i na večer sam tu novost saopćio mojoj Katji...

— Da, Katja, dosta je!... Dosta je već. Vrijeme je, da započnemo nov život, pun svježih i oštrih osjećaja... K vragu petrogradska magla, k vragu siva svakidašnjica... Čuješ li me ti, Katja?... Od sutrašnjega dana ja ću s tobom da poživim po indijskome vremenu... Da živimo usred bogatstva tropskih boja, usred miomirisa neobičnoga, jarkoga cvijeća, usred milijun opasnosti... O, što sam ih žedan, o, što ću da budem sretan!...

— Dragi!... Uvijek sam ja mislila, da si ti neobičan...

Žena i ja nismo do jutra usnuli; spominjali smo prve dane poznanstva našega.

— Sjećaš li se, kako smo se sastali u Terijokama?

— No, dakako da se sjećam... Ti si bila u bijeloj haljini, opasana modrom svilenom vrpcom.

— Da, da!... A ti si imao smeđe odijelo i kapu gubernijskoga gospodarskoga ureda... Hoćeš li da nađem svoju haljinu i tu tvoju kapu... Onda će uspomene naše biti još snažnije...

Žena je izvadila haljinu iz kovčega, izvadila kapu.

— Sjećaš li se, otkuda ova mrlja?... Jeli smo jagode. Jedna je boba, sočna, zrela, pala na haljinu... I evo traga.

Evo dvanaest sati. Top. Pomaknuli smo kazalo naprijed. Tačno na sedam. Pomaknuli smo njihalo.

I sad je tu — indijsko vrijeme!

— Evo, već je večer, Katja... Tigri izlaze u lov.. Otrovne zmije pužu iz vlažnoga blata... Brahminac polazi dostojanstveno u mračni hram na molitvu neumoljivoj Kali... Mjesec se napinje i crta srebrna pismena na glatkoj površini usnuloga Ganga...

— Dragi, meni je strašno!...

— Ne boj se, jedina! Ta to je evo život, novi život...

Tik-tak, tik-tak, kucalo je njihalo i najednom je stalo.

Ja ga pomaknem. Zanjihavši se malo stane iznova. Još, još... Ne, sat se ne čuje, njihalo se ne miče, Gospode, što je to!...

— Uteg je prelagan — sjetila se Katja.

— Daj ovamo velike tvoje škare! —

Ja objesim škare zakačivši ih za uteg. Ali pokazalo se, da taj teret ne dostaje.

— Još, još! Još nešto teže! viknem ja uzrujano.

— Evo tućaka od stupke... —

Njihalo se zanjihalo i stalo iznova.

Sad smo objesili neveliko gladilo, kojim mi je žena gladila ovratnike i manšete.

Na to smo grozničavo stali da povećavamo teret sve novim i novim predmetima.

Njihalo se naglo zanjihalo i najednom: Krak! — padne sat na tlo i razbije se na komade.

Zbogom, indijsko vrijeme! Zbogom novi, prekrasni živote!

Žena i ja gorko smo plakali nad razbijenim satom.

Oko nas se opet svila petrogradska magla i siva svakidašnjica.

ISKRENA POSMATRANJA

JOSIPA GLEMBAY.

Samo domoljubne žene čiste duše plemenita srca i radine ruke mogu hrvatskom narodu osigurati bolju budućnost.

Želiš li stići na odabranu metu, ne smiješ prema njoj pojuriti prenaglo, već treba da joj se približavaš polagano, ali bez sustajanja.

Izgubili smo sve ono, što sebi oklijevajući nijesmo umjeli prisvojiti.

Nevaljano čeljade zazire od blizine poštena čovjeka.

Najljepše riječi sušta su pljeva, ako ih ne zasvjedočimo korisnim djelom.

Mladost bez ideala cvijet je bez mirisa.

Ni najveće blago ne može nas usrećiti, ako ga nijesmo stekli pošteno.

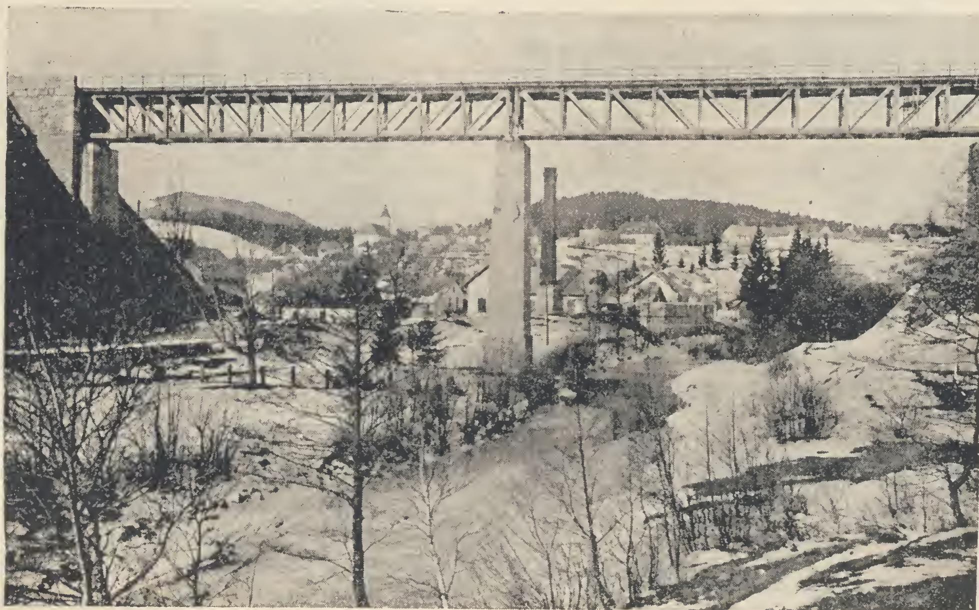
Otac treba da bude sinu svome uzor, a majka kćeri svojoj pouzdana savjetnica.

Koliko smo komu skrivili, zapažamo istom onda, kad nam se nemilo nedragim vraća.

Tko od istine zazire, ima i razloga, zašto je se boji.

Svijetao primjer najbolji je poticaj.

Nema Boga, tvrde svi, kojima nije drago, da im on čita u duši i sve vidi, što rade.

Fužina.

Lako je prijateljevati pri punom stolu — teško ostati vjeran u nevolji.

Silom se podjarmljuje, a ljubavlju bratstvo širi.

Najljepši su nam dani života, koje smo posvetili dobrim djelom.

Kasno kajanje izgubljeno ne vraća.

Pjesmu, koju ti pjevaš, pjevat će i tvoja djeca.

Dijeli samo s onim, tko je voljan i svoje s tobom podijeliti.

Pošten čovjek ne će se nikad koristiti na račun tuđe štete.

Utakmicom umne i tjelesne snage širi i učvršćuje se narodno blagostanje.

Za mane drugoga obično smo strogi sudije, za svoje vazda rječiti branitelji.

Junaci pri čaši vina često su kukavice na djelu.

Da hrvatski narod još živi, ima da zahvali domoljublju i požrtvovnosti najboljih svojih sinova.

Ne propada narod, u koga je narodni ponos jak, a samosvijest živa.

Što uistinu hoćemo, od toga nas ništa odvratiti ne će.

Tko zadanu riječ pogazi,izgubio je pravo, da mu se vjeruje.

Dok nesebičnost za druge gradi, puni si sebičnost džepove.

Tko svoju sreću sačuvati želi, ne smije o njoj previše govoriti.

Dok su mlade Hrvatice uz svoje preslice pjevale, a žene na stanu same tkale tanku pređu, nije ni u kojem selu trebalo dućana za modu, a kiljeri bili su ipak puni svega.

Najljepša je djevojka u selu, koja svoje lice pere čistom vodom, a ponosi se narodnom svojom nošnjom.

Poskakuša u kolu nije vazda i valjana žena.

Da bi seljanke znale, kako su lijepe u svojim vezenim skutama, ne bi se nikad same nagrđivale kupovnim reklama i šarenim suknjama.

Sijmo same lan i konoplju, predimo i tkajmo, onda metar platna ne ćemo plaćati po sto dinara.

U čijoj bašći raste korov, mora najpotrebniji živež kupovati u gradu za skupe novce.

Rat nas je naučio, da su hrvatske seljanke sebi nanijele golemu štetu tim, što nijesu ostale vjerne domaćem obrtu, kojim se dičila svaka, kad su njihove prababe bile djevojke.

Tvrdi se, da se čuvstva u borbi života gube, a tok života zapravo je vatra, u kojoj se njihova zlatna vrijednost prokušava.

Svaki posao uspjet će, kad se um, volja i snaga udruže.

Krjepost je protuteža svakoj neobuzdanosti i razratnosti.

Lako je biti bešćutan napram tuđe boli — teško je snosimo, kad stisne vlastito naše srce.

Miljenčad sreće su ljudi, kojima najbolje samo od sebe pada u krilo, a pored toga im život ne uskraćuje ništa.

Svaki čovjek je onakav, kakovim su ga učinili ljudi, s kojima je najviše općio, i prilike, u kojima je najdulje živio.

Ženi priznavaju muškarci rado svaku dražest, umnu nadmoć vrlo rijetko.

Istinu govorimo punim ustima samo onda, kad je za nas povoljna.

Svaki put, kad ljudska pomoć zataji, vraćamo se natrag Bogu, gospodaru neba i zemlje.

Iskustvo je blago, koje treba bez zastoja korisno primjenjivati.

Velika djela zamišljena su od pojedinaca, a ostvariti ih može jedino množina pregalaca.

Ženske se vazda pokoravaju prevlasti muškog, dok se ženskoj ponajviše protive.

Čednost je najljepši ures mlade djevojke.

Najopasniji su neprijatelji, koji s nama opće pod krinkom prijateljstva.

Sumišlejnik ostaje uz nas u svakoj prilici.

Nizbrdice može svaki — uzbrdice samo snažni i ustrajni.

Kad duhovit čovjek progovori, onda slabići uma obično zašute.

Sve je bez blagoslova, što je stečeno otimačinom i lihvarenjem.

Život je škola, koju polazimo do svoje smrti.

Prvi korak, koji ženske vodi u sramotu, zove se: danguba.

Lako se troši, ali teško pošteno zarađuje.

Narod, koji ne umije biti svoj gospodar, ostat će vazda tuđi rob.

Junaštvom se osvaja, umom vlada.

KUPUS I DUB.

FR. NOVLJAN.

Na boljunskom polju imade njiva Petra Lulića. Nigdje tako dobro ne uspijeva kupus kao na njoj. Tu ga Lulić godimice sadi. Na kraju raste stari ogromni dub. Krošnja mu se sa svih strana polja vidi poput velike kupole. U čitavoj općini većega i ljepšega hrasta nema.

Pod njim kupus kržljavi. Lulić se svake godine ljuti, kada vidi, da se kupus na čitavoj njivi krasno razvio i velike, tvrde, bijele glave učinio, a na kraju, pod dubom, ni lišća nema. Ti su mu kržljavci na sramotu, jer putem po kraju njive idu seljaci dnevice na svoje oranice. Dub mu čini štetu i sramotu. Treba ga posjeći.

Dođe jesen. Sijeku se drva. Lulić će svoj kupus riješiti dubove sjene.

Poljem odzvanjaju jednolični udarci sjekire, a onda pila pili i guguče, samo kad i kada kovno nekuda tužno zazveči. Tu i tamo po polju pase po koje stado ovaca ili goveda. Čuje se srebrni zvuk zvonca, a pastir zapjeva tugaljivo. Na nekoliko mjesta oru. Gonič se sa svojim volovima razgovara: »Daj srnac, daj!..., sej, boškarin, ej, ej, na sê-čade!...« A sjekira treska, i neumorno pada po korijenu staroga duba. Onda umukne, a pila zaguguče.

Svršeno je, maknite sve, i sjekiru i pilu, i svoje kapute, bježite! Već se miče. Polako, polako, skoro se i ne opaža, ali kod korijena nešto pucketa i praska. Krošnja dostojanstveno kreće na jednu stranu lagano, a onda sve brže. Žuri se, već leti. Tresne, zagrohoće i zatutnji. Mir. Sve zamukne. Orači stanu, pastir umukne, marva prestane pasti, pa se ogleda, što se dogodilo.

Seljaci odmah opaziše, da je nestalo onoga gorostasa, da je oborena kupula njihova polja. Porušen je ures, koji je pokoljenjima već prešao u dušu.

Ide šapat od usta do usta, negodovanje na sve strane, svi seljaci redom osjećaju neku čudnu tugu. Nitko nije prije znao, koliko mu je onaj stari dub srcu prirastao.

Siječe Lulić granje, koje je pokrilo ogromni prostor. Voz za vozom vozi ga kući. Nikad nije mislio, da u tom dubu imade toliko drva. Bit će ogrijev za dvije zime! Ne može ga da odveze. Napokon došao stranac, pa kupio deblo. Mnogo se namučiše, dok ga dignuše i natovariše. Napokon ga odvezoše. Nitko ne zna, kuda će doći, i što će od njega biti.

Obuzela tuga Lulića. Teško mu je, njiva mu je pusta. Čitavo je polje izgubilo svoj najljepši ures. Svi ga seljaci redom kude. I stranci, koji često ovim poljem prolaze, opažaju, da duba više nema, pa žale za njim. Lulić nikada nije prije znao, koliko je bogatstvo u tom dubu. Sve glave kupusa, što su na toj njivi izrasle, ne vrijede, koliko ona velebna kupola, koju je on oborio.

RAZBIJENA LAĐA.

BRANKO CVJETKOVIĆ.

Na pučini mora sinjeg
Plovila je lađa neka,
Ime joj je bilo Nada,
A cilj Slava onog vijieka.

Već je lađa prišla luci,
Koja se je Slava zvala,
I vidi se svjetionik,
A daljina još je mala.

Al se more uzburkalo,
Sa smrću se prijetit stalo,
I lađu je već pred ciljem,
Punu nade — progutalo.
— — — — — — — — — —
I čovjeka ispred cilja,
Koji se već mnogom nada,
Kada se je napatio,
Cilju prišo — smrt savlada.

TARTARIN TARASKONAC.

A. DAUDET. Prevodi: dr. DRAGO ĆEPULIĆ.

Svršetak.

TREĆA EPIZODA.

MEĐU LAVOVIMA.

I.

Napuštena poštanska kola.

Bila su to starinska poštanska kola, postavljena na staromodni način debelim plavim već posve izblijedjelim suknom, s onim golemim čupercima (pompons) od hrapave vune, koji vam iza nekoliko sati vožnje ostavljaju crvene tragove po leđima... Tartarin Taraskonac zapremaše jedan zakutak te kule, gdje se smjesti, što bolje mogaše, i čekajući priliku, kad će moći udisati mirisni zadah velikih mačaka afričkih, moraše se zadovoljiti vrijednim starim mirisom poštanskih kola, koji se sastojao od čudesne smjese tisuću mirisa, u koju ulažahu čovjek i konji, hrana i pljesniva slama.

Bilo je svačesa po malo u toj kuli, tim kolima. Jedan trapist, židovski trgovci, dvije ženske, jedan fotograf iz Orléansvillea... Ali ma kako društvo bilo prijatno i raznovrzno, Taraskonac nije bio raspoložen za razgovor i ostajaše zamišljen, s karabinkima među koljenima, držeći ruku u remenu puške. Njegov nagli odlazak, crne Bajine oči, strašni lov, na koji se spremao, sve mu to smućivalo mozak, ne računajući amo, da mu je i ova evropska diližansa patriarhalna izgleda, što ju je našao usred Afrike, nekako neodređeno u pamet dozivala Taraskon iz njegovih mladih dana, izlete u kolima, zakuske na obali Rone, ukratko mnoštvo uspomena...

Malo pomalo padne noć. Kondukter upali svjetiljke... Zarđala kola drmala su se uz škripanje starih ledera. Konji su kasali, praporci zvečali... Od vremena bi se do vremena gore pod pokrivalom onih sjedala, što su na krovu, čula strašna zveka gvožđa... Bijaše to ratni materijal junakov.

Tartarin Taraskonac, napola usnuo, stade jedan čas promatrati putnike, koji su se uslijed drmanja kola smiješno tresli i plesali poput ludih sjena, zatim se njegove oči zamrače, misao potamni, te se još samo neodređeno čuo jecaj osovine kotača i škripa kola....

Iznenada zazove jedan glas, glas stare prehlađene vile, glas potrt i razbijen, zazove našeg Taraskonca njegovim imenom:

— Gospodine Tartarine! gospodine Tartarine!

— Tko me to zove?

— Ja, gospodine Tartarine, zar me ne raspoznajete?... Ja sam ona stara diližansa, koja je — pred dvadeset godina — stalno vozila iz Taraskona u Nimes... Koliko sam Vas puta vozila, Vas i Vaše prijatelje, kad ste išli u lov na kape u okolici Joncquièresa ili Bellegarde!... Isprva Vas nisam prepoznala zbog te Vaše turske kape i debela trbuha, ali čim ste stali hrkati, trista mu jada — smjesta Vas razaznah.

Pa dobro, dobro, reče Taraskonac nešto uvrijeđen.

Zatim omekšavši upita:

— Ali čemu ste Vi napokon konca, jadna moja starice, ovdje?

— O, dragi moj gospodine Tartarine, ja nisam amo došla od svoje volje, vjerujte mi!... Čim je bila dovršena željeznica bokerska, smatrali su me suvišnom i poslali me u Afriku... I ne samo mene! Gotovo sva francuska poštanska kola su sa mnom zajedno izagnana. Smatrali su, da smo odveć reakcionarni, i sad evo ovdje provodimo robijaški život... Vi to u Francuskoj zovete alžirskim željeznicama.

Tu stara kola teško uzdahnu i nastave:

— O! gospodine Tartarine, što ja žalim za svojim lijepim Taraskonom! Ono je za mene bilo srećno doba, mladenačko doba! Trebalo me je samo vidjeti, kad sam ujutro polazila sva oprana i sjajna, novo lakovanih točkova, svjetiljaka, rekao bi, dva sunca, a pokrova sveg uljem mazana! Pa što je bilo lijepo čuti postiljona, kad je stao pucketati bičem na napjev: Lagadigaden la Tarasque! la Tarasque!... a kondukter bi, s trubljom preko ramena, s izvezenom kapom na ušima, jednim mahom ruke bacio svog psića, koji nije prestajao lajati, na krov, a onda bi se i sam popeo onamo vičući: »Tjeraj! tjeraj!« Tada bi se mojih četvero konja krenulo uz zveku praporaca, lavež i fanfara, prozori se otvarahu i sav je Taraskon gledao s ponosom, kako nestajem širokom kraljevskom cestom.

»O divne li ceske, gospodine Tartarine, široke, dobro uzdržavane, s kilometričkim stupovima, s gomilama tucanog kamenja u podjednakim razmacima, a maslinovim i vinorodnim dolinama s desna i s lijeva. Zatim na svakih deset koraka krčma, stanica svakih pet minuta... A putnici, sjajni ljudi! načelnici i župnici, koji polažahu u Nimes pohoditi prefekta ili biskupa, dobrodušni svilari, đaci na praznicima, seljaci u izvezenim bluzama i svježa još istog dana obrijana lica, a gore na krovu, Vi svi, gospoda lovci na kape, uvijek izvrsne volje, pjevali biste pod veče vraćajući se kući za zvjezdane noći tako divno već svaki svoju!

»A sada! o, to je posve druga stvar... Sad Bog sam znade, kakve sve ljude ne vozim! Sve neke dotepence nevjernike, koji me napunjaju ušima, neke crnce, Beduine, soldatine, protuhe sviju zemalja, izdrpane naseljenike, koji me okužuju svojim lulama, i to sve govori nekim jezikom, koga ni Bog otac ne razumije... Pa onda gledajte, kako sa mnom postupaju! Nikad da me očiste, nigda da me operu. Žao im je dati kolomaza za moje kotače... Na mjesto mojih negdanjih velikih mirnih konja mali arapski konjići, koji lete ko strijela, tuku se, grizu, plešu trčeći kao koze, i lome rukunice kopitima... Joj!... A joj!... gle, već počinju... Pa ceste! Ovdje još kako tako, jer smo u blizini vlade, ali tamo dolje, tamo nema ništa, i putu ni traga. Idemo, kako možemo, preko brda i dolina, kroz patuljaste palme, kroz mastike... Nigdje nijedne stalne postaje. Zaustavljamo se, gdje kondukteru u glavu dođe, sad na ovom majuru, sad na onom.

»Katkada me ova hulja natjera, da zaobiđem po dvije čitave milje, samo zato, da se on može svratiti kome prijatelju i ispiti časicu apsinta ili champoreaua... A onda, tjeraj, postiljone! da naknadiš izgubljeno vrijeme. Sunce peče, prašina pali. Ali on samo tjeraj! Zakvačimo se, izvrnemo se. Samo tjeraj! Prelazimo preko rijeka plivajući, prehladimo se, smočimo se, topimo se... Samo tjeraj! tjeraj! pa tjeraj... A onda u večer, sva mokra — a samo mi još to treba, u mojim godinama, uz moj reumatizam!... — lezi i noći pod vedrim nebom, u dvorištu kakvog karavanskog svratišta, koje je odasvud otvoreno. Noću onda dolaze hijene i šakali njuškati oko mojih sanduka, a lopovi, koji se boje hladne rose, griju se u mojim odjelima... Eto, takav ja život provodim, jadni moj gospodine Tartarine, i takav ću život provoditi sve do dana, kad izgorjela od sunca i istrunula od vlažnih noćiju, ne klonen uz bijednu koju cestu, gdje će onda Arapi kuhati kuskus ostacima mog starog kostura...

— Blida! Blida! vikne kondukter otvarajući vrata.

II.

Sastanak s jednim malim gospodinom.

Nejasno, kroz okna parom zamagljena, Tartarin Taraskonac smotri jedan trg s lijepom podprefekturom, trg pravilan, okružen arkadama i zasađen narančama, usred kojega se mali olovni vojnici vježbahu u svijetloj ružičastoj jutarnjoj magli. Na kavanama se skidahu kapci. Na jednom kraju bijaše natkrito tržište s povrćem... Sve je to bilo dražesno, ali to sve još ne mirisaše lavovima.

— Na jug!... Više na jug! promrmlja dobroćudni Tartarin i zavali se ponovo u svoj zakutak.

U taj se čas otvore vrata. U kola uđe mlaz svježeg uzduha noseći na svojim krilima, u mirisu rascvalih naranača, jednog posve malog gospodina u sivosmeđem redengotu, stara, suha, nagrišpana, ukrućena, lica poput šake mala, visoke crne svilene kravate, sa kožnatom torbom i kišobranom: savršeni lik seoskog notara.

Spazivši ratni materijal Taraskončev mali se gospodin, koji bijaše sio junaku nasuprot, nađe varedno začuđen i stane promatrati Tartarina tako nepomično, da je ovome postalo neugodno.

Upregoše, i kola krenu dalje... Mali gospodin motraše bez prestanka Tartarina... Napokon se Taraskonac i razljuti:

— Vi se tome čudite? reče on uprijevši svoj pogled na nj.

— Ne! Samo me smeta, odvrati ovaj posve mirno.

I istina je, da je sa svojim šatorom, svojim revolverom, svojim dvjema puškama u navlakama, i svojim lovačkim nožem — a da ne govorimo o njegovoj naravnoj debljini — Tartarin Taraskonac zapremao mnogo mjesta...

Odgovor ga malog gospodina razljuti:

— Pa što Vi dakle mislite, da ću ja na lavove sa Vašim kišobranom? reče oholo veliki čovjek.

Mali gospodin pogleda svoj kišobran, nasmije se slatko i reče uvijek s jednakim mirom:

— Dakle Vi ste, gospodine...?

— Tartarin Taraskonac, utamanjivač lavova!

Izgovarajući ove riječi neustrašivi Taraskonac potrese čuperkom svoga fesa kao kakovom grivom.

U kolima sve se prenerazi.

Trapist se prekrsti, ženske zakriknuše od straha, a fotograf se iz Orléansvillea primakne utamanjivaču lavova snivajući o golemoj časti, da može njega snimiti...

Ali se mali gospodin ne dade smesti.

— Jeste li Vi već ubili mnogo lavova, gospodine Tartarine? upita on vrlo mirno.

Taraskonac mu ljepše odvrati:

— Da li sam ih mnogo ubio, gospodine!... Želio bih Vam imati samo toliko vlasi na glavi, koliko sam ih ja posmicao!

I sva kola udare u smijeh videći tri žute kose Cadet-Rousselova, gdje stršе na lubanjom malog gospodina.

Sad uze riječ fotograf iz Orléansvillea:

— Strašno je to Vaše zanimanje, gspodine Tartarine!.... Katkada čovjek doživi strašnih trenutaka.. Tako na pr. jadni onaj gospodin Bombonnel...

— A da, utamanjivač pantera, reći će Tartarin dosta podruglivo.

— Zar ga poznajete? upita mali gospodin.

— Gle!... Ta dabome... Da li ga poznam? Ali lovili smo zajedno barem dvadeset puta.

Mali se gospodin nasmiješi:

— Vi dakle lovite i pantere, gospodine Tartarine?

— Katkada iz razbibrige... reče Taraskonac bijesno.

I doda podignuvši junačkom kretnjom glavu tako te raspali srca onih dviju ženskinja:

— Pantera, to nije ništa prema lavu!

— Ukratko, usmjeli se fotograf iz Orléansvillea, pantera je samo jedna oveća mačka...

— Posve ispravno! reći će Tartarin, koji bijaše posve sporazuman s tim, da se malo umanji slava Bombonnelova, pogotovo pred »damama«.

Ovdje se kola zaustave, kondukter dođe otvoriti vrata i obrativši se malom starčiću reče s puno poštovanja:

— Tu smo, gospodine!

Mali se gospodin digne, siđe, a zatim će prije nego zatvori vrata od kola:

— Hoćete li mi dopustiti, gospodine Tartarine, da Vam dadem jedan savjet?

— Kakav, gospodine?

— Vjere mi, Vi čestito izgledate, čujte, pa ću Vam radije sve reći, kako je... Vratite se hitro u Taraskon, gospodine Tartarine... Ovdje samo gubite vrijeme... Još ima u ovom kraju doduše nešto pantera, ali to je sramotna lovina za Vas... Što se tiče lavova, nema ih više u Alžiru... Moj je prijatelj Chassaing upravo ubio posljednjega.

Na to mali gospodin pozdravi, zatvori vrata, i ode smijući se sa svojom torbom i kišobranom.

— Vozaču, upita Tartarin krivеći usta, tko je onaj čiča?

Bribir.

— Kako? Vi ga ne poznate? Ta to je gospodin Bombonnel.

III.

Lavlji samostan.

U Miljani siđe Tartarin Taraskonac, a kola nastave put prema Jugu.

Dva puna dana droncanja, dvije pune noći proboravljene otvorenih očiju, koje su gledale kroz vrata, ne bi li opazile na polju, uz cestu, strašnu sjenu lava, toliko nespavanje napokon, zaslužilo je doista nekoliko sati odmora. I napokon, ako treba sve kazati, čestiti se Taraskonec iza onog nemilog događaja s Bombonnelom nevoljko osjećao, usprkos svog oružja, svojih strašnih grimasa, svojeg fesa, u nazočnosti fotografa Orléansvillea i onih dviju gospođica.

On se dakle uputi kroz široke ulice Miljane, pune lijepog drveća i bunara. Ali ni tražeći hotel, koji bi mu pristajao, nije mogao da se jadnik otrese misli na Bombonnelove riječi... Kad bi one zbilja bile istinite? Kad ne bi bilo više lavova u Alžiru?... Čemu onda tolika trka, toliki umor?...

Iznenada se na zakretu jedne ulice naš junak nađe licem u lice... s kim? Pogodite... S jednim ponosnim lavom, koji čekaše pred vratima jedne kafane sjedeći carski na svojem stražnjem truplu, dok mu se riđa griva ogledala u suncu.

— Pa šta mi tu pričaju, da ih više nema? poviče Taraskonac i odskoči natrag...

Na ovaj uzvik lav prigne glavu, i uzevši u ralje jednu drvenu zdjelicu, koja je pred njim na pločniku stajala, on je ponizno pruži Tartarinu, koji od zapanjenosti ostade nepomičan... Jedan Arapin prolazeći mimo baci u zdjelicu jedan golemi sou, a lav mahne repom... Tada Tartarin sve shvati... Vidi, što mu je uzbuđenje isprva zapriječilo da vidi, mnoštvo sjaćeno oko jednog slijepog i pripitomljenog lava, i dva velika crnca oboružana kratkim toljagama, koji su ga vodili gradom, kao što Savojac vodi svoga svisca.

U Taraskoncu uzavri krv.

— Jadnici, povika gromkim glasom, tako vi ponizujete ove plemenite životinje!

I poletivši na lava on mu istrga iz njegovih kraljevskih vilica gnjusnu onu zdjelu... Oba se crnca misleći, da imadu posla s tatom, baciše na Taraskonca s toljagama u ruci... Nastade strašna gužva... Crnci udarahu, žene vrištahu, djeca se smijahu. Jedan stari postolar Židov vikao je iz dućana: »Na sud! Na sud!« Sam lav sred svojeg mraka malo zaurla, a nevoljni Tartarin iza očajne borbe padne na zemlju sred prosuta novca i uličnog smeća.

U taj tren doleti jedan čovjek, probije gomilu, odgura jednom riječi crnce, a djecu i žene jednom kretnjom, podigne Tartarina, očisti ga, otrese, i posjede ga sveg uspuhana na jedan kamen.

— Kako! Kneže, to ste Vi?... reče vrijedni Tartarin tarući si rebra.

— Pa da, junački prijatelju, to sam ja... Čim sam primio Vaše pismo, povjerio sam Baju njenu bratu, najmio sam mjesto u poštanskim kolima, projurio 50 milja u najvećem trku, i evo me baš na vrijeme, da Vas istrgnem iz surovih pandža ovih prostaka... Ta šta ste učinili, za ime Božje, te navukoste na se ovu nevolju?

— Šta ćete, kneže? Videći ovog nesrećnog lava sa zdjelicom u zubima, ponižena, pobijeđena, izrugivana, na sprdnju svoj ovoj muslimanskoj fukari...

— Vi se, plemeniti prijatelju, varate. Ovaj je lav naprotiv za njih predmetom poštovanja i obožavanja. Ovo je sveta životinja, iz jednog velikog lavljeg samostana, što ga je pred tri godine osnovao Mahomed-ben-Aouda, neke vrste trapističkog samostana strašnog i divljeg, punog vike i mirisa zvjeradi. Tamo neki neobični kaluđeri odgajaju i pripitomljuju na stotine lavova i šalju ih odanle u sjevernu Afriku s pratnjom braće, koja prose milostinju... Darovi, što ih dobivaju braća, služe za uzdržavanje samostana i mošeje. I razlog tome, da su se ona dva crnca toliko čas prije ljutili, leži u tome, što su oni duboko uvjereni, da bi ih za svaku isprošenu krajcaru, što se ukrade ili izgubi njihovom krivnjom, lav, što ga vode, na mjestu proždro.

Slušajući ovu nevjerojatnu pa opet vjerodostojnu priču Tartarin je Taraskonac uživao i snažno u se uzduh uvlačio.

— U svemu tome najmilije mi je, reče zaključujući, da još ima — s dopuštenjem gosp. Bombonnela — lavova u Alžiru!...

— I još koliko! reče zaneseno knez... Već sjutra poći ćemo šelifskom dolinom, pa da vidite čuda!...

— Šta kneže? Vi dakle kanite loviti?

— Muke mu, smatrate li Vi, da ću ja dopustiti, da Vi odete sami usred Afrike, među ona divlja plemena, čiji su Vam i jezik i običaji nepoznati... Ne, ne! Slavni Tartarine, ja Vas više ne ostavljam... Gdje god Vi bili, ja hoću da budem.

— O kneže, kneže...

I Tartarin, sav blažen u licu, pritisne srčanog kneza Gregorija na svoje grudi, pomišljajući s ponosom, da će po uzoru Julesa Gérarda, Bombonnela i ostalih glasovitih utamanjivača lavova i on imati kao pratnju u svojim lovovima jednog stranog kneza.

IV.

Karavana na maršu.

Sjutradan zorom neustrašivi Taraskonac i ne manje neustrašivi knez Gregori iziđoše u pratnji šestorice crnačkih nosača iz Miljane i spustiše se u dolinu šelifsku po jednom dražesnom pristranku, svem obraslom jasminom, tujama, rošćićima i divljim maslinama, između dva reda malih urođeničkih vrtića i tisuća veselih živih vrutaka, koji žuboreći padahnu od pećine na pećinu... Pravi libanski predjel.

Natovaren oružjem isto onako kao i veliki Tartarin knez je Gregori pored toga natukao na glavu i jednu veličanstvenu i čudnovatu kapu, svu zlatom opšivenu, sa srebrom izvezenim hrastovim lišćem, koja davaše Njegovu Veličanstvu lažan izgled kakvog meksikanskog generala ili kakvog glavara postaje s obala Dunava.

Ova vražja kapa mnogo je smetala Taraskonca, te kako napokon zatraži nekoja objašnjenja, knez mu ozbiljno odvrati:

— Ova je kapa vrlo potrebita za putovanje po Africi.

I trljajući rukavom obod na njoj, da sjaje, on pouči svog prostodušnog druga, koju važnu ulogu ima ova kapa u našim odnosima s Arapima, i kakav strah jedini je kadar ovaj vojnički znak da ulije u sve njih, tako te se građanska uprava našla ponukanom, da sve svoje službenike providi tom kapom, od cestara do registratora. Sve u svemu, da se vlada Alžirom — tako princ tumači — ne treba ni pametna glava ni glava uopće. Dosta je kapa, lijepa kapa opšivena, koja se blista na vrhu kakova kolca kao Gesslerov klobuk.

Ovako čavrljajući i umujući karavana je lagano odmicala. Nosači — bosonogi — skakahu od pećine na pećinu uz majmunske krikove. Sanduci s oružjem zvečahu. Urođenici, koji prolažahu, poklanjahu se do zemlje pred čarobnom kapom... Gore, na bedemima Miljane, poglavar arapskog ureda, koji je sa ženom izašao šetati na zrak, zamijetivši ovu neobičnu buku i spazivši oružje gdje svijetli među granjem, pomisli, da se radi o nekom napadaju, dade spustiti pokretni most, bubnjati na uzbunu, i stavi smjesta grad u opsadno stanje.

Baš lijep početak za karavanu!

Na nesreću, prije no što je dan prošao, stvari se na zlo okrenuše. Od crnaca, koji našahu prtljagu, jedan je dobio strašne grčeve, što je pojeo iz apoteke engleski flaster. Drugi padne u kraj puta pijan, ko da je mrtav, od rakije s kamforom. Treći, t. j. onaj, koji nošaše putni spomenar, zaveden pozlaćenim kopčama i uvjeren, da se je domogao sveg blaga iz Meke, pobježe u Zakar, što su ga brže noge nosile... Trebalo je razmisliti, što da se radi... Karavana se zaustavi, i stane vijećati u sjeni jedne stare smokve.

— Ja mislim, da bi trebalo, reče knez kušajući, ali bez uspjeha, da rastopi jednu ploču osušenog mesa u jednom usavršenom loncu s trostrukim dnom, ja mislim, da bi trebalo, da se od danas odrečemo crnačkih nošača... Evo baš ovdje u blizini drži se arapski vašar. Najbolje, da tamo kupimo nekoliko malih magaraca!...

— Ne! ne! ne ćemo magaraca!... prekine ga živo veliki Tartarin, kome sjećanje na Crnka natjera rumen u obraze.

I licemjerno doda:

— Kako, molim Vas, da te male životinje nose toliku našu opremu?

Knez se nasmiješi.

— Varate se, slavni moj prijatelju! Kako god se on činio vama mršav i slab, buriko alžirski ima dobra leđa... Pa kako bi inače nosio sve, što on nosi... Pitajte samo Arape. Evo kako oni tumače naše kolonijalno uređenje... Na čelu, vele, je gospodin guverner s velikom palicom, koja udara po štopu. Štop, da se osveti, udara po vojniku. Vojnik udara po naseljeniku. Naseljenik udara po Arapinu, Arapin udara po crncu. Crnac udara po židovu. Židov opet sa svoje strane udara po magarčiću. A jadni magarčić nemajući po kome da udara, pruža leđa i sve nosi. Eto vidite dakle, da može nositi vaše sanduke.

— Svejedno, odvrati Tartarin Taraskonac, ja nalazim, da za izgled naše karavane magarci ne bi bili najzgodniji. Htio bih nešto većma orijentalno. Tako na pr., kad bismo mogli imati jednu devu...

— Koliko Vas god volja, možemo ih imati, odvrati veličanstvo.

I oni krenuše na arapski vašar.

Vašar se obdržavao u daljini od nekoliko kilometara na šelifskim obalama... Bijaše ondje neko pet do šest tisuća izdrpanih Arapa, koji su vrvljeli u suncu, i bučno trgovali sred žara s crnim maslinama, lonaca s medom, vreća mirodija i gomila cigara. Tu su se pekli čitavi ovnovi na velikim vatrama, a mast je samo kapala. Tamo su u mesnicama pod vedrim nebom goli crnci gazeći u krvi i okrvavljenih rukava rezali malim noževima jariće obješene o motke.

U jednom se kraju viđevao pod šatorom skrpanim od tisuću boja jedan maurski pisar s velikom knjigom i naočalima. Ovdje iz jedne gomile čuju se bijesni povici: Kabili igraju rulet namješten na jednoj žitnoj mjerici i hoće da se pokolju... Tamo poskakuju, vesele se, smiju i gledaju, kako se jedan trgovac Židov topi sa svojom mazgom u Šelifu... Zatim dolaze škorpioni, psi, gavrani, i muhe!... Muhe!...

Ali devama — ni traga ni glasa. Ali se ipak našla jedna, koje se M'zabiti htjedoše riješiti. Bijaše to prava

Fara. (Gor. Kotar).

pustinjska deva, klasična deva, ćelava, tužna, duge glave poput beduina, i grbače, koja je uslijed odviše dugih postava postala tako mlohava, te je tužno visila po strani.

Tartarinu se tako svidje, da htjede, te sva karavana na nju uziđe... Uvijek eto isto ludovanje za Istokom!

Životinja klekne. Povezaše sanduke.

Knez se smjesti na vratu. Tartarin, da bi što veličanstvenije izgledao, dade se podignuti na vrhunac grbače između dvije škrinje. I otale ponosit i udobno smješten, pozdravljajući otmjenim pokretom cio trg, koji se bijaše sjatio, on dade znak za polazak... Trista mu gromova! da su ga oni iz Taraskona sad mogli vidjeti...

Deva ustade, ispruži svoje duge čvorovite noge i poleti...

O užasa! Poslije nekoliko koraka Tartarin osjeti gdje blijedi, a njegov junački fes stane zauzimati jedan po jedan sve one stare položaje za vožnje na Zvavu. Ova se vraška deva ljuljala poput fregate.

— Kneže, kneže, mrmljaše Tartarin sav blijed hvatajući se za suhu kučinu na grbači. Kneže, da siđemo... Osjećam... osjećam... da ću sprdnji izvrći Francusku...

Ali ne ćeš, more! Deva bijaše u lijetu, pa što da je zaustavi? Četiri je tisuća Arapa trčalo za njom, bosonogi i svi mlaćahu rukama, smijahu se ko ludi, a šest stotina tisuća njihovih bijelih zubi sjali se na suncu...

Veliki Taraskonac morade se pomiriti s udesom. Tužno se povali na grbu. Fes izmijeni sve moguće položaje, a Francuska bi sprdnji izvrgnuta.

V.

Večernja zasjeda u jednoj oleandrovoj šumi.

Ma kako pitoreskno bilo jahanje na devi, naši ga se utamanjivači lavova moradoše odreći obzirom na fes. Oni dakle nastave put pješke kao i prije, i karavana se lagano zaputi na Jug uz često konačenje: Taraskonac joj bijaše na čelu, Cnogorac na kraju, a između njih bijaše deva sa sanducima s oružjem.

Ekspedicija trajaše gotovo mjesec dana.

Kroz mjesec je dana strahoviti Tartarin tražeći lavove, kojh ne bijaše, lutao od duara do duara, u golemoj ravnici šelifskoj, kroz onaj strašni i smiješni francuski Alžir, gdje se mirisi staroga Istoka miješaju s jakim zadahom apsinta i kasarne: smjesa Abrahana i Zvava, nešto feerično i naivno burleskno, kao kad bi narednik La Ramèe ili kapral Pitou pripovijedali nešto iz Staroga Zavjeta... Zanimljiv prizor za oči, koje bi znale vidjeti... Divlji, jadan i gnjili narod, kojega mi civilizujemo, dajući mu naše mane... Okrutni auktoritet kontrole fantastičkih paša, koji se ozbiljno šmrcaju u svoje široke vrpce Časne Legije, i zbog jednog da ili ne daju ljude batinati po tabanima. Pravda besavjesnih kadija s velikim naočarima, licemjeraca Korana i zakona, koji sanjaju samo o petnaestom augustu i o promaknuću pod paomama, te prodaju svoje presude kao Ezav svoje prvorođenstvo za tanjir leće ili za kuskus sa šećerom. Upravitelji, razvratnici i pijanice negdanji služaci kakvog generala Jusufa, koji se opijaju šampanjcem sa praljama, maonskim, i neumjereno se najedaju pečenog janjeta, dok u isti čas pred njihovim čadorom sav narod od gladi crkava i trga se s psima za gospodske otpatke.

Zatim svud naokolo neobrađene ravnice, izgorjela trava, golo grmlje, šikare kaktusa i mastike, žitnica Francuske!... Žitnica bez žita, nažalost! bogata samo šakalima i stjenicama. Napušteni duari, poplašeni puci, koji odlaze, a ne znaju kuda bježeći od glada i sijući kosture putem. Tu i tamo koje francusko selo s razvaljenim kućama, neobrađenim poljama, ludim skakavcima, koji jedu pače i zastore od prozora, s naseljenicima u kafanama, koji piju apsint i raspravljaju o nacrtima reforme i ustava.

Evo to je Tartarin sve mogao vidjeti, da si je dao truda. Ali kako bijaše sav zanijet lavovskom strašću, čovjek iz Taraskona iđaše ravno pred sobom ne gledajući ni lijevo ni desno, očiju stalno uprtih u ona zamišljena čudovišta, koja se nikako ne pojavljivahu.

Budući da se šator ne htijaše nikako otvoriti ni pločice suhog mesa otopiti, karavana bijaše prinuždena da se jutrom i večerom zaustavlja kod raznih plemena. Zaslugom kape kneza Gregorija naši lovci budu svuda dočekivani raširenim rukama. Odsjedali su kod aga u bizarnim palačama, velikim bijelim majurima bez prozora, gdje se nalaze amo tamo razbacane nargile i ormari od mahagonija, sagovi iz Smirne i lampe sa regulatorima, kedrovi sanduci puni turskih cekina i satovi sa slikama u stilu Luja Filipa... Svuda se u čast Tartarinu davahu sjajne svečanosti, diffas, fantasias... Njemu u čast pojedini plemenski vojnički odjeli pucahu u kabanicama, koje samo blještahu na suncu. Pošto zatim pucnjava završi, pristao bi dobri aga i podastro račun... To vam se zove arapsko gostoprimstvo.

Ali lavovima nigdje ni traga. Ako ih je ovdje bilo, bilo ih je i na pariškom Novom Mostu!

Međutim time se Tartarin ne dade uplašiti: Spuštajući se srčano na Jug on boravljaše dane pretražujući šume i lugove, istraživajući niske palme krajem svoje karabinke i uzvikujući kod svakog grma »fort! fort!« Zatim ostajaše svako veče, prije nego legne, po dva tri sata pomalo tako u zasjedi... Ali sve badava! Nema lavova pa nema.

Ipak jedne večeri, oko šest sati, kad je karavana prolazila tako ljubičastom šumom mastikovom, u kojoj su debele prepelice trome od vrućine skakutale amo tamo po travi, Tartarinu se Taraskoncu pričini da čuje — ali tako daleko, tako neodređeno, tako povjetarcem isprekidano — onu divnu riku, koju je toliko puta čuo tamo u Taraskonu, iza Mitenove barake.

U prvi čas junak pomisli da sniva... Ali poslije par trenutka vika ponovo zače, još uvijek iz daljine, premda razgovjetnija. I ovaj puta, dok se sa sviju strana obzorja čulo urlanje duarskih pasa — koji su se tresli od straha, tako te su ozvanjale konzerve i sanduci s oružjem, devina grbača uzdrhta.

Nema sumnje. Ovaj puta to je lav... Brzo, brzo u zasjedu! Ne valja ni časkom časiti.

Baš tu u blizini nalazio se jedan stari marabu (svečev grob) s bijelom kupulom, sa žutim papučama pokojnikovim položenim u jednoj udubini iznad vratiju, i šumom raznih čudnovatih ex-voto, komada od arapskih ogrtača, zlatnih žica, crvenih kosa, koje višahu duž zidova... Tartarin Taraskonac ovdje ostavi svog kneza i svoju devu i pođe u potragu za zgodnom busijom. Knez Gregori htjede poći s njime, ali Taraskonac ne pristade na to; njemu bijaše do toga, da se sam s lavom ogleda. Ipak preporuči knezu, da se ne udaljuje, i zbog opreznosti povjeri mu svoju lisnicu punu dragocjenih papira i banaka, za koje se bojao, da mu ih lav ne ugrabi. Pošto to učini, junak se dade u potragu za mjestom.

Na stotinu koraka ispred marabua drhtaše mala oleandrova šumica u večernjoj tami na obali jedne gotovo presahle rijeke. Tu Tartarin dođe zasjedati pokleknuvši već prema propisu, držeći karabinku u ruci i zabivši svoj lovački nož ponosno pred sobom u obalni pijesak.

Noć dođe. Ružičaste se boje prirode pretvoriše iznajprije u ljubičaste, a onda u tamno modre... Tamo dolje u riječnome šljunku svijetlila se poput ručnog zrcala mala lokvica bistre vode. Tu su se zvijeri dolazile napajati. Na nagibu druge obale vidio se neodređeno bijeli put, koga njihove velike šape označiše kroz mustike. Ovaj tajanstveni nagib ulijevao je stravu. Dodajte k tomu neodređenu jezu afričkih noći, šuštanje grana, nečujno gibanje životinja, kad se šuljaju, sitni lavež šakala, i gore na nebu u visini od 100,200 metara goleme gomile ždralova, koji prolaze kriješteći kao djeca, koju netko davi, pa priznajte iskreno, da je čovjek morao biti uzbuđen.

I Tartarin bijaše doista uzbuđen. Pače vrlo uzbuđen. Zubi mu cvokotahu jadniku! I na vidiku njegova lovačka noža u zemlju zabodena cijev njegove ispružene puške zvonjaše ko par kastanjeta... Što ćete! Ima večeri, kad čovjek nije raspoložen za lov. I zatim, u čem bi ležala zasluga, kad se junaci nigda ne bi bojali.

Jest, Tartarin se bojao, i to kroz cijelo vrijeme. Ipak izdrži jednu uru, dvije, ali i junaštvo ima svoje granice... Kraj sebe u koritu presušene rijeke začu najednom neke korake i suštanje šljunka. Ovaj ga puta strah podigne sa zemlje. On opali svoja dva hica na slučaj u onć i povuče se, što je brže mogao u marabu ostavivši svoj nož zaboden u pijesku kao križ uspomene na najstrahovitiju paniku, koja je ikad obuzela grudi jednog krotitelja hidara.

— U pomoć, kneže... lav!...

Tišina.

— Kneže, kneže, jeste li tu?

Ali knez ne bijaše tu. Na jednoj je stijeni svečeva groba vrijedna deva sama ocrtavala na mjesečini čud-

nu svoju grbaču... Knez Gregori bijaše umakao sa lisnicom i banknotama...

Mjesec već dana iščekivaše Njegovo Veličanstvo tu zgodu...

VI.
Napokon!...

Kad se sjutradan iza ove burne i tragične večeri u zoru probudio naš junak i uvjerio, da je knez i novac doista nestao u nepovrat, kad se našao sam u ovom malom bijelom grobu, izdan, okraden, ostavljen sred divljeg Alžira s jednom devom jednogrbom i nešto novca u džepu, koji sačinjavaše odsad svu njegovu imovinu, Taraskonac po prvi put posumnja u Crnu Goru, posumnja u prijateljstvo, posumnja u slavu, posumnja pače i u lavove. I veliki se čovjek gorko rasplaka.

No dok je on tu zamišljen sjedio na vratima svečeva groba držeći se za glavu, s karabinkom među koljenima, kraj deve, koja ga je motrila, obližnji se grm iznenada rastavi i prenerażeni Tartarin ugleda na deset koraka pred sobom jednoga divskoga lava, gdje mu se primiče uzdignute glave i ričući tako strahovito, da se zidovi grobnice puni lažnih nakita potresoše i papuče svečeve u onoj udubini.

Samo Taraskonac se ne potrese.

— Napokon! Uskliknu on, skoči i prisloni kundak o rame...

Pum!... Pum!. ft! ft! Svršeno je... Lav dobije dvije praskave kugle u glavu... Kroz jednu minutu na zapaljenom se afričkom nebu viđaše jedan strašni vatromet rasprskanoga mozga, krvi, koja se pušila i riđe kože, koja se razletila. Zatim svega nestane i Tartarin smotri... dva jaka crnca gdje ko ludi lete na njega zamahujući batinama. Ona dva crnca iz Miljane!

O jada! Taraskonske kugle oboriše onog pitomog lava, onog slijepog jadnika iz Muhamedova samostana.

Meja (Hrv. Primorje).

Ovog puta, tako mi Muhameda, Tartarin sretno prođe. Opojeni fanatičnim bijesnilom oba bi ga prosjaka crnca bili na komade rastrgali, da mu Bog ne posla u pomoć anđela oslobodítelja, poljskog čuvara orléansvilleske općine, koji stigne jednom malom stazom sa sabljom pod rukom.

Pojava općinske kape ublaži nenadano crnačku srdžbu. Miran i dostojanstven čovjek s pločicom sastavi zapisnik o cijelom događaju, dade natovariti na devu ostatke lava, naloži tražiteljima i krivcu da pođu s njime, i svi se upute put Orléansvillea, gdje on sve preda sudu.

Sad započne duga i strašna parnica!

Iza plemenskog Alžira, koji bijaše Tartarin Taraskonac upravo prošao, on sad upozna jedan drugi, isto tako smiješan i strašan Alžir, gradski Alžir, parničarski i advokatski Alžir. Upozna tamne strane sudovanja, koje se sakriva po kavanama, bećarsko življenje ljudi od zakona, akte, koji zaudaraju apsintom, i bijele kravate pokapane champoreau-om. Upozna sudske skakavce, izgladnjele i osušene, koji izjedu naseljenika do nožnih poplata i ogrizu ga list po list, prije nego što ga napuste gola kao obrano kukuruzno polje...

Prije svega trebalo je ustanoviti, da li je lav ubijen na građanskom ili vojničkom tlu. U prvom slučaju stvar spadaše pred trgovački sud, dok bi u drugom slučaju Tartarin potpadao pod ratni sud; i na riječ »ratni sud« osjetljivi Taraskonac gledaše već, gdje ga strijeljaju podno bedema ili gdje gnjije u kakvoj jami...

Što je najstrašnije, granica je obih vlasti u Alžiru vrlo neodređena... Napokon bi iza jednomjesečnog trčkaranja, spletkarenja, pečenja na suncu u arapskim sudskim dvorištima, ustanovljeno, da je lav, istina, ubijen na vojničkom tlu, ali da se, s druge strane, Tartarin pucajući nalažaše na građanskom tlu. Stvar je dakle rješavala građanska vlast, i naš junak morade platiti u ime otštete (bez troškova) dvije tisuće 500 franaka.

Ali kako da to sve plati? Ono nekoliko pjastra, što bijahu izmakli kneževskoj raciji, bijaše već odavna iscrpljeno raznim taksama i sudbenim apsintima.

Nevoljni bi dakle utamanilac lavova prinužden da proda sanduk s oružjem, komad po komad, karabinku

po karabinku. On proda noževe, malajske bodeže, glavolome... Jedan trgovac mirodijama otkupi hranive konzerve. Jedan ljekarnik preostali flaster. I same velike čizme ne ostadoše pošteđene i odoše za usavršenim šatorom kod jednoga staretinara, koji ih diže na stepen košinšinskih zanimljivih predmeta... I pošto tako sve plati, Tartarinu preosta još samo lavovska koža i deva. Kožu brižljivo spakuje i odašalje u Taraskon na adresu hrabroga majora Bravide. (Vidjet ćemo za čas, što postade od ovog bajoslavnog lavovskog preostatka). Što se deve tiče, ona imađaše da mu posluži za povratak u Alžir, ne možda da jaši na njoj, već da je proda i plati poštanska kola, što je uostalom najizvrsniji način putovanja. Na nevolju, životinja ne imađaše prođe i nitko da bi za nju jednu krajceru nuđao.

Tartarin međutim htjede da se vrati u Alžir na svaki način. Žurilo mu se da opet ugleda plavu bluzu Bajinu, njenu kućicu, njene bunare, i da se odmori na bijeloj djetilini njenog samostančića, dok mu ne stigne novac iz Francuske. Niti časa junak ne oklijevaše: s bolom u duši, ali ne shrvan njime, on krenu pješke na put bez novca, prevaljujući dnevno kratke daljine.

Tom ga prilikom deva ne ostavi. Čudnovata ova životinja bješe zavoljela svog gospodora nekom neobjašnjivom nježnosti, i videći ga, gdje odlazi iz Orléansvillea, stade ga pobožno slijediti, udešavajući svoj korak prema njegovu i ne ostavljajući ga ni za stopu.

U prvi kraj Tartarina se to dirne. Ova vjernost, ova odanost jača od svake kušnje godila mu srcu, to više, što je s tom životinjom bilo lako i hranila se bilo čime. Ipak je iza nekoliko dana Taraskoncu napokon dojadilo imati vječno za svojim stopama ovog melankoličnog druga, koji mu dozivaše u pamet sve njegove nedaće. Zatim se dosadi pridruži i ljutina, i on se stane jaditi na njeno turobno držanje, koje je naličilo zapregnutoj guski. Ukratko on je zamrzi i stane smišljati, kako da je se riješi. Ali se životinja nije dala... Tartarin pokuša da je izgubi, ali ga deva nađe. On pokuša da bježi, ali deva još brže bježi... On bi joj stao vikati: »Nosi se!« i bacati za njom kamenje. Ona bi se zaustavila i stala ga motriti tužno, ali poslije jednog trenutka opet bi krenula na put i uvijek ga stigla. Tartarin se napokon pomiri sa sudbinom.

Pa ipak, kad je iza osamdnevnog putovanja prašan i izmoren ugledao iz daljine, kako sjaju sred zelenila prve bijele terase alžirske, kad se našao pred vratima gradskim, na prometnom Mustafinom prilazu, sred tvava, Biskrijaca, Maonkinja, a sve je oko njeg samo vrvjelo i motrilo ga, kako stupa sa svojom devom, Taraskonac izgubi strpljenje:

— Ne! ne! reče, nije moguće... ja ne mogu ući s takovom životinjom u Alžir!

I koristeći se velikom navalom kola on zamakne neopazice u polje i baci se u jedan jarak, da se sakrije!...

Poslije jednog trenutka on smotri, kako iznad njegove glave po drumu velikim koracima juri deva ispružena vrata i tjeskobna lica.

Riješivši se tako jednog teškog tereta junak iziđe iz svog skloništa i uđe u grad obilaznim putem, koji iđaše duž zida njegove male ograde.

VII.

Katastrofa za katastrofom.

Stigavši pred svoju maursku kućicu Tartarin se zaustavi ne malo začuđen. Dan bijaše na izmaku, ulica pusta. Kroz niska vrata u obliku luka, koja bijaše crnica zaboravila zatvoriti, čulo se smijanje, zvek čaša, pucketanje čepova, kao kad se otvaraju šampanjske flaše, i nad svom tom lijepom grajom čuo se jedan ženski glas, koji pjevaše veselo i jasno:

Voliš li, lijepa Marco,
Ples u salonu s cvijećem...

— Trista mu gromova! uzviknu Taraskonac i problijedi.

Odmah se zaleti u dvorište.

Nevoljni Tartarin! Kakav li ga prizor čekaše... Pod svodovima malog samostana, sred boca, slatkiša, razbacanih jastuka, lula, bubanja i gitara stajaše Baja u širokim nježnoružičastim hlačama i pjevaše M a r c o l a B e l l e s nakrivljenom kapom pomorskog časnika na glavi... Do nogu joj na jednom sagu od rogoze zasićen ljubavi i slatkiša besramni kapetan Barbassou pucaše od smijeha slušajući je.

Tartarin, blijeda, mršava, prašna pojava, užarenih očiju, nakostrušena fesa, prekine odjednom ovu tursku — marsiljsku pijanku. Baja kriknu poput uplašena hrta i uteče u kuću... Barbassou se ne dade smesti i smijući se grohotom reći će:

— Ha, no, gospodine Tartarine, što kažete sada? Vidite, da ona zna francuski!

Tartarin Taraskonac stupi sav bijesan napred:

— Kapetane!

— D i g o-l i q u é v e n g u é, m o u n b o n![1]) povikne Maurka nagnuvši se preko ograde prvog sprata jednom zgodnom obješenjačkom kretnjom. Jadni čovjek preneražen pade na jedan bubanj: njegova Maurka znala je čak i marsiljski govor!

— Govorio sam Vam ja, da se čuvate Alžirki! reče kapetan Barbassou mudro. Slična je stvar sa vašim crnogorskim knezom!

Tartarin podigne glavu:

— Vi znate, gdje je knez?

— O, nije daleko! Nastanio se lijepo na pet godina u zatvoru u Justafiu. Ugursuz se dao uhvatiti na djelu... Uostalom to nije prvi puta, da je u hladovini. Njegovo veličanstvo bilo je već negdje tri godine u centralnom zatvoru... Gle, čini mi se, baš u Taraskonu!

— U Taraskonu!... poviče Tartarin, kome iznenada puče pred očima... Zato je dakle poznavao samo onu jednu stranu grada!...

— He! dabome... Taraskon, posmatran iz centralnog zatvora... O, jadni moj gospodine Tartarine, u ovoj vraškoj zemlji treba dobrano otvoriti oči, inače je čovjek izložen vrlo neugodnim stvarima... Tako je n. pr. s vašom pripovijesti o mujezinu...

— S kakvom to pripovijesti? S kakvim mujezinom?

— Gle! boga mi s mujezinom preko puta, koji udvaraše lijepoj Baji... U A k b a r u je neki dan bila ispripovijedana cijela ta stvar, i sav se Alžir još i sad

---

[1]) Znači u marseljskom govoru: R e c i m u, d r a g i, d a d o đ e.

smije... A i zgodna je to stvar, s tim mujezinom, koji sa svog minareta sve pjevajući svoje molitve Vama pod nosom šalje ljubavna očitovanja maloj i zakazuje joj sastanke prizivajući ime Alahovo...

— Pa to su onda sve sami lopovi u toj zemlji?... zaurla nevoljni Taraskonac.

Barbassou napravi jedan filozofski pokret rukom:

— Dragane moj, Vi znate, u novim zemljama... Nego vjerujte mi, vratite se Vi radije hitro natrag u Taraskon.

— Da se vratim natrag?... Lako Vama reći... A novac?... Vi dakle ne znate, kako me operušaše tamo dolje u pustinji?

— Ne čini ništa, reče kapetan smijući se... Zvav polazi sjutra, pa, ako hoćete, pođite sa mnom u domovinu... Konvenira li Vam tako, druže?... Dakle, dobro. Preostaje još samo jedno. Ostade evo nekoliko boca šampanjaca i pola paštete... Sjedite, i bez zamjere, što je bilo, bilo je!...

Poslije časovitog ustezanja, koje smatraše da mu nalaže njegovo dostojanstvo, Taraskonac se lijepo odluči. Sjedoše i udariše si nazdravljati, Baja zapjeva sišavši na zvek čaša do kraja. Lijepu Marco, i gozba se nastavi duboko u noć.

Oko tri sata izjutra lake glave i teških nogu vrijedni se Tartarin vraćaše, pošto bijaše otpratio svog prijatelja kapetana, kadno se prolazeći pred džamijom sjeti mujezina i njegovih vragolija, i nasmije se; u isti mu čas jedna divna osvetnička misao sinu u mozgu. Vrata bijahu otvorena. On uđe, prođe svim dugim hodnicima zastrtim rogozovim sagovima, stade se uspinjati i nađe se napokon u nekoj maloj turskoj molionici, u kojoj se zibala na stropu jedna svjetiljka od izrezanog željeza i vezla u bijele zidove čudnovate sjene.

Mujezin tu sjeđaše na jednom divanu sa svojim velikim turbanom, svojim bijelim ogrtačem, svojom mostaganemskom lulom, a pred njim bijaše velika čaša

Pogled na Bakarac i Bakar.

svježeg apsinta, koji pobožno pijaše iščekujući uru, kad se zazivaju vjerni na molitvu... Kad ugleda Tartarina, lula mu od straha pade iz usti.

— Da nisi pisnuo, prota, reče Taraskonac, koji je već znao, što hoće... Ovamo tvoj turban i kabanicu!...

Turski prota dade mu sav dršćući svoj turban i svoju kabanicu i sve, što htjede. Tartarin se svim tim zaodjene i pojavi se ozbiljan na terasi minatera:

— More se svijetlilo u daljini. Bijeli su krovovi sjali u mjesečini. Kroz laki se povjetarac s mora čule neke gitare, koje produžiše sviranje u noć... Taraskonski se mujezin časkom sabra, zatim digne ruke i stane recitovati visokim glasom:

— La Allah il Allah... Muhamed je stara laža... Orijent, koran, paše, lavovi, Maurke, sve to ne vrijedi ni pišivog boba!... Nema više Turaka... Sve je samo prevara... Živio Taraskon!...

I dok je u jednom bizarnom žargonu, nekoj smjesi arapskog i provencalskog, slavni Tartarin bacao na četiri strane obzorja, na more, na grad, na ravnicu, na brdo, svoje veselo taraskonsko prokletstvo, jasni se i ozbiljni glas ostalih mujezina odzivao udaljujući se od minareta do minareta, dok se i posljednji vjernici gornjeg grada udarahu pobožno u prsa.

VIII.

Taraskon! Taraskon!

Podne je. Zvav se puši spreman na odlazak. Tamo gore na balkonu kavane Valentin oficiri gledaju kroz dalekozor, i to redom po časti počevši od pukovnika, sretni mali parobrod, koji polazi u Francusku. To je najveća zabava za štab... Dolje bliješti pristanište. Stari turski topovi, ukopani redom duž kej, sjaju u suncu. Putnici se tiskaju. Biskrijci i Maonci tovare svoju prtljagu u čamce.

Ali Tartarin Taraskonac nema prtljage. Evo gdje slazi iz pomorske ulice malim trgom, punim banama i lubenica, u pratnji svog prijatelja Barbassou-a. Nevoljni je Taraskonac ostavio u zemlji maurskoj svoj sanduk s oružjem i svoje iluzije, a sad se spreman

ploviti put Taraskona s rukama u džepu, bezbrižno... Tek što je skočio u kapetanov čamac, jedna zasopljena životinja poleti s visine trga i baci se u galopu k njemu. Bijaše to deva, njegova vjerna deva, koja već dvadeset i četiri sata tražaše svog gospodara po Alžiru.

Videći je Tartarin izmijeni boju u licu i učini se, da je ne poznaje. Ali deva ne popuštaše. Trčaše duž keja, zvaše svoga druga, i nježno ga tužnim okom pogledavaše kao da govori: »Povedi me sa sobom, uzmi me u barku i vodi me daleko, daleko od ove Arapske, od šarenog papira, od ovog smiješnog Orijenta, punog lokomotiva i diližansa, gdje ja — preživjeli dromedar — ne znam, što sam ni čemu sam. Ti si zadnji Turčin, ja sam zadnja deva... Ostajmo nerazdruživi za vazda, o, dragi Tartarine...«

— Je li ovo Vaša deva? upita ga kapetan Barbassou.

— Apsolutno ne! odvrati Taraskonac, koji uzdrhta pri pomisli, da uđe u Taraskon s ovom smiješnom pratnjom.

I odričući se bestidno svog plačidruga on se odrine nogom od alžirskog tla i barka se otisne na odlazak... Deva ponjuši vodu, ispruži vrat, zaklepeće svojim udovima i baci se za barkom kao slijepa zapliva uporedo s njime do Zvava, sa svojim uzvišenim hrptom, koji pliva kao tikva, i svojim velikim vratom, ispruženim nad vodu kao kljun kakve galije.

I tako čamac i deva zajedno pristadoše uz parobrod.

— Na koncu konca meni je žao ovog dromedara, reći će kapetan Barbassou sav uzbuđen, ja bih je uzeo na brod... Kad stignemo u Marsilju, poklonit ću je tamo zoološkom vrtu. .

I devu, koja bijaše postala teška od morske vode, podigoše pomoću vitlova i užeta na palubi, i Zvav krenu.

Dva dana, što trajaše put, Tartarin ih probavi osamljen u svojoj kabini, ne što bi more bilo nemirno ni što bi fes imao da odveć trpi, već što se je ona vražja deva, čim bi se njen gospodar pojavio na palubi, glupavo oko njega ofrkavala... Nikad još nije nijedna deva ovako nekoga izlagala!...

Od vremena bi do vremena Tartarin turio nos kroz prozorčiće kabine i vidio, da ono alžirsko plavetilo neba izblijeđuje. Zatim napokon jednog jutra začuje kroz srebrnu maglu sav srećan pjesmu svih marsiljskih zvona. Stizahu... Zvav se usidri.

Naš čovjek, koji putovaše bez prtljage, siđe ne rekavši ni riječi, prođe žurno Marsiljom bojeći se uvijek jednako, da ga ne slijedi deva, i odahne istom kad se spazi u vagonu trećeg razreda jednog voza, koji je jurio u pravcu Taraskona... Lažna li spokoja! Jedva što odmakoše dvije milje od Marsilje, kadno sve ispruži glavu na prozor. Viče, čudi se. I Tartarin motri i... šta vidi?... Devu, gospodine, neumoljivu devu, koja juraše šinama sredinom kraja Crau, za vlakom, i pratijaše ga neprestance. Tartarin se konsterniran zavuče opet u svoj kut i zatvori oči.

Iza ove katastrofalne ekspedicije on računaše, da će se moći vratiti kući incognito. Ali prisutnost ovog četveronošca, koji bijaše sama spačka, onemogućivaše stvar. Kako li će se to on vratiti, mili Bože! Bez krajcara, bez lava, bez ićesa... S devom!

— Taraskon!... Taraskon!...

Trebalo je sići.

I gle čuda! Tek što se pojavi junakov fes na vratima, kadno se stakleni svodovi postajnog perona potresoše od silnih klicanja: »Živio Tartarin!« — »Živio Tartarin! Živio utamanilac lava!« I fanfare i pjevačka društva završe zrakom... Tartarinu bijaše da umre, jer držaše, da je sve to mistifikacija. Ali ne bijaše tome tako! Cijeli Taraskon bijaše ovdje i sa simpatijom mu šeširom domahivaše. I evo hrabri zapovijednik Bravida, puškar Costecalda, predstojnik, ljekarnik, i sve plemenito društvo lovaca na kape stade se tiskati oko svoje glave i nositi je u triumpfu niz stube...

Čudnih li učina opsjene! Koža onog slijepoga lava poslana Bravidi prouzrokova svu ovu galamu. Ono je skromno krzno, izloženo u cercle-u, Taraskoncima a za njima i svem Jugu zavrtilom glavom. Semafor o njoj govoraše. Izmišljena bude čitava jedna drama. Tartarin ne bijaše ubio jednoga lava već njih 10, 20, masu! I tako Tartarin i bez svog znanja prispjevši u Marsilju bijaše već slavan čovjek, te dva sata prije njega stiže u njegov rodni grad jedan zanosni brzojav.

Ali vrhunac narodne radosti bijaše, kad se iza junaka pojavi jedna fantastična, prašinom i znojom pokrivena životinja, i siđe na jednoj nozi niz postajne stube. Taraskonu se pričini časovito, da je opet ugledao svojeg zmaja Taraska.

Tartarin umiri svoje zemljake.

— To je moja deva, reče.

I već pod uplivom taraskonskog sunca, onog lijepog sunca, koje tjera na nevinu laž, on doda gladeći grbaču dromedarovu:

— Plemenita je ova životinja!... Na njene oči postrijeljah sve one lavove.

Nato uze zapovjednika Bravidu po domaći ispod ruke, i sav se crvenio od sreće. Tada u pratnji svoje deve, okružen lovcima na kape, uz klicanje svega naroda on krenu mirno baobabovoj kući i putem već on otpočne priču o svojim velikim lavovima.

— Pomislite samo, reče, gdje jedne večeri usred Sahare...

Konac.

MILKO CEPELIĆ.

Crtice iz njegova života.

A. PAKACI, OSIJEK.

I.

Nekako na po puta između Djakova i Osijeka prostrlo se uz istoimenu rječicu lijepo i čisto selo Vuka. To je rodno mjesto Milka Cepelića, najvećega poznavaoca i sakupljača našega narodnog tkiva i veziva, pučkoga pisca i velikog hrvatskog rodoljuba.

Njegov otac potječe iz trenčinske županije u Slovačkoj.

Oni su se zapravo zvali »Cepely«. Oko g. 1725. živio je pradjed njegova oca u Legradu, a ovoga sin g. 1.765. u Vinkovcima, odakle se oko g. 1.780. preselio u Djakovo, gdje se 30. jula 1.811. rodio njegov otac Ignjat. Otac dakle njegov kao i majka mu Marija Kovačević koljenom su upravo iz Djakova.

Milko bijaše najmlađi član obitelji. Troje mu braće umrlo prije, nego li se on rodio, a Josipa, Marija i Dragica te on ostadoše na životu.

Roditelji su osobitom ljubavi njegovali svoga sina jedinca. Njihov sin bijaše im dragocjeno blago njihove ljubavi.

Majka ga je dojila svojim mlijekom, njihala uz pjev slatkih narodnih pjesama o hajducima i o narodnim junacima, koji su živjeli, borili se i pali za čast krasne domovine. Poslije mu je pričala priče i pripovijedala o davnim prošlim patnjama naroda hrvatskoga, o bijedi i nevolji ove zemlje i tuđincima, koji vrebaju, da ovaj narod sapnu u pandže svoje, a sinak je svakiput željno upirao one svoje sjajne oči u dobru majku svoju. O, ti malo zlato moje, hoćeš li mi poživjeti, šaptala je češće nježna majka. Hoćeš li uzrasti i opravdati nade majčine? I ona ga je vodila među gredice cvijeća svoga vrta, u polja i na livadu te ga upućivala na ljubav prema Bogu, prostome puku i radu njegovu.

I prolazili danci, sinak rastao, a s njime i snaga...

On je već dosta rano shvatio uputu majčinu i zavolio cvijeće i krasnu prirodu Božju.

Jednoga ljetnoga dana prolazila je neka užinarka pokraj doma Marije i Ignjata Cepelića. Ona je nosila na glavi oveću košaru s jelom težacima u polje. Košara je bila pokrita ovećim otarkom, kome su krajevi visjeli otraga, a ti su bili utkani lijepim bojama. Tu užinarku opazio je Milko, pošao za njom i u razgovoru uz nju. Majka je bila u brizi poradi sinovljeva izbivanja te ga na povratku zato i ukorila, no sinak joj je govorio milo: »Tamo ra o sam da se nagledam lijepoga otarka!« I nasmiješila se majka i živo mu pritisla glavicu na grudi te ga cjelunula. U njenoj duši uzbudile se slutnje o vrijednosti i budućoj slavi sina....

Bilo to na Tominje 1.864. Milko kao učenik IV. razreda osnovne škole došao kući iz Djakova na Vuku, da tamo božićuje. Iste večeri imalo se u njihovu domu čihati perje. Majka je njegova pekla kolače, a i sestrice su bile u žurbi, kako da što bolje počaste mobu. On tobože kao varošanin reći će svojoj majci: »Ma šta se, majko, toliko kostoberite za te seljakinje?« Majka se namrgodila na te riječi na svoga jedinca kao nikada prije: »Zar tako, a ne znaš li ti, da mi živimo od njih i s njima. Zar niste ti pa i gospoda iz prvoga početka potekli od seljakinje? Sinak se zastidio, poljubio majku u ruku i za čitav svoj život upamtio te zlatne riječi svoje majke. Milko je rastao i odrastao sa seoskom djecom na Vuki, s njome proveo najzlatnije dane svoga života. Uz tu djecu naučio je sve narodne djetinske i momačke sigre i zabave; naučio sve pučke poslove, proučio svu prirodu svoga rodnoga kraja tako, da nije bilo ptice, ribe, zmije ni druge životinje, koje on ne bi poznavao ne samo po vanjštini nego i po načinu života, a uz oca, vrlo vješta bačvara i osobitoga poznavaoca šuma proučio je svako drvo i s lišćem i bez lišća, s korom i bez kore, proučio svaki grm i gljivu tako, da je u osječku gimnaziju došao kao gotov mali botaničar.

Bio oblačan i vjetrovit oktobarski dan g. 1.867. Iz ljubavi za prirodu izašao Milko s još dvojicom drugova pod gradske bedeme. Dječaci nabrali mrazovca... pa se onda uspeli na onaj brežuljak, što se uzdigao do starih gradskih vrata kao prirodna ograda osječke Tvrđave. Tu s toga brežuljka zagleda se Milko daleko onamo prema njegovoj Vuki, tamo gdje je stajala njihova kuća, odakle je on otišao prije nekoliko dana. Na što li je pomišljao u taj čas? Možda se djetinskom radosti sjećao dobre majčice, brižnoga oca i dragih sestrica svojih! Druzi njegovi zakliktaše razdragani mladošću i nestašnošću te ga u tili čas zaokupiše i potegoše u igru na brežuljak te po zidovima duž pukovnijskoga vrta. Oktobarski vjetar duvao je međutim sve jače sa sjeverozapada kao da želi sprečavati dječake u brzu toku, no ni to nije smetalo razigranu mlađariju.

Po večeri toga dana pošao je Milko ranije na počinak. Noć mu bijaše duga nemirna, a drugi je dan pozvani liječnik ustanovio, da ima jaku upalu pluća.

Majku snašao užas, kad joj prispješe glasi o sinovljevoj bolesti. Otac pohiti odmah na seljačkim kolima u Osijek i doveze sina kući. Preko mjesec dana dvorila je požrtvovno majka svoga sinka i kvasila mu čelo suzama materinje ljubavi, straha i boli. I kao da je tolika briga i takova nježnost odstranila opasnost. On se stade pridizati, a majka kliknu od radosti: Spasila te, sinko, majčina ljubav od očite smrti!

Milko izlazio pomalo u dvorište i vrt i govorio majci: »Ničesa se, majko, ne plašim, sve ću ja naučiti, ali što ću s grčkim jezikom?« »Ah, ne brini se, sinko, sve ćeš ti to naučiti i znati«, šapnula je brižna majka.

Otac Milka Cepelića bio nadaleko poznat kao prvi i najsavjesniji bačvarski majstor, radiša neviđeni. On je od svoga materijala izrađivao svake godine augusta, septembra i oktobra seljacima besplatno sve njihove bačvarske potrebe nove i stare, a oni bi mu poorali njive, pospremili hranu te vozili krajem jula izdjelane duge iz šume na skladište u Osijek, a ogrijevna drva u jesen kući u šljivik. Dakako oni su to sve činili besplatno, ali uz lijepu podvorbu. Uoči Velike Gospe g. 1.871. sakupio se po svršenom dnevnom poslu oveći zbor starijih i mlađih ljudi, a bilo je tu i žena onoga seoskoga kraja pred Cepelićevom kućom. Ljudi čavrljali o seoskim novostima te o cijeni plodina pa prešli na razgovor i o tom, kako domaća gospoda nemilosrdno postupaju sa seljaštvom našim i kako u njima nema one čiste i prave ljubavi za na-

rod. Osobito su se razabirale velike tužbe na neke općinske i upravne činovnike. Mlađahnom ali već tada vrlo ozbiljnom Milku uzdrhtale grudi, oči se zakrijesile na tolike jade dobroga puka i on gotovo nečujno prošaptao: »Oh, zašto mora toliko da stradava ovaj narod moj!« A ljudi udariše i dalje u nabrajanje krivica i nepravdi, o mitu i vapajima protiv pogospođene naše krvi. »Moj narod ne smije da podnosi štetu, tugu i sramotu. On ne smije da bude plijen tuđinu!« Uspet ću se na brijeg i rasijavati svijetlo širom domaje....«

Majka i neki od prisutnih vjerovali su, da se u mlađahnoj duši ovoga mladića krije puno oštroumlja i čiste ljubavi za dom i rod.

Iste godine dan iza Miholja klečao je Milko u sobi uz svoga oca, koji ga je blagosivljao uz uputu, da vazda ostane na stazi poštenja i pravičnosti i da nikada ne smetne s uma svoga, kako treba da sve svoje sile posvećuje Bogu i dobru naroda svoga. I Milko otišao u djakovačko sjemenište.

Nakon dva mjeseca i to dne 7. decembra i. g. o ponoći rastao se Ignjat Cepelić zadobavivši se prije više godina teže bolesti u plućima od ovoga svijeta spokojno.

II.

Djakovačka crkva, to najveličanstvenije djelo slavnoga velikog biskupa Josipa Jurja Strossmayera, punija je no obično. Velika tišina u njoj vlada. Sve uprlo oči u mladoga svećenika na prodikaonici. To je biskupov tanik Milko Cepelić. Stas, krasne crte lica, visoko čelo, sve to odaje mlađahni zanos, pravu pobožnost i inteligenciju. Uznositom besjedom slavi on ljubav k Bogu i odanost narodu svome, a ruši učenost lakoumnu i razvratnu. Sve ga sluša i svi osjećaju onu visinu, s koje govori i do koje može da se uzvine samo onaj, koji je iznad strasti svojih te nadvladava sebe samoga i taštinu svijeta.

A podalje s druge strane crkvenoga broda sjedi žena. Okrupna je, a crte lica, usta, oči i čelo — pravi njegov pralik. I ona je uprla oči u mladoga propovjednika i sluša. Misli njegove živo se odrazuju u duši njezinoj. Ona ih prepoznaje i dobro se sjeća, kako je ona takove misli usađivala u mlađahno srce njegovo. O, ona nesmisljena bolest malo da ga nije satrla, no majčina ljubav nadjačavala je sve. Ona je eto gledala oživotvorenu naslućivanu slavu svoga sina. Da, odista je ona dobro rekla, da će naučiti i znati sve... I u blaženstvu svome ogledala se majka oko sebe kao da će reći: Nije li vrijedan moje ljubavi i vašega štovanja? On rasijava svijetlo širom domaje....

III.

Nekoć turska Haši-Bašina džamija u Djakovu pretvorena je po izgonu Turaka iz Slavonije iopet u kršćansku crkvu sv. Jurja (danas Svih Svetih). Novi župnik đakovački uljepšao je pozadinu svoje župne crkve posadivši oko nje ukrasno bilje, a unutrašnjost proširio i sveo u ljepšu harmoniju.

Dan je Male Gospe. Župnik stoji pred glavnim oltarom, koji je sav iskićen cvijećem odnjegovanim u njegovu vrtu, a vrijednom rukom drage mu sestre Mime. Govornik veliča i slavi zaštitnicu svoju i svih pravovjernika. On upućuje slušateljstvo na predivno otajstvo ljudskoga roda — ženidbu, prikazuje tužni izgon naših praroditelja u suznu dolinu te rat, mržnju i krvoproliće na zemlji, a onda pokazuje na bl. Djevicu Mariju. Po njoj nam je ono evanđelje, prvi radosni glas, po kojem je na svijet došla slatka nada i utjeha u tužnim danima. I ona će satrti glavu zmije...

Napokon riše uzorni život jedne vrijedne porodice pod zaštitom Njezinom. Spominje marnu i bogoduhu ženu, koja je iz čiste ljubavi k Njoj posjećivala bolesnike, gotovo svakom umirućemu u svome selu na glas preporučivala dušu i blagom svojom rukom zaklapala trudne oči; često potrebnima dijelila mlijeka, sira, koruna i graha pa i u najoskudnije doba godine, u cik proljeća. Zbori župnik, a mi slušamo. Na njegovu licu odražava se onaj sveti mir, koji čovjek osjeća u borbi za svijetlo i istinu. Shvatili smo, da to govori ljubav prema majci Božjoj, a harnost prema majci rođenoj. A ona majka, čija dobra djela riše i kojoj je on do zadnjega životnoga daha najvjernijim sinom ostao i uza se držao u ljubavi i poštovanju, snivala je već vječni sanak.

IV.

Milko Cepelić zavolio je već rano naše narodno tkivo i vezivo. Još kao dječarac imao je on nekoliko lijepih otaraka, kojima je pokrivao svoju malu knjižnicu. Postavši svećenikom obišao je Posavinu, Srijem, Bosnu, Banat i Bačku, te sakupio krasnu zbirku narodnoga toga blaga našega. Ta njegova zbirka proizvela je već god. 1.891. na jubilarnoj izložbi »Gospodarskoga društva« u Zagrebu udivljenje, te je on po njoj odlikovan počasnom diplomom.

Njegovo posoblje, naročito pokrivači po trpezama i krevetima, sve je po njegovu ukusu na narodnu izrađeno. Stojeći pak gotovo sa svim našim istaknutijim ličnostima tadanjega doba u vezi, uspjelo mu je, da svoju zbirku popuni krasnim vezilačkim radnjama iz Dalmacije, Srbije i Slovačke. U tom nastojanju zapažamo kod njega onaj duh pravoga skeptičnog sakupljača i proučavatelja toga našeg narodnog umijeća. Pri tom se on nije bojao nikakvih poteškoća ni zapreka.

Bilo to mjeseca augusta za Radišina tjedna u Zagrebu. Tom je prigodom priređena ondje izložba. Na poziv društva za promicanje narodne umjetnosti, koje je onom prigodom također sudjelovalo u korist »Hrvatskoga Radiše«, sabrao se i lijepi broj gospođa i gospode, prijatelja i ljubitelja narodne naše tekstilne industrije. U taj je odlični zbor stupio radosno pozdravljen najbolji naš stručnjak na tom polju. Sa zanosom uze on da opisuje i tumači svoje miljenike. Zanos je to pravoga učitelja našega narodnoga umijeća, koji je bio već samo tijelom u ovom svijetu, duhom nije. Na časove proživljava on sa svojim slušačima uz krasne na izložbu donesene primjerke svoje vezilačke zbirke i eno ga već daleko u onim krajevima, gdje ih je našao i sabrao te spasao od zaboravi narodu svome. Izlaže, kako je narodno naše tkivo i vezivo uz narodnu riječ i uz zdrave narodne starinske običaje prava duša naroda našega, koju ne valja tražiti u svjetskoj industriji i tvornicama, nego u tihim kućama i u zadovoljnim selima našim. On pokazuje na Rumunje, maloruske Hucule, Hrvate po šopronjskoj i željeznoj županiji, na naše Bunjevce te bačke i baranjske Šokce, koji usuprot jakih i sustavnih nasrtaja neprijateljskih nisu propali, jer su uz svoj jezik sačuvali i narodnu nošnju svoju, svoja tkiva i veziva. Nasuprot oni Hrvati u provinciji Macerata kraj Loreta stopili su se s Talijanima, jer su izgubili svoju nošnju, a uz nju ubrzo i riječ svoju. Ovi danas znadu tek po tradiciji,

da su porijeklom Hrvati, a po njihovim potocima Karašici i Vrčici te selima Gatu i Nardu razabiremo, da potječu iz neposredne blizine našega Valpova. Pokazuje nadalje, kako se po narodnim radnjama lijepo i sigurno može da ustanovi, kako se naš narod u razno doba i u koje krajeve raseljavao, zatim spominje sve one marnike naše i strane, koji su u javnosti stali iznositi ljepotu naših pučkih umjetnina i napokon ističe tehniku i ornamentiku naših tekstilija uopće. Onda se iopet vraća k svojim miljenicima: otarcima, otarčićima, maramama, navlakama i kostimima našega seljačkoga svijeta i na njima pokazuje, kako ono, što je namijenjeno svagdašnjosti, i nestaje sa zapadom dana, ali prava i čista umjetnost da je vječna. Ona živi sama o sebi i djeluje dalje.

Sklad i ljepota ne smije da se predočuje grubim i šarolikim razmetanjem boja. Kričljivi ton pokriva surove strune duše čovječje. Napokon ponovno svraća on pogled pri tom zboru sabranih vrlih pregalaca za narodno naše tkivo i vezivo, na onaj divni sklad i ljepotu toga našeg narodnog blaga te ih upozoruje, kako se sav otmeniji ženski svijet Beča, Pariza, Berlina i Moskve divi narodnim radnjama naše Dalmacije. »I n i j e l i g o s p o đ a z a o d j e v e n a u o v a k o d i v n u n a š u n a r o d n u n o š n j u k a o k r a l j i c a ?«

A harni slušači blagosivljali su učitelja i oca narodnoga našeg umijeća u želji, da ih on vodi i upućuje i nadalje u svemu, što je narodno, lijepo i veliko na polju naše pučke umjetnosti....

Uvečer toga dana vraćao se kanonik Milko Cepelić sa svojim nećakom, koji mu je pomagao pri dopremi i otpremi odabranih primjeraka njegove vezilačke zbirke na izložbu, željezničkim vozom iz Zagreba u Djakovo. Nećak je u razgovoru upitao svoga ujaka, da li će se opet kada odazvati pozivu, da u Zagrebu održi takova predavanja, a kanonik mu odvrati: »Šteta, što me već od februara 1.913. pritište ljuta boljetica. Ona me je evo sa 65 godina načinila nemoćnim starcem, inače bih radosno opet uskoro došao u taj dragi mi krug narodnih naših ljudi. Da, ja sam ljubav za te narodne naše radnje gotovo usisao s majčinim mlijekom. Moja majka, premda majstorica, sama je tkala i vezla, a kako smo mi na Vuki imali u puno kuća prijatelja, zalazio sam s majkom k njima i viđevao, pa i dobivao od njih koju narodnu radnju, što sam je brižno čuvao i poštivao. Otac moj, bačvar obrtom, bio je vrlo vješt i u pravljenju tambura i gusala. On je po volji biskupa J. J. Strossmayera g. 1.854. nekoliko komada tih nastroja napravio za bečki muzej. Njegove su tambure najviše Brođani kupovali. Mada on nije bio stolar, znao je bolje i solidnije da izrađuje od svakoga stolara ormare i trpeze, pa ih i ja imam i danas 75 godina starih, a da nisu nigdje popucali. Moj otac bio je pravi umjetnik, radin kao nitko drugi. Ja sam odrastao u kući takovih roditelja. A dojmovi djetinstva jači su od svih kasnijih. Osjećam, da poradi slabosti ne ću više smjeti na tako daleki put. I odista se ovo nagoviještanje ispunilo. To bijaše posljednje javno predavanje Milka Cepelića. Dne 9. marta 1.920. obolio je on na španjolskoj groznici. Peti dan bolesti bio je on nekako vedriji i veseliji no inače. Pripovijedao nam je razne neobične zgode iz svoga djetinstva. Po objedu toga dana usni tvrdo. Oko 15. sati uniđe u sobu k bolesniku njegova nećakinja, koja ga je dvorila, te upita: »Jesam li vas ja probudila?« A on upravo veselo odvrati: »Jesi, baš sam dobro spavao i šta misliš, što sam sanjao?« Ona primijeti: »To mora da je nešto zanimljivo!« Na to joj bolesnik ispripovijedi ovaj svoj čudni san: »Došao po mene biskup Strossmayer na kočiji te mi reče: »Hajde, Mijo, žurno sa mnom!« A ja mu odgovorim: »Pričekajte Preuzvišeni, ja ne mogu tako brzo s mojom nogom!«*) Biskup je bio nestrpljiv, a ja sam viknuo svećeniku, koji je uz kočiju stajao: »Uklonite se, da uđem!« Na to sam sio k biskupu u kočiju te smo se odvezli!« Nećakinja je malo iza toga ovaj san priopćila svojoj majci, a Milkovoj sestri, koja je u drugoj sobi ležala na upali pluća, a ona je uzdahnuvši bolno prošaptala: »Izgubili smo Milka, njegov biskup došao je po nj!«

Još istoga dana u noć razvila se nemila groznica u upalu pluća, te je on dne 26. marta umro.

Uz lijes majke položen je dne 29. marta 1.920. i onaj njezina milog sina. Na zajedničkom mramornom nadgrobnom krstu postavljen je ovaj skromni natpis: »U z d o b r u m a j k u p o č i v a j e d i n i j o j s i n M i l k o C e p e l i ć«.

Svi vi, koji poznajete toli zaslužna djela njegova, dajte prenesite se bar kadšto duhom na djakovačko groblje k grobu Milka Cepelića te iskitite cvijećem grob njegov uz poklik: H v a l a i s l a v a t e b i, n a r o d n i d o b r o t v o r e i o č e n a r o d n o g a n a m t k i v a i v e z i v a.*)

———

*) Pokojnik je imao jednu nogu kraću od druge uslijed operacije u koljenu.

*) Dragocjenu svoju zbirku tkiva i veziva zajedno s dva ormara i krevetom, što ih ih je on sam bojadisao i izrisao biljevnim bojama, poklonio je oporučno »Hrvatskom etnografskom muzeju u Zagrebu«.

NEOBIČNI I STRAŠNI VJETROVI.

Dr. V. D.

Čovjek je u neprekidnoj borbi sa prirodom. On se mora braniti, da joj u toj borbi ne podlegne. Od svih prirodnih pojava mogu biti najštetnije za zdravlje čovjeka žestoke promjene i kolebanja vremena. Mi se moramo od njih braniti tim, da se odjevamo, da si nad glavom sagradimo krov, da si grijemo sobe, u kojima stanujemo. No dok se u tropskim krajevima trebaju ljudi vrlo slabo odijevati, a svojih stanova ne trebaju grijati, na cijeloj zemaljskoj kugli mora se čovjek braniti od vjetra. Ovaj mu može biti često vrlo neugodan, dapače katkada strašan i užasan. Jakih vjetrova ima svagdje, no u raznim krajevima ima vjetrova, koji nastaju u određenim prilikama, a prate ih osobiti pojavi, kojih se ljudi najviše boje. Takovi neobični i strašni vjetrovi jesu u našem primorju bura i scirocco, u Alpama föhn, u južnoj Francuskoj mistral, u južnoj Španjolskoj leveche, na Kanarskim otocima leste, u Egiptu, Arabiji i Mezopotamiji chamsin ili samum, na jugozapadnoj obali sjeverne Afrike harmattan, u Australiji burster, u Argentini pampero, u Teksasu i Meksiku

norther, u zapadnim krajevima sjeverne Amerike chinook, u Kanadi blizzard i barber, u Sibiriji buran, u Turkestanu garmsil. Velik je broj tih vjetrova, a i imena već kazuju, da su strašni i grozni. Razdijeliti ih možemo u dvije glavne skupine, u hladne i tople vjetrove. Hladni su bura, mistral, norther, pampero, burster, barber, blizzard i buran, a topli föhn, chinook, scirocco, leveche, leste, garmsil, harmattan i chamsin ili samum.

Od tih žestokih vjetrova najpoznatija nam je b u r a. Ona duše u veoma krepkim udarcima, i donosi studen, najjaču na sjeveroistočnoj obali Jadranskoga mora. Valjajući se niz brdo ona dušući izvodi na krovove kuća pritisak odozgo, dok obični vjetar duše sa strane, pa je zato osobito neugodna. Donekle je snosljiva samo zato, jer donosi suh zrak. Već nekoliko kilometara od obale duše ona znatno slabije. Bura nastaje, kad je visok tlak zraka nad našim krajevima, nad Hrvatskom i Bosnom, a nizak nad Jadranskim i Tirenskim morem. To može biti i ljeti i zimi. Zrak struji odanle, gdje ga ima više, prema mjestu, gdje ga ima manje, u našem slučaju sa kopna na more. Zimi je zrak nad kopnom vrlo hladan, a nad morem razmjerno topao, pa je zato bura zimi znatno neugodnija nego li ljeti. Udarci ili refoli vjetra raspršuju vrške morskih valova i stvaraju oblake vodenoga praška. Te sitne vodene kapljice ohlade se zimi znatno i smrznu se, čim udare o kakav kruti predmet. Jarboli brodova te svjetionici prekrivaju se tada debelim slojem leda. Tako zaleđeni brodovi mogu i potonuti, ako ih preterete velike množine leda. I bura u Novorossisku na zlu je glasu. Sjeveroistočna obala Crnoga mora slično je građena kao i naše primorje, no zimi je ondje još hladnije nego li kod nas, pa je zato njihova bura kud i kamo strašnija od naše.

Buri je vrlo sličan m i s t r a l u južnoj Francuskoj. On je hladni sjevernjak, koji može čovjeku, životinjama i biljkama mnogo naškoditi, jer dolazi često sasvim nenadano iza toplih i blagih južnih vjetrova. Buri i mistralu sličan je, no daleko je od njih opasniji n o r t h e r u Teksasu ili n o r t e s u Meksiku. K i r c h h o f doživio je taj vjetar na prerijama srednje Unije više puta i opisao ga živim riječima. Već nekoliko sati prije nego li će doći norther prestane jugozapadnjak, koji je do toga vremena duhao, i zrak postane zagušljiv i sparan. Tamni oblak diže se od sjevera sve više, pa kad je prekrio polovicu neba, provaljuje norther. Pad temperature je vanredan. Više puta spane temperatura od 24°C pod ništicu u vrlo kratko vrijeme. Za takvoga pada temperature zebe čovjek više nego li kod studeni od —30°C, ako nema vjetra. Jao putniku, koga na otvorenoj preriji zateče ledeni norther! Urođenici bježe, što više mogu, do bližnje kuće i čekaju dok prođe taj nemili gost. Ljudi sjede u kućama oko velikih ognjišta, i zavijeni u pokrivače cvokoću zubima, a vani huji vijor. Kada prestane norther, nastaje često najljepše vrijeme, i čovjeku se čini, da je u jedan tren prenesen iz ledenoga Labradora u blagu Nikaraguu. Ljudi zbace sa sebe ogrtače, pogase vatru na ognjištima, idu na svježi zrak i zaborave naskoro na strašnoga ledenog gosta. Ali tko nema valjanoga odijela, a uhvati ga taj sjevernjak, dobiva neminovno upalu plućiju. No i za stada, koja na širokim prerijama pasu, taj je vjetar pogibeljan. Tisuće goveda podlegnu tome ledenom razaraču, i njihove blijede kosti leže u proljeće na svježem zelenilu savane.

Vjetrovi bura, mistral i norther, hladni su i suhi, te ne donose ni kiše ni snijega, a prilike, kad oni nastaju, sasvim su jednake. Kada iznad razmjerno toploga mora pane tlak zraka, ili kada nad to more dođe t. zv. barometrički minimum, tad struji onamo zrak od mjesta visokoga tlaka ili iz t. zv. barometričkog maksimuma, a taj je u sva tri slučaja nad hladnim kopnom. Kada tlak zraka vrlo brzo i znatno padne, tada su također ti vjetrovi vrlo žestoki i strašni.

Tim trima vjetrovima samo su ponešto slični p a m p e r o u Argentini i b u r s t e r u Australiji. Ovi su također hladni, no nijesu suhi, jer donose oluju sa krepkom kišom. Za vlažnoga vremena, kad duše topli sjevernjak, ukaže se na jugu gotovo crni oblak u obliku goleme kobasice, kao prethodnik pampero-a. Oblak raste strahovito u vis, i u njemu sijeva bez prestanka, jer munja slijedi za munjom, a grom za gromom, kao da je došao konac svijeta. Naskoro nastane gusti mrak kao da je mrka noć. Sada zahuji vjetar svom jačinom, a zrak se ohladi znatno. No vjetar duše četvrt sata tako krepko, dok oslabljen traje on još nekoliko sati, a prati ga silni pljusak. Pampero-u sličan je australski b u r s t e r, a opisao ga je R u s s e l. Burstori se javljaju od mjeseca studenoga do veljače, dakle kad je ondje ljeto. Nenadano pojavi se na južnom nebu prethodnik burstera, tmasti oblak također u obliku silne kobasice. Oblak se diže i donosi gustu prašinu, koja prodre svakuda. Na to slijede munje, gromovi, kiša i studen. Preokret u vremenu događa se gotovo u jednom trenu. Još duše sjevernjak, a već za deset časaka evo strašnoga južnog burstera.

Hladan i vlažan je vjetar b a r b e r oko zaljeva sv. Lovrinca u Sjevernoj Americi. Ondje je zimi more često toplije od zraka. Počne li tada duhati jaki i vrlo hladni sjevernjak, sledi se vodena para, koja se diže iz toplijega mora, odmah i tvori sićušne ledce u obliku oštrih ledenih iglica.Vjetar nosi te oštre ledene igle čovjeku u lice, i ovaj to osjeća, kao da će mu ledeni vjetar skinuti kožu sa lica, pa odatle tomu vjetru i ime barber ili brijač. Još jednome pojavu daju u onim krajevima ime barber. Događa se zimi, da se brodovi, koji plove oko Nove Škotske i Nove Engleske, moraju zaustaviti uz obale, jer im prijeće studeni sjevernjaci. Rasprskana voda od valova smrzne se odmah, čim udari o kakav kruti predmet, i na brodu stvaraju se silne naslage leda. Dapače mornari, koji moraju hodati ili stajati na palubi, prekrivaju se slojem leda, i naliče ledenim kipovima, a na kljunu broda može se sabrati toliko leda, da kormilo broda dođe izvan vode, i brod se ne može više upravljati.

Od barbera se razlikuju b l i z z a r d u srednjoj Kanadi i b u r a n u Sibiriji. To su silni, hladni vjetrovi, koji nose sa sobom ledene igle. H a n n spominje kao karakteristiku blizzarda rapidni pad temperature, ledene igle mjesto snijega ili snijeg sitan kao brašno. To troje, vjetar, snijeg i studen čine blizzarda. A b e r c r o m b y opisao je djelovanje toga strašnog vjetra još krepčim riječima. On kaže, da taj silni vjetar donese groznu studen sasvim nenadano i u jedan mah. Pojavi, koji taj vjetar prate, upravo ubijaju život. Vjetar tjera studen do kostiju, a u zraku nastaju vrtlozi snježnoledenoga praška, od kojega čovjek i životinje tako rekuć oslijepe. Stigne li takav vjetar putnika, i ne dođe li ovaj naskoro do šume, da se u njoj zakloni, on je izgubljen. Samo nekoliko sati može narav čovjeka tome ledenom neprijatelju odoljevati, i ne do-

đe li putnik naskoro do skrovišta, prijeti mu pogibelj, da će ga stići ledena smrt. Čudnovati pojav prati taj način smrti. U većini slučajeva događa se, da su žrtve toga vjetra počele sa sebe skidati odijelo. Kada već čovjek počima postajati ledeni stup, teče žilama već vrlo malo krvi. U to nastupa ludilo, i pod utjecajem lažnoga čuvstva topline počima putnik bacati sa sebe odijelo.

Američkom blizzardu gotovo je jednak b u r a n, koji duše u stepama i tundrama sjeverne Rusije i Sibirije. M i d d e n d o r f doživio je taj silni vjetar više puta i odlično ga ocrtao. On kaže, da su snježni vjetrovi najkarakterističnija osobitost sjeverne kontinentalne klime. Vjetar i snijeg u zajednici utječu ondje znatno i strašno na čovjeka i životinje. Ne uzmemo li u obzir široka mora, tada ti silni vjetrovi nijesu nigdje na svijetu tako znatni i neodoljivi u svojoj golemoj i kompaktnoj strateškoj fronti, kao na jednoličnim, ravnim i neošumljenim nizinama tundra i stepa. Samo na ravnini, gdje nema šume, na nepreglednim nizinama, mogu snježni vjetrovi narasti do orkana, samo ondje — u tundrama i stepama može vladati pravi buran! Tko nije sam doživio burana, ne može si predočiti, kolika je njegova neodoljiva snaga. Čovjek, okružen od vrtloga ledenih iglica i snježnoga praška, ne može da se drži na nogama od silne jakosti orkana. Izraz, da se ne vidi prst pred nosom, preslab je, jer udarci ledenih čestica ne dopuštaju, da čovjek otvori oči. U ušima šumi i zuji, i čovjek se na časove boji, da će se ugušiti, jer ga smjesa od ledenoga zraka i snježnih iglica priječi u disanju.

Bez dvojbe, sastav toga silnog vjetra jest neobičan. Dok svaki obični vjetar možemo smatrati za rijeku ili struju zraka, koja se sad sporije, a sad brže giblje, misli Middendorf, da je buran sastavljen od velikoga broja snježnih vrtloga, koji slijede jedan do drugoga i jedan iza drugoga neprekidno i gusto. U tom nepojmljivom i neodoljivom metežu čovjek se sasvim smete, kao da mu je i pamet povučena u taj silni snježni vrtlog. Dostignuti od burana, bacaju se ljudi i životinje odmah na zemlju, zakriju se kako mogu, naskoro ih prekrije snijeg, i zaštićeni u takovom snježnom nasipu čekaju oni strpljivo, dok prestane hujanje bjesnoga ledenog vjetra. Goveda kadšto bježe pred vjetrom, više puta i do 100 versta bez prestanka, strovale se izmučena preko strmih obala i pogibaju. Za to i je šteta, što ju buran učini u stadima, često vrlo znatna.

Orijentacija u buranu gubi se sasvim. Ljudi se smrznu nekoliko stotina koraka daleko od svojih stanova, kadšto i na cesti u samom selu. U mjestu Dudino na Jeniseju udaljio se je Middendorf samo za pokus od kuće, i u udaljenosti od trideset koraka nije je više mogao naći, premda je točno znao, u kojem je smjeru kuća. Čovjek prolazi jedva nekoliko koraka daleko od traženoga cilja, a ne može ga naći, i u tom zaglušnom metežu ne čuje ni viku ni pucanje, i Middendorf bi postao žrtvom svoga nevjerovanja, da mu nije jedna ograda poslužila kao putokaz.

Opustošenja, što ih učini buran valjajući se preko sjevernih ravnina Rusije i Sibirije, grozna su. Stotine tisuća konja, goveda, deva i ovaca podlegnu mu u nekim zimama. No i nemalo putnika strada od njega, no nomada malo, jer se ovi znadu od njega čuvati. Buran se za najžešće zime ne javlja, već kasno u jesen ili rano u proljeće. Od blizzarda on se nešto razlikuje, jer ipak nije tako hladan, kao njegov američki drug. Zimi je naime najveća studen u istočnoj i srednjoj Sibiriji, a buran kao sjevernjak ili sjeverozapadnjak donosi zrak sa Sjevernoga ledenoga mora, koje tada ipak nije tako hladno, kao sibirsko kopno. U Americi je zimi najhladnije u sjeverozapadnom dijelu Kanade, i upravo odanle duše blizzard, pa je zato znatno hladniji nego li je zrak nad srednjim dijelom Unije.

Studeni su vjetrovi dakle strašni, no ima i vrućih vjetrova, kojih se čovjek vrlo boji, no dok od hladnih vjetrova mogu nastradati životinje i čovjek, može vrući vjetar uništiti u kratko vrijeme svu vegetaciju, i tim nanijeti čovjeku još veću štetu. Na oko neopasni topli f ö h n na sjevernoj strani Alpa, nije nipošto tako nedužni vjetar, kako bi se u prvi čas očekivalo. Föhn je topao i suhi vjetar, koji se preko sjevernoga sklona Alpa valja i ruši kao južnjak, i ima više puta jakost orkana.

T s c h u d i opisao je sve pojave, koji su u vezi sa föhnom. Isprva se pokažu na južnom horizontu nad gorskim bilom Alpa lagani koprenasti oblaci, a kasnije zavije se cijeli gornji dio gorske kose u silan tamni oblak, koji kao da nepomično stoji na istom mjestu. Nazivaju taj golemi oblak ondje stijenom föhna. Poslije zalaza sunca razvije se vrlo intenzivna večernja rumen, a zrak je noću neobično čist i prozračan. Daleke gorske kose ukazuju se tada u zasićenoj modroj i ljubičastoj boji vrlo blizu. Izdaleka pod bilom gorskim čuje se već jaki šum drvlja, a gorskim bujicama počima se valjati i bjesniti voda, nastala od snijega, koji je od toploga föhna u velikoj mjeri okopnio. Ubavom dolinom i u mirnoj noći šumi i ori iz udaljenih šuma i iz nabujalih potoka. Naskoro dođu žestoki udarci toploga vjetra i do doline, i föhn duše katkada po dva, po tri dana rušeći stabla, kidajući kamenje od hridina, no i skidajući krovove sa kuća, ako ovi nijesu oterećeni velikim kamenjem. Zaista strah i trepet onih krajeva! Čovjek i životinje trpe također od föhna, jer su od njega vrlo umorni, tromi i potišteni.

No i pogibeljan je föhn. U svim kućama brižno se pogase sve vatre na ognjištima i u pećima radi pogibelji od vatre. U mnogim dolinama idu posebne »straže« od kuće do kuće, da se uvjere, jesu li zaista svagdje vatre pogašene, jer se svako drvo od toga neobično suhoga vjetra sasvim osuši, a plane li samo jedna kuća, izgorjelo je za čas cijelo selo. No od föhna ima i koristi. U proljeće okopne od njega velike množine snijega na sjevernom sklonu Alpa i to znatno brže i prije nego li bi se rastopile od sunca, pače i u onim gudurama, kuda ne dopiru sunčane zrake. Trava potrebna govedima može i ondje narasti, gdje bi inače bile snježne poljane. Stanovnici nekih dolina imadu samo föhnu da zahvale, što im u jesen još dozrije kukuruza, i neke voćke donesu zrio plod. No bez dvojbe najneugodniji je taj vjetar radi nagloga i znatnoga porasta temperature. Vrlo je neugodno čovjeku, kad usred zime poraste temperatura zraka u nekoliko sati za 20°C i više, a toliki porast temperature za vrijeme föhna nije neobičan, n. pr. od —17° na +6°, ili od —8° na +13°. Radi toga mrze ljudi taj vjetar i boje ga se.

Zanimljivo je znati, kada, kako i gdje nastaje föhn. Bilo je sasvim prirodno, kad se je reklo, da föhn dolazi u Alpe iz sjeverne Afrike. Ta on je vruć i suhi južnjak, na jugu od Alpa je Sahara, a ova je prava inkarnacija žara i suše! No naskoro se je prigovorilo, da je u Sahari samo ljeti vrlo vruće, a föhn da je upravo zimi najtopliji a ljeti najslabiji i najblaži u svom dje-

lovanju. Da föhn ne potiče iz Sahare, dokazuju najočitije pojavi vremena, koji se zbivaju na južnom i sjevernom sklonu Alpa, kad duše föhn. Kada je u sjevernim alpskim dolinama počeo duhati topli, suhi i žestoki južnjak, na južnom sklonu Alpa zrak je još gotovo sasvim miran, temperatura u južnim dolinama nije ništa viša nego li obično, no zrak je vrlo vlažan, i ovdje pada vrlo mnogo kiše.

Poznato je, da föhn u Alpama nastaje, kad se od Atlanskoga oceana pomiče preko sjeverne Francuske i Njemačke predjel niskoga tlaka zraka ili t. zv. barometrički minimum. Zrak struji tad prema onom mjestu, gdje ga ima manje, t. j. u taj minimum. Sa sjevernoga sklona Alpa i iz alpskih dolina teče zrak na sjever, a na njegovo mjesto dolazi zrak sa južnoga sklona i mora da pređe gorsko bilo. Dižući se zrak u vis, on se hladi, i taj pojav zove se u fizici dinamičko ohlađivanje zraka. Takav ohlađeni zrak ne može više da drži u sebi svu vlagu, koju je mogao držati upitu ili apsorbiranu, dok mu je temperatura u južnim dolinama Alpa bila viša. U tom ohlađenom zraku zgusne se vodena para i pada u obliku obilne kiše na južnom sklonu gorske kose. Zrak, koji je sad već izgubio znatan dio svoje vlage i prešao preko gorskoga bila, spušta se na sjevernom sklonu gore i ugrije se kod toga. U fizici zove se taj pojav dinamičko ugrijevanje zraka. Ovaj sada ugrijani zrak mogao bi u sebi držati znatno više vodene pare, nego li je u istinu ima, pa zato kažemo, da je on vrlo suh ili da ima nisku relativnu vlagu.

Treba još spomenuti, da je to dinamičko ohlađivanje i ugrijevanje kod vlažnoga i suhoga zraka različno. Diže li se vlažni zrak u vis, on se za svakih 100 metara, što se digne, ohladi za pol stupnja, a spušta li se suhi zrak, on se za svakih 100 metara, što se spusti, ugrije za cio stupanj. Iz jednoga primjera sa brojevima može se cijeli pojav jasnije razabrati. Uzmimo, da je temperatura zraka u južnim alpskim dolinama 10°C i zrak je vlažan. Mora li taj zrak preći preko bila visokoga 2000 metara, ohladit će se za svakih 100 metara za pol stupnja, dakle u svemu za 10°, pa će na bilu imati temperaturu upravo od 0°. Za vrijeme dizanja zraka izlučio se je veći dio njegove vodene pare u obliku jake kiše, i taj zrak lišen te vode počne se spuštati na sjevernom sklonu, pa se za svakih 100 metara ugrije za cio stupanj, dakle od 0° na 20°C. Prema tome isti onaj zrak, koji je prije dizanja u južnim dolinama imao temperaturu od 10°, ima nakon spuštanja u sjevernim alpskim dolinama temperaturu od 20°, dakle je znatno topliji i vrlo je suh.

Föhnu analognih vjetrova ima svagdje ondje, gdje je velika množina zraka prinuždena, da prelazi preko oveće gorske kose. Takav je vjetar u zapadnim krajevima Ujedinjenih američkih država, i zovu ga ondje c h i n o o k. On prelazi preko gorja Rocky Mountains i duše kao zapadnjak u državama Montana, Wyoming, Kolorado i Dakota Unije, te pokrajinama Alberta i Saskatchewan Kanade. Njegov areal je dakle znatno veći nego li je areal föhna u Alpama. On nastaje, kad je viši tlak zraka na zapadu od gorja Rocky Mountains nego li na istoku, a jer dolazi od toploga Tihog oceana, uzrokuje on nakon svoga spuštanja preko gorja znatno veći porast temperature nego li föhn, često od —10° do +20°, dakle za punih 30°C. Prema tome on je i enormno suh. Zimi čini on prava čudesa, jer od njega okopni snijeg na prerijama na prostoru širokom više stotina kilometara već za nekoliko sati. Da nema toploga i suhog chinooka, morali bi stočari napustiti prostrane gorske pašnjake u Montani, Wyomingu i Dakotama, jer bi dugotrajni i visoki snijeg priječio govedima i drugoj stoki pasti hranivu gorsku travu. Često ondje ipak zapane snijeg, i jedina nada, da se spase stada od gladi i studeni, jest skori dolazak chinooka. Gotovo instinktivno naslućuju goveda skori dolazak toga za njih spasonosnoga vjetra. Često se vidi za vrijeme zime i glada, kako životinje stoje u snijegu visokom do koljena, glavom okrenute prema vrhuncima zapadnih gora, i kako sa strahom čekaju dolazak svoga spasa.

B u r r o w s je lijepo opisao dolazak jednoga chinooka. Iza toploga vremena u mjesecu studenom godine 1896. slijedila je perijoda žestoke studeni. Stanje goveda u Montani bilo je vrlo kritično. Tisuće životinja lutalo je neumorno i bez pomoći po gorama tražeći uzaludno hranu i zaklonište. Kad su dani prolazili, a promjena u vremenu nije nastupila, bilo je već dvojbeno, da li će se blago spasiti, jer na pašnjacima ležao je snijeg 76 centimetara visoko. U gradu Kippu u Montani bila je dne 1. prosinca u večer temperatura od —25°C. Zrak je bio miran a nebo vedro. Iznenada pojavio se je nad bilom gorskim na zapadu tamni oblak iskidan od vjetra. Već za nekoliko časaka došao je u nizinu prvi udarac toplog i suhog vjetra, i za sedam minuta digla se je temperatura na +2°C. Za 12 časaka nestalo je snijega, nizine se napunile vodom, a stada su bila spašena.

Među neugodne tople vjetrove Sredozemnoga mora brojimo s c i r o c c o u Italiji i l e v e c h e u južnoj Španjolskoj. Scirocco je žestoki, vrući i suhi južnjak, koji nosi sa sobom silnu prašinu, i duše u Siciliji i južnoj Italiji. Temperatura mu je i po noći često 35°C, pa ljude spopada tjeskoba i strah, da se od toga žara i prašine ne uguše. Cijela priroda umori se od njega i vene. Cvjetovi se sklapaju i stežu a lišće se zavija i pada sa stabla. Dođe li scirocco, kada cvatu masline i vinova loza, izgubljena je cijela berba. Kad scirocco putuje preko Jadranskoga mora na sjever, upija on sve više vodenih para, i na našoj obali on je topli i vlažni vjetar, koji donosi obilnu kišu, no na čovjeka djeluje neugodno radi sparine. Sciroccu je sličan vjetar leveche u Španjolskoj, no ovaj je znatno žešći. H e l l m a n n opisao je taj vjetar vrlo živim crtama. Leveche ne dolazi nenadano, već se njegov dolazak vidi kao pruga oblaka žute ili smeđecrvene boje na južnom horizontu. Kad on dođe preko mirnoga mora do obale, duše u pojedinim krepkim udarcima. On je vruć i suh i većinom nosi sa sobom sitni pijesak i prašinu. Ljudi i životinje osjećaju silnu tromost, »kao olovo u nogama«, a mnogoga zaboli od njega žestoko glava. Gusta sitna prašina prodre svakuda. Lišće biljaka i drvlja zavija se, osuši se sasvim i spane za nekoliko dana. Mjeseca kolovoza godine 1876. u okolini jednoga grada, jedva 10 kilometara od morske obale, bilo je potpuno uništeno više kvadratnih kilometara vinograda nekoliko nedjelja prije berbe. Lišće vinove loze izgledalo je, kao da je bilo polito vrelom vodom. Okolina grada Almerije trpi i strada najviše i najčešće od toga vjetra, no sreća je, što on vlada samo u primorskom pojasu širokom oko 50 kilometara.

Vjetru leveche sličan je leste na Madeiri i na Kanarskim otocima. I ovaj je vjetar iz Sahare, dakle je istočnjak, vruć je i začudo, premda je prošao dosta veliki put preko mora, ostao je ipak vrlo suh i često nosi sa sobom crvenu prašinu. Pustinjski je vjetar i garmsil u Turkestanu. On duše ponajviše ljeti kao jugozapadnjak u dolini rijeke Zerafšana, u istočnoj Buhari i u Ferganskoj dolini, a dolazi iz pustinje Kizil Kum i Kara Kum, te je suh i vanredno vruć. Od njega gotovo izgori sav prirod pamukovca i riže. U klasju riže ne razvije se tada zrnje već sama pljeva.

Na obalama jugozapadne tropske Afrike, od Liberije do Kameruna, duše iz Sahare suhi i prašni sjeveroistočnjak, i zovu ga ovdje harmattan. On je također pustinjski vjetar, a svi pustinjski vjetrovi najintenzivniji su ondje, gdje nastaju, a to je u pustinji samoj. Oni podižu teške i goleme oblake pijeska i prašine. Temperatura zraka naraste do 50°C, a zabilježeno je već i 56°. To si možemo lako protumačiti, jer se tlo u pustinji ugrije do 70°C, a i preko toga. Horizont se izgubi u magli prašine, nebo kao da se prekrije kopremom, sunce problijedi, i predmeti obasjavani od njega ne bacaju sjene, a zrak je prašan i goruć, te dobiva jednoliku crvenu boju. Pijesak postaje u zraku radi živahnoga trenja jako električan. Pustinjski vjetrovi nijesu otrovni, kako se je to kadšto pripovijedalo, no pogibeljni su za život čovjeka i životinja, jer organizam treba tada znatnu množinu vodr, a ako je nema, može stradati. Pustinjski vjetar harmattan opisao je Schäffli. Po danu je žega znatna i uzduh suh. Lišće drveća žuti i pada, svaka trava se osuši i svega zelenila nestaje, jedine se banane održe zelene. Od suhoga zraka svijaju se daske, u vratima i okvirima prozora nastaju pokotine, korice knjiga svijaju se također, a sa obuće nestaje plijesni, od koje se ondje čovjek inače nikako ne može obraniti. I životinje trpe od toga vjetra: konji su nemirni, a kokoši sjede nepomično i ne legu jaja. Prašina u zraku postaje tako gusta, da se već na 30 metara ništa ne vidi. Čovjek je trom i umoran, nema sna, usnice mu pucaju, nosnice ga bole, oči ga peku i jako se crvene, jezik i grlo se suši, i čovjek mora često piti vode. Taj je vjetar i zato neugodan, jer kadšto može potrajati i nekoliko nedjelja.

Vjetrovi u istočnoj Sahari i Arapskoj pustinji, chamsin u Egiptu i samum u Mezopotamiji, natkriljuju sve ostale vjetrove obiljem prašine i visokom temperaturom, no oni nijesu odviše krepki. Javljaju se početkom ljeta, u mjesecima svibnju i lipnju, kadšto dva i tri dana uzastopce. Obično počnu duhati u jutro, a prestanu prije zalaza sunca. Mogu biti pogibeljni karavanama, ako ove ne imadu dosta vode, jer oni uzrokuju vrlo veliku žeđu. Kada dođe samum, životinje legnu okrenuvši vjetru leđa, a ljudi se zaviju u svoje pokrivače i štite osobito lice. Glavno bjesnilo toga vjetra prođe često već za četvrt sata.

Spomenimo se sada u kratko svega, što smo rekli o tim neobičnim i strašnim vjetrovima. Ima ih hladnih i vrućih, koji nose kišu, snijeg ili prašinu, i koji uništavaju cijele vegetacije. No najstrašniji su ipak oni u polarnim krajevima i oni u tropskim pustinjama, na svu sreću i jedni i drugi daleko od nas.

HRVATSKI MUČENICI GROF PETAR ZRINSKI I KNEZ KRSTO FRANKOPAN.

Dr. F. BUČAR.

(Komemoracija, koju je obavio dr. Franjo Bučar za Zrinjsko-Frankopanske proslave dne 30. travnja u Hrvatskom Sokolu u Zagrebu).

Na stratištu poginuše dne 30. travnja god. 1671. i dva najodličnija pretstavnika najstarijih i najbogatijih te najslavnijih hrvatskih plemićskih rodova Zrinskih i Frankopana, koji su kroz stoljeća vodili i upravljali sudbinom hrvatskog naroda. Naši Zrinski imali su tako reći većinu gradova u Hrvatskoj od Bosne i hrvatskog Primorja, od sinjeg mora pa sve do granice Ugarske. Mnogobrojni banovi i najviši svjetovni i crkveni dostojanstvenici potekoše iz njihova roda, a bili su u srodstvu pače i s prvim kraljevskim dvorovima srednje Evrope. Upravo kraljevsko bogatstvo nagomilalo se u njihovim dvorovima, osobito u gradu Čakovcu i Ozlju, što nam je poznato iz raznih savremenih opisa i inventara, a sve je iza nesretne katastrofe raznesla i oplačkala austrijska soldateska. Zrinski su prije toga imali ogromna imanja u južnoj Hrvatskoj, no kako su ta sva imanja zaposjeli Turci, dali su im austrijski vladari za otštetu bogato Međumurje.

Hrvatski narod bio je kroz stoljeća »antemurale christianitatis« i eksponent zapadne kulture, poglavito francuske i talijanske, te ujedno i branič svoje rodne grude od vječnih provala nezasitnih Turaka. U tim borbama odlikovali su se napose odlični i mnogobrojni članovi tih dvaju rodova, koji su kano i druga hrvatska vlastela morali svaki čas ostavljati svoje domove, te izaći na bojno polje, da potjeraju svoje ljute dušmane, koji su im zadavali stotinu jada, paleći im neprestano sela i gradove, te odvodeći njihov narod u roblje.

No nije ni to bilo dosta. Na carsku zapovijed morali su Hrvati slati vojsku i izvan svoje domovine, da obrane carske austrijske zemlje, na koje se također već Turčin spremao. Nakon sjajne pobjede nad Turcima god. 1664. kod sv. Gotharda na rijeci Rabi, gdje su i naši Hrvati sudjelovali, bude sklopljen sramotan mir u Željeznom gradu ili Vašvaru na 20 godina, te su Turci zadržali sve one zemlje i krajeve u Ugarskoj i Hrvatskoj, koje su oni bili do tada osvojili. Hrvatsko plemstvo, na čelu s banom Nikolom Zrinskim, a poslije njegovim nasljednikom i bratom Petrom Zrinskim, bilo je nezadovoljno poradi toga mira, jednako kao i susjedi Štajerci, na čelu s tamošnjim upraviteljem grofom Erazmom Tattenbachom, a tako i Madžari na čelu sa zetom Petra Zrinskoga, knezom Franjom Rakocijem, svi su se naime nadali, da će se nakon te sjajne pobjede riješiti bar u nekim krajevima strašnoga turskog gospodstva.

Ban Nikola Zrinski poginuo je nesretno god. 1664. u lovu od divljega vepra u Čakovečkom

Lugu, a naslijedi ga doskora u banskoj časti brat mu Petar, koji se odmah stavi na čelo nezadovoljnika u Hrvatskoj. Uz njega se pridruži i umna i rodoljubna njegova žena Katarina Frankopanka te njezin brat mlad i poletan Franjo Krsto Frankopan. Nezadovoljnici počeli su zajedno s ugarskim velikašima ugovarati s francuskim kraljem Ljudevitom XIV., te su odlučili pozvati kralja i cara Leopolda na odgovornost poradi nečasno sklopljena mira prama 31. članku Zlatne bule izdane god. 1222. od ugarsko-hrvatskog kralja Andrije II., jer se nije pitalo u posljednje vrijeme u državničkim poslovima, a napose pak kod sklapanja spomenutog mira za savjet hrvatsko plemstvo, a nije se već dulje vremena sazivao ni hrvatski sabor. Osim toga bila je i sva zemlja puna njemačkih posada, koje su sa svojom vojskom i časnicima haračili po hrvatskim plemićskim dvorovima i gradovima, te seoskim kolibama, pa su Nijemci bili često puta našem narodu na veću nepriliku nego i sami Turci. Kad je Petar Zrinski postao banom, htio je postati ujedno i karlovačkim generalom austrijskih četa, da uvede red u njemačku soldatesku, no dvor ga austrijski nije htio imenovati, jer je imao više povjerenja u svoje njemačke generale.

Petar Zrinski je pokušao da stupi u savez osim s Francuskom također i s Poljskom i Venecijom, pače i sa samom Turskom, samo da se riješi omraženog i teškog gospodstva njemačkih austrijanaca, koji nisu poštivali naše zakone, naše sabore i naš ustav, te su namjeravali da Hrvatsku sasvim prisajedine Austriji i to kano kakovu običnu provinciju, te bez pitanja a i protiv svake volje naroda, plemstva i naših zakona. Viši politički ciljevi pojedinih država bili su razlogom, da nisu strane države otvoreno i odmah poduprle Hrvate u njihovim nastojanjima, a jednako niti Madžare, te je izdajom sa turske porte bilo sve dojavljeno u Beč, koji je odmah ugušio prerano zasnovani ustanak Petra Zrinskoga, Krste Frankopana i njihovih drugova i saveznika. »Vincere aut mori!« — pobijediti ili poginuti! bilo je geslo Petra Zrinskoga, kojega se on držao po svoje smrti, kojoj je on toliko puta u borbi s Turcima gledao u oči, zašto ga je cijela Evropa osobito slavila. Zato mu i nije bilo teško poginuti na stratištu za oslobođenje ideje hrvatske i svog naroda, na koje ideale se svoj cijeli život borio i umro. Mladi Krsto Frankopan pristao je s oduševljenjem uz svoju umnu sestru Katarinu, te je bio također pun zanosnog idealizma za oslobođenje svog nesretnog hrvatskog naroda. Jedan i drugi su upućivali i budili svoje vitezove i hrvatsko plemstvo, te susjedne Štajerce i Madžare na zajedničku borbu protiv omraženog Nijemca, da se dokopaju starodrevne svoje samostalnosti i svojih pravica pa makar i pod stranim, pače i turskim protektoratom, kako im je to bilo i obećano.

Krsto Krankopan, njegova sestra Katarina i Petrov sin mladi Ivan Antun Zrinski bili su vrlo inteligentni, te odgojeni u zapadnjačkoj francusko-talijanskoj kulturi, a mrzili su Nijemce i njihovu kulturu iz dna duše. Nadasve pak Petar Zrinski, koji je bio duša cijelog pokreta, te odgojen pravim hrvatskim narodnim duhom. Petar Zrinski jednako je kao i njegova žena Katarina, te šurjak mu Frankopan djelovao i na hrvatskom književnom polju. Katarina Zrinska izdala je za svoj narod na hrvatskom jeziku molitvenu knjižicu »Putni tovaruš«, Frankopan je spjevao svoj »Gartlic« lirskih pjesama, a Petar Zrinski izdao je prijevod djela svog brata Nikole »Adrijanskog mora sirena«, gdje se slavi junačka smrt hrvatskog Leonide bana Nikole Zrinskoga od Sigeta. Kako su Zrinski i Frankopani ljubili svoj materinski hrvatski jezik, najbolji nam je dokaz i njihova obilna korespondencija, koju su u lijepom broju ostavili i na hrvatskom jeziku.

Kad su opazili hrvatski velmože, da su ostali prevareni od stranih saveznika i ostavljeni i prepušteni samima sebi, pokušaše uvjeriti bečki dvor o pravednosti svojih zahtjeva, te se na svoju nesreću osobno zaputiše iz Čakovca dne 12. IV. 1670. u Beč, da izvojuju svoje pravo, odakle se više nikada ne povratiše. Makar da su dobili iz Beča poruku, da im se ne će ništa dogoditi (salvum conductum), te su se pozivali i na svoja prava, da spadaju samo pod hrvatski banski sud, bili su ipak doskora u Beču uhićeni i otpremljeni u zatvor u Bečko Novo Mjesto, gdje su ih stavili pod posebno sudište, koje ih kao veleizdajnike nakon dugotrajne istrage osudi na smrt. Obojici se imala najprije odsjeći junačka desnica, a zatim ponosna glava, no bili su ipak u toliko pomilovani, da im nisu sjekli ruke. Na isti način pogibe u Beču u isto vrijeme i ugarski velikaš Franjo grof Nadaždy, a nekoliko mjeseci kasnije i grof Erazmo Tattenbach od štajerskog plemstva, koji su svi također bili proglašeni veleizdajnicima, te tako bude na taj upravo strašni i krvavi način ugušen doskora svaki pokušaj pobune i urote protiv austrijske državne cjelokupnosti, koja je konačno provedena tekar nakon velikog evropskog rata i prevrata g. 1918.

Porodica Zrinskih i Frankopana nastrada upravo užasno. Carske vojske provališe u njihove gradove te im oteše i zaplijeniše sve, do čega su samo došli, a sva njihova imanja konfisciraše u korist carske komore. U Čakovcu uhvatiše i ženu Zrinskoga Katarinu s dvije kćerke, te ih doskora poslaše u štajerski Gradac, gdje su bile dugo zatvorene, te je Katarina Zrinska s jednom svojom kćerkom konačno u zatvoru poludila i umrla u tamnici u Schlossbergu g. 1673., dok je druga kćerka završila svoj život kano duvna u samostanu Klarisa u Zagrebu. U tamnici u Schlossbergu umro je konačno od ludila i Petrov sin Ivan Antun Zrinski, koji je neko vrijeme poslije očeve smrti živio od carske milosti kao oficir pod nametnutim mu imenom »Von Gnade«, dok ga ne osumnjičiše da radi caru o glavi, i da kani osvetiti smrt očevu, te da šuruje s neprijateljima cara i države, poglavito s Turcima.

Zrinjski i Frankopani bili su najprije pokopani u raci u stolnoj crkvi u Wiener-Neustadtu, a poslije po višem nalogu, čim se počeo slaviti kult njihove nesretne uspomene, što je očito austrijskom dvoru smetalo, jer su još i uvijek bojali i sjene Zrinskih i Frankopana, pokopane su njihove kosti na groblju u Bečkom Novom Mjestu, te se tradicijom sačuvalo mjesto i identitet njihova groba. Prigodom 200 godišnjice njihove smrti god. 1871. započeo je u Hrvatskoj kult štovanja uspomene ovih dvaju narodnih mučenika,

koji se isprvine sastojao samo od obdržavanja zadušnica u Zagrebu na dan njihove katastrofe. Poglavito zagrebački sveučilištarci nisu propustili ni jedne godine, a da ne prisustvuju korporativno svečanim zadušnicama kod Franjevaca, makar da su to pređašnje vlade i prijekim okom gledale. I u Beču je hrvatska sveučilišna omladina hodočastila tog dana u Bečko Novo Mjesto, da okiti narodnim vrpcama i vijencima grobove i spomenploče naših narodnih junaka. Međutim si je društvo Braće Hrvatskog Zmaja postavilo za časnu zadaću, da pokupi kosti hrvatskih mučenika, te da ih dostojno pokopa na groblju u Wiener-Neustadtu, jer se za ono vrijeme nije još moglo pomišljati na prijenos njihovih kosti u našu domovinu. God 1907. ekshumirane su i svečano pokopane kosti hrvatskih mučenika uz sudjelovanje delegacije iz Hrvatske na groblju u Bečkom Novom Mjestu. Ideja za prenos kostiju hrvatskih mučenika počela se širiti sve više i više među hrvatskom inteligencijom, te je ta ideja nakon prevrata odmah god. 1919. i provedena. Dne 26. travnja 1919. obavljena je svečana ekshumacija u Bečkom Novom Mjestu uz prisustvo Braće Hrvatskog Zmaja te zastupnika naše vlade i Češkoslovačke republike i austrijskih oblasti, koje su izvršenju tog akta pieteta išle na ruku. Na granici naše države u Špilju dočekaše relikvije naših mučenika odaslanici hrvatskih, srpskih i slovenskih narodnih društava te službene oblasti. Kosti naših mučenika dočekivali su posvuda na stanicama na naj-

Ferdo Kovačević: Stari rukav savski.

svečaniji način po čitavoj Sloveniji, a napose u Mariboru, gdje se okupilo do 25.000 slovenskog naroda iz grada i okolice, da počaste svetu uspomenu hrvatskih mučenika.

U Zagreb prispješe kosti slavnih mučenika dne 28. travnja u četiri sata po podne, gdje ih dočeka cijeli Zagreb, a napose naše sokolstvo, te ih sprovede do palače Jugoslavenske akademije, gdje su bili stavljeni na svečani odar i izloženi cijelome narodu kroz cijeli slijedeći dan. Narod je tamo dolazio u ogromnom broju pokloniti se prahu svojih mučenika kano narodnim svecima. Konačno bude lijes s ostacima mučeničkih kosti prenesen dne 30. travnja, na dan njihove žalosne obljetnice, u zagrebačku katedralu uz sudjelovanje oko sto hiljada Hrvata, Srba i Slovenaca, koji su došli iz sviju krajeva Jugoslavije, da se poklone pepelu hrvatskih velikana i junačkih naših sokolova.

Sokolstvo se napose istaklo kod te narodne proslave, kod koje je sudjelovalo tisuću hrvatskih, srpskih i slovenskih sokolova i sokolica i zastupnici češkog sokolstva. Hrvatski sokoli istakli su se napose diljem cijele naše domovine, te su većina u svojim gnijezdima priredili zasebne proslave, zadušnice, predavanja i komemoracije, ili su pak korporativno sudjelovali kod proslava, koje su druga društva u njihovim mjestima priredila. Na taj način je hrvatsko sokolstvo na dostojan način proslavilo uspomenu naših mučenika, koji su za slobodu

svoje domovine i svog hrvatskog naroda položili i svoje ponosite glave. Sjajna će im ostati uspomena u našem narodu, dok bude vijeka i našeg svijeta, jer su radili i svoj život žrtvovali za oslobođenje i samostalnost hrvatskog svog naroda. Vječna im slava!

ETIKA IBSENOVA „PEER GYNT-A.

Dr. M. OGRIZOVIĆ.

Veliki reformator evropske moderne drame, Norvežanin Henrik Ibsen (1828—1906) bio je pjesnik i filozof zajedno: prvo više u mladosti — naročito u historijskim dramama i u »Komediji ljubavi« — drugo većma kao zreli čovjek i pod starost, u društvenoj i psihološkoj drami. Na razmeđu ovih djela, dižući se uvis kao obelisci, stoje najznačajniji mu, upravo klasični pjesmotvori »Brand« i »Peer Gynt«, pastor i seljak, idealista i praktičnjak, pojedinac i masa, pozitiv i negativ, slika i naličje. Prvi se svom fanatičnošću svoje volje bori za pobjedu božanske iskre u čovjeku nad ljudskim slaboćama, za pobjedu vječnog Boga-čovjeka nad vremenitim Čovjek-životinjom s lozinkom »Sve ili ništa!« — drugi se svom lakoumnošću daje voditi od slasti užitaka nagonskih i svjetskih s parolom: obiđi i popusti, da živiš ne sebe nego sebi! Brand se samoprijegorno žrtvuje za druge, za bližnje, pa je po tom altruista u smislu Kristovu, dok je Peer Gynt egoista, jer hoće biti sam svoj i sebi dosta. Podloga im je tek u toliko ista, što su obojica sanjarske, pjesničke prirode, tek što prvi svoju fantaziju upotrebljava za korist čovječanstva i izgradnju svoje individualnosti, za vođu naroda, za »božje carstvo«, dok drugi sve svoje umne vještine daje u službu vlastitom zemskom kraljevstvu, ostvarenju svoje sebičnosti.

Nema sumnje, da je Ibsen klice za Branda i za Peer Gynta osjećao sam u sebi, a da ih je zapažao i u ljudima oko sebe, u Norvežanima. Mi pak, pročitavši ili pogledavši na sceni taj niz epskih slika u dijalogiziranom obliku, grupiranih oko glavnog lica — kao mladića, zrelog čovjeka i starca — naći ćemo kao u ogledalu i svoje crte, pa ćemo se sjetiti one osnovne misli isto tako velikog apostola etike, Lava Nikolajevića Tolstoja, u romanu »Uskrsnuće«: ljudi nisu ni dobri ni zli, nego u svakom čovjeku ima dobrih i zlih klica, koje se životom, prilikama ili društvom dalje razvijaju. Sretan, tko svojom voljom ili jakošću svoga značaja — zapravo svojim odgojem — svlada nagonske porive, mane i slaboće, a nesretan, tko postane njihovim robom cijeloga života. Blažen, tko izvojšti pobjedu božanskomu »ja« u sebi, pa umre »kad ugleda Boga« kao Brand, a proklet, koji je živio životinjskim »ja«, pa mu život nije kao ni Peeru Gyntu, imao druge svrhe, nego da se na koncu rastopi u žlici »livača puceta«, simboličkog lica na koncu djela.

Ibsenov Peer Gynt kao mladić ima dosta mana i slaboća. Prva mu je i glavna: laž. Spočetka laže nedužno. Naslijedivši od majke pjesničku ćud — kao i sam Ibsen a i Goethe (»die Lust zu fabulieren«) — izmišlja sam kojekakve priče, a onda ih primjenjuje na sebe, kao da ih je sam doživio, svoje i tuđe, lažući sebi i majci i okolini, pače ljuteći se, ako mu ne vjeruju. U svojoj je mladenačkoj fantaziji uvjeren, da će siromašnoj majčinoj kolibici vratiti sjaj nekad bogatog doma, što ga je rasipnik otac propio. (Ibsen je kao osamgodišnji dječak morao seliti iz ugledne rodne kuće nakon zlih posala svoga oca!) Šta više on sanja, da će biti kralj, pa uvjerava o tom majku Aasse (Ozu) i susjede, a ta ga misao ne napušta cijelog mu života. Druga mu je mana lakoumlje, a s tom u vezi nebriga i nerad, te savršeni nehaj za događaje oko sebe, a naročito u sebi, ma da mu se iz nutrine javlja božanski glas, oličen poslije u blagoj i plemenitoj Solvejg, koju ostavlja i zanemaruje, da istom pred samu smrt nasloni umornu glavu na njenu krilu. U tom svom lakoumlju počini stotine pogrešaka diljem čitava burnog i pustolovnog života, naročito u drugom dijelu djela, kao zreli čovjek i svjetski putnik; to mu ostaje glavnom značajkom te uzrokom moralnog i materijalnog pada.

Uz lakoumlje prionula je sklonost piću i tučnjavi, što osobito izbija na javu u prizoru na svadbi, te kulminira u otmici tuđe vjerenice, a njegove nekakove prijašnje ljubavi: Ingrid: Ovim se činom ujedno ispoljila Peerova jednako velika mana: razvratnost, koja je to veća, što Peer Gynt ne osjeća kajanja iza grubog čina, pače ni onda, kad tu seljačku djevojku odgurne od sebe i ide u planine. Ne, on uživa dalje u niskom saobraćaju s djevojčurama planinkama padajući sve dublje i dublje. Ibsen je majstorski prikazao ovaj pad u surovim slikama Peerova sna. U snu mu se naime javi Zelenka, kći podzemnog trolskog kralja. Troli su pola ljudi pola životinje, kako ih zamišlja pučka sjevernjačka mašta. Ibsenu su došli zgodno ti stvorovi na međi ljudskoj i bestijalnoj. U njima je personificirao ljudske nagonske strasti, koje su u mladenačkoj, seljačkoj duši doista surove. I Zelenka je surova, ali lakoumnog i razvratnog Peera lako zavede; ta on je moralno već i onako pao. No pravi pad ljudskog dostojanstva zadesi Peera istom u narednoj sanjanoj slici, u trolskom carstvu. Ovdje je Ibsen u svom personificiranju išao dalje, u naše društvo, koje udruživši u sebi sve ljudske slaboće i psovke proguta pojedinca i uguši u njemu glas njegove prave duše, glas Boga. Peer Gynt, sagriješivši s kćerju trolskog kralja, treba da postane trolskim zetom, a to znači, da mora privjesiti njihov rep kao vanjski znak, šta više treba da mu se izbije jedno oko, ne bi li bio jednook kao oni, to jest da sve njihove rugobe gleda poput njih kao ljepote, te da bude »sam sebi dosta«. Dok na ovo prvo, na privjes repa, pristaje nekako Peer, na ovo drugo, na oćoravljenje, nikako nije voljan. Nastaje gungula i tučnjava, iz koje izbavi Peera glas materina zvona. Koliki mladi ljudi kao zetovi moraju da pristanu na različne porodične kompromise! Koliki kao članovi koje stranke ili »kluba« treba da objese rep ili da jednim okom zažmire smatrajući pravila svoje stranke ili družbe lijepima, staviše idealnima! Koliki su žrtva svoje buduće karijere! Danomice se utapa ličnost u »trolstvu« okoline.

No Peer Gynt nije se još opametio. U polusnu, kad mu se javlja glas Velikog Hromca (opet simbolički, gori »ja« mase), koji mu daje savjet: obiđi, to jest ne idi pravim putem, on ga sluša. On obilazi pravi put idealne ljubavi Solvejgine i ma da je sazdao sebi novi

dom u planini, kamo je za njim došla Solvejg, on ipak ostavlja sve, jer je odviše gluh za glas svoje savjesti. On i opet nema osjećaja za kajanje, koje je most duševnom ozdravljenju i preporodu. Ibsen je naime i ovdje genijalnom zamišlju upleo pojavu Zelenke u svoj njezinoj ogavnosti. Došla je sa sinom, gadnim šepavcem, pijanicom i očito budućim razbojnikom, da mu kao sjena grijeha uzmuti namišljenu bračnu sreću s tihom Solvejg. Tomu ne može da odoli Peer Gynt, jer je i kukavan i u grijehu ogreznuo, pa iz straha pred ovakim duševnim kaznama i odmazdama za prošlost bježi u svijet ostavljajući ljubav i ženinu i majčinu. Na samrtnom času starice Aasse (Oze), kad je Peer, sjećajući se svoje djetinje igre s hatovima tobože vozi u nebo, k sv. Petru, u tom jedinstvenom i nedostižnvm prizoru, progovorio je i opet p j e s n i k Ibsen.

Može li ovaj i ovaki Peer Gynt naći sreće u životu, pa i onda, ako postane jedan od prvih bogataša svijeta, miljarder i »kralj burze« (dakle ipak kralj, o čem je u mladosti sanjao!)? Kakav će biti njegov životni moral, kad mu je novac ideal? Hoće li se smiriti na svojoj lađi, kojom za zabavu putuje uz afričku obalu? Ne! Ne će naći ni sreće, ni veselja ni zadovoljstva, jer je nepopravljiv, jer je svoju fantaziju upotrebio na trgovačke spekulacije i na život onog drugog, goreg »ja« u sebi. Upravo su nemilosne slike, kojima je Ibsen oslikao njegov pad i duševnu osamljenost, koja već prelazi u potpunu prazninu srca i uma, u ništa. Najprije ga u Maroku izdadu njegovi tobožnji prijatelji: Englez, Francuz, Nijemac i sunarodnjak Norvežanin — simbolizirani narodi, od kojih je Peer Gynt uzeo vanjštinu za svoje »gyntsko ja« — oni mu naime anektiraju lađu pobjegavši s njom ali i nastradavši s njom. Ostavši sam na pustoj obali ide Peer Gynt u prašumu, gdje su mu društvo majmuni i druge životinje. Tu u samoći dolazi do spoznaje, da je i on zapravo dosad živio kao životinja, to jest da je bio »sam sebi dosta«

Aassina (Ozina) smrt iz Peer Gynta.

kao i oni troli. Ali ni ta ga spoznaja ne izliječi, jer eno, čim je pukim slučajem došao do sultanova odijela i konja (što su ih u strahu pred progoniteljima ostavili neki lopovi), već mu se javlja želja za pustolovnim životom. Od bezazlenih Arapa biva smatran prorokom i on to iskoristi: pod šatorom uredi harem i podaje se zabavi s huriskama, naročito s najljepšom od njih plesačicom Anitrom. Javlja se i opet u njemu razvratnik, a javlja se i poniženje kao kazna: Anitra ga okrade i pobjegne. Kud sad? U zemlju tajna: u Egipat k Memnovu stupu i k zagonetnoj Sfingi, da spase sebe, svoj um barem, kad je srce izgubio. I kao za ironiju — opet genijalni Ibsenov domišljaj! — nakon ovih pohoda dospijeva u ludnicu kairsku. I tu su ljudi »sami svoji«, sebi dosta i zapravo bijednici puni sebe. Izgrađene »ličnosti!« Tu bude Peer okrunjen vijencem slame kao »kralj egoizma«. Tako je zapravo ismijana njegova talmi-inteligencija, koju je u svojoj tamnoj trgovačkoj karijeri putujući svijetom kao samouk stekao tek izvana. Samo se je oličio na površini, a u nutrini je ostao prazan: izgubio je sebe.

Da li će se naći kao starac, koji se vraća u domovinu? Jesu li ga ove nedaće čemu naučile? — Na ovo nam odgovara treći dio Ibsenove velepjesme, zapravo peti čin, širok i pun a s dubinom Shakespeareova »Kralja Leara«. Ni ovdje u mrku, slomljenom i razočaranom starcu nema pokajanja. Ostao je tvrd i sebi vjeran, bez srca za blizinu rodnog kraja, uz koji noću za oluje plovi njegov brod, bez srca za okolinu. Da, mornarima će dati nešto novca u ime »napojnice«, ali samo zato, da se opiju, pa da ne stignu svojim domovima i porodicama, jer Peer je zamrzio domaće ognjište, ostao neženja i dakako sasvim zaboravio ostavljenu Solvejg. Pod stare dane namjerava negdje obitavati sam ne puštajući k sebi nikoga, pa ni prosjake. Na smrt još i ne pomišlja. Ali se misao na smrt s a m a javlja. Ibsen se u ovom posljednjem djelu najviše utiče personifikacijama i alegorijama, a to je i razumljivo, jer o »posljednjim stvarima« (smrt, sud, raj, pakao) mogu u ljudskoj duši kao pozadina vjerskih nauka postojati tek slutnje i simboličke predodžbe. Čovjek na međi života i smrti, najvećoj ljudskoj tajni, baca pogled

na cijelu svoju prošlost, obračunavajući sam sa sobom, zapravo s tim, što je bio njegov život vrijedan, razumije se vrijedan za ljudstvo u smislu duševnog mu (kulturnog) razvitka i napretka. Peer Gynt ne nalazi za potrebno, kao ni mnogi ljudi, da sam sebe o tom uopće i pita. Ali pitanja se nameću sama, ona poput onih u mladosti »trolskih« sanja oblijeću čovjeka i prisiljavaju ga da o njima misli. Tako Peeru Gyntu na brodu, u sumraku, za oluje, koja prijeti brodolom — pa je prema tomu i razumljivo, da se bar na čas u takoj opasnosti javi misao na smrt — dolazi »strani saputnik«, kojega prije toga nitko nije vidio, a koji okorjelomu Peeru nabacuje riječ o njegovu eventualnom utonuću u more, pa prije toga moli od njega lješinu za muzej »u znanstvene svrhe«. Ta se simbolična figura pojavi opet nakon brodoloma, kad se Peer na jednoj lađici spasava odgurnuvši prije toga u more siromašnog kuhara, oca porodice — ali Peer Gynt joj prkosi, jer je njegov egoizam sasvim otvrdnuo. On se poput Leara bori s prirodom. Ali smrt se približava a s njom i spoznaja o ništetnosti ovakova života. Teško i nevoljno dolazi Peer Gynt do te spoznaje. Razgovor sa zemljacima, koji ga već ne znadu, a kojima se neki ludi Peer Gynt u nelijepoj uspomeni, promatranje prirode, koja gine (gdje se Peer ispoređuje s lukovicom, koja se sastoji iz samih ljusaka bez srčike), opet blizina životinja u samoći (na grobu će mu stajati »ovdje počiva kralj životinja«), uopće sva ta planina sa svojim mrakom izašilje kao i ona oluja drugu simboličnu figuru: »livača puceta«, koji jasno i odsudno kaže Peeru Gyntu, da mu cijeli život za opću korist nije vrijedio ništa, pa će mu ime ginuti bez spomena; ne preostaje mu ništa drugo nego da se kao već izrabljeno olovo baci opet u užarenu žlicu, da se iz njega salije novo »puce«, jer ovo nije imalo kopče, veze sa zemljom i s ljudstvom. Strašna je Peeru Gyntu ova spoznaja i on se s cijelim ostatkom svoje otpornosti bori protiv nje. Bar da je bio veliki griješnik, ne bi propao bez traga, poput meteora — veli mu »livač puceta«. Na to Peer Gynt hoće čak da i to bude, samo da spasi uspomenu svoje ličnosti, svoj gyntski »ja«, makar i pod cijenu velikog griješnika poput Smailage, koji viče pred smrt: »Sijeci raju, sijeci Turke kjednu — samo čuvaj upomenu vrijednu!« Ali tko će mu dokazati veliki grijeh, veliko zločinstvo? Kad ne mogu druge simbolične figure ispovjednika đavla (»mršava osoba«) i trolski kralj kao starac izagnanik — dokazat će ona, na koju dosad nije mislio, vjerna mu Solvejg. Njoj je najviše sagriješio. Ona treba da ga prokune. Ali ona, sama ljubav i požrtvovnost, prašta mu sve i on naslonivši glavu u njezinu krilu poput djeteta prelazi u drugi svijet. »Da ga vije u nove povoje, u grob zove zemlja dijete svoje« (Preradović: Djed i unuk). S tim se akordom, uz uspavanku idealne žene Solvejg, završuje tragedija tipičnog prosječnog sebičnog čovjeka, koji je svoj »ja« tražio u iskorišćivanju okoline za se, mjesto da ga je našao u svojoj nutrini na korist okoline i čovječanstva. Tako je živio životom individualizma i egoizma umjesto životom individualnosti i altruizma. Krivo je shvatio onaj princip »budi svoj« okrenuvši ga u »budi sam svoj« i »sebi dosta«, mjesto da je živio prema principu »budi svoj, al bratu budi brat!«, kako ga je formulirao naš August Šenoa.

Prema svemu ovomu ostaje Peer Gynt doista negativ i naličje, upravo opreka pravomu idealu čovječjeg života, a ipak je po svojoj tendenciji skroz naskroz etične, odgojne prirode. Ibsen je htio s tim djelom, iako u uveličanim i fantastičnim slikama, reći: »Ovakovi jesmo, ali ovakovi ne smijemo da budemo«. To je on iz tuđine, iz Rima, gdje je u svojevoljnom progonstvu živio, poručio svojim zemljacima i oni su dosta teško gutali te nemile pilule u spoznaji vlastitih pogrešaka. (Spočetka su uopće prikazivali samo prvi dio, mladost Peerovu). No ta se poruka tiče i svih drugih naroda, cijeloga ljudstva. Njezin pozitivni, a contrario izvedeni zaključak glasi: »Ne idite natrag životinjama, već živite životom duha božjega, koji je u vama, jer samo taj je život vječit«. Blago onom, koji navijek živi, — imao se rašta i roditi! (Njegoš). Vjekovati pak u historiji znači dati um za napredak kulture, a srce za dobrobit čovječanstva!

NARODNO ISKUSTVO I DOMIŠLJAJ.

Dr. MILOVAN GAVAZZI.

Zadivljenima danas pred otkrićima, izumima i remekdjelima, što ih je um čovjekov dosele izveo, prelije nam se duhom val iskrena ponosa i pouzdanja u toga čovjeka, njegove sposobnosti i njegov boljitak. A neisporedno se življe ti osjećaji i misli rađaju, kad se u takvoj zgodi može još da svrati pogled unatrag — onamo daleko u maglovito pradoba, kad je čovjek tek počeo da stvara prve tekovine kasnije svoje kulture, kad nije još poznavao ni kovine, kad nije znao, što su kotač i kola, predenje i tkanje, kad je tek naišao na golemo otkriće, da se vatra može izviti trenjem drveta, kad nije znao, što je pismo i t. d.; ili, što je malo bliže, kad se može da osvrne na život i kulturu divljih, posve necivilizovanih naroda novijega doba, pa napokon i na same one slojeve t. zv. kulturnih naroda, kojih slojeva ima danas najviše u Evropi, a kulturom su dobrano zaostali za svojim vremenom. Među te pak posljednje pripadamo dijelom i mi sami, upravo naš seljak sa svojim životom i kulturom, napose u našim zabitnijim i većma zanemarenim krajevima. Koliko nam se puta pri pomisli ili uz pogled na njegov dom i način života otme s usta: »Kako smo još daleko!«

A ipak — i taj isti seljak, i otac njegov i djed i preci sve tamo do pračovjeka ipak nose svi u sebi živ zametak, iz kojega se veoma polagano probijalo i razvijalo sve ono, što je konačno davalo one goleme plodove čovjekovih nastojanja do naših dana, što ih na početku dotaknusmo. I nije doista manje zanimljivo proniknuti malo dublje u radionicu duha čovjekova upravo ovdje, u ljudi bez civilizacije ili još podaleko zaostalih, kamo se vrsta i naš »prosti« narod, pa nailaziti tu pored neznanja, praznovjerice i nespretnosti upravo na nepatvorene izvore prostonarodne oštroumnosti i na gomilu valjana i dobro upotrijebljena iskustva. A tome neka dade živ primjer i ovaj malen niz potvrda.

Kišna kabanica od trave.

Zacijelo je gdjekome, tko je motrio naše seljačke kuće, pokrivene slamom, zapelo jače za oko i dublje se zamislio

u taj slamni krov došavši na pitanje, kako može ovako naslagana slama sama da brani od kiše i ne propušta je. Odgovor je jednostavan, ali bez iskustva ili motrenja možda i nije tako razumljiv: kapi kiše kližu pojedinim slamkama i kližući tako niz krov prijeđu gdješto i na niže slojeve slame, no prije nego dospiju do dna krova, nigda ne prodru tako duboko u dosta debeo sloj slame, da bi ga promočile i kiša prokapala u kuću. Isto iskustvo i princip, koji se nahodi tu na slamnom krovu, primijenio je narod i kad mu je trebalo da sebe sama zaštiti od kiše. On to doduše ne čini redovno, jer se ne brani obično ni kišobranom ni kabanicom ili kožuhom baš od kiše, no u određenim prilikama, napose na paši, morao je da se od pljuska ipak valjano zaštiti. I mjesto našega lagana i praktična nepromočna kišnoga plašta udesio je sebi seljak plašt, kojim će kaplje kiše klizati i curiti na zemlju a da se čovjek pod njim ne skvasi.

Načinjen je od duge tanje trave ili gdješto od vlatova šaša, tako da su deblji okrajci sapleteni na gornjem kraju kao u čvršću ogrlicu pa spomoću nje plašt na plećima počiva. Gornja ga snimka prikazuje na pastirima iz Posavine — sa jedne stare slike — jer danas je on već rijedak, pače, postao je negdje na selu već predmet pokladne šale.

Košnice.

No i borba protiv drugoga elementa, zime, dovela je narod do valjane jedne primjene iskustva. Dok je kako tako zaštitio sebe i svoje u odjeći, kožuhu i drvenu domu, a pobrinuo se i za stoku i ostalu živinu, koliko se nije za nju protiv zime postarala sama priroda, morao je da posebnu

brigu svrne svojim naročito poštovanim miljenicama — pčelama, koje rado i lako od žestoke zime stradaju.

Prolazeći našim selima bilo kojega kraja smotrit ćemo na zaklonitu mjestu u pčelinjacima mjesto novijih slamnih košnica ili rjeđih modernih »dzerzonka« najviše košnice malo neobične vanjštine, sive ili sivo-smeđe, oblika kao što su na priloženoj slici, a gdješto i sasvim šiljate oblika kao šator. Raspitamo li se za njih, doznat ćemo, kako su upravo prosto i primitivno napravljene. Redovno su ispletene od divlje (bijele) loze na okosnici od šiblja (ljeskova), a tako ispletena košnica onda dobro omazana izvana (često i iznutra) smjesom od prašine, pepela, blata pa i pljeve (ili goveđih izmetina). Taj se maz osuši i na pletivu skruti a ispuni ga posve, pa tako košnica ima valjane pune

stijenke. No taj maz nije, kako se naoko čini, tek dokaz velika siromaštva ili samo primitivnosti, već je plod iskustva naroda s tvarima, koje se u smjesi nalaze, i koje su sve, napose pepeo, loši vodiči topline, pa eto upravo u tom mazu pčelama potpune zaštite od zime, kako se samo željeti može, jednostavne, bez troška, a i trajne — takove košnice, valjano napravljene, znadu i do 20 godina izdržati.

Kuhanje bez lonca i poklopca.

Dok je seljaku i seljakinji priređivanje jela — bez obzira na potpunu nedotjeranost u tom poslu — ipak samo stvar vještine, ima prilika, kad se i za taj posao nađe narod u prilici, da zove u pomoć svoje vlastito iskustvo i domišljanjem se okoristi. Bude zgoda, naročito pastirima a još više hajducima i sličnoj čeljadi, da u gori — bez ičega uza se — treba da skuhaju ručak — dakako meso (s varivom). A znadu oni to, i kako razmjerno tečno, bez ikakva pravoga lonca, pače i na više načina. Od tih nas ovdje zanima jedan dosta neobičan, što ga znadu u nekim područjima Balkana.

Ustreba li tako, da se kuha, uzmu od zaklana govečeta, koze ili ovce, burag (želudac), očiste ga posve, stave u nj meso (i varivo), naliju vodom, zavežu dobro otvore buraga pa ga na tim petljama oko otvora objese o kakovoj zgodnoj grani i potpale pod njim vatru. Iza grijanja ne previše žestokom vatrom u buragu i zavri, a iza duljega kuhanja može da se i skine pa meso posve kuhano povadi. Kako da nije taj burag — obična organska inače dobro goriva tvar — nad vatrom sam izgorio i sav se ručak istresao u vatru i pepeo? Nije mogao, a evo zašto. Uzmimo komad papira, uleknimo ga tako, da tvori malu udubinu, u koju može stati nešto vode, pa stavimo to na žestin plamen, tako da taj plamen lagano liže samo onaj dio papira, gdje je u udubini voda. Iza nekoga vremena — ne videći da se papir možda zapalio — razabiramo, kako voda pomalo krklja, isparuje se i napokon kako kuha — a papir je čitav. A čitav je zato, jer voda neprestano živo apsorbira (upija)

toplinu sa ugrijana papira i, da tako kažemo, ne da vremena plamenu, da ugrije toliko papir, da bi mogao izgorjeti, i tako sve dok ne zakuha (temperatura, kod koje se papir zapali, viša je od 100°). Posve isto i kod buraga-lonca, još otpornijega i čvršćega, koji može da tek malo nagori i pocrni s vanjske strane, ali izgorjeti tu ne može.

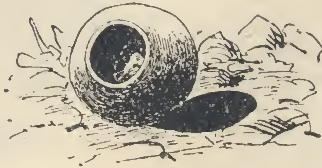
Lovske sprave.

Seljaku daje u borbi za održanje najviše zgode, da iskoristi svoje iskustvo i dar domišljanja, hvatanje životinja, bilo onih, od kojih ima koristi, a gotovo još više hvatanje onih štetnih i previjanih. Iz toga bi se narodnoga lova mogao nanizati čitav niz različnih sprava i načina hvatanja, odreda svjedoka oštroumnosti, kojom treba da se ogleda s prirođenom lukavošću i oprezom zvijerke. No dovoljne će biti i dvije same naprave za hvatanje ljutih štetočina seljakovih naročito u gorskim i šumskim krajevima, kakovi su na pr. u Bosni, odakle ove i potječu.

Kad se desi, da gdjegod na selu dan za danom nemilosrdna lisica pobira harač u krvi i životu iz carstva peradi, nastave seljaci na zgodnu mjestu, za koje znadu, da se onamo lija navraća, neobično jednostavnu stupicu udesivši je lukavo po svom iskustvu o lakomosti zvijeri. To je dosta velika, jaka i glatka tikva, tamo zvana »vratača«, koju najprije posve očiste od koštica i mesa, obrežu na gornjem dijelu povelik otvor, a onda na dnu pričvrste komad zavodljive mirisne slanine. Lov loveći namjeri se lija i na tu bezazlenu tikvu, zgodno postavljenu kako slika pokazuje. Mirisna slanina odmah privabi, no gubica je prekratka: tikva je uzeta koliko je potrebno duboka a otvor je seljak tako udesio, da je nešto manji od širine lisičje glave. — No lakomost sve raste, slanina je eto već na dohvatu, treba samo još malo glavu uvući dublje u tikvu, a s naporom uspijeva i to i eto su već i uši ušle posve iza otvora u tikvu zajedno s glavom — slanina je tu — da se uživa i maste brci — ali — u tom je času i teti liji zauvijek odzvonjelo! Ne zna jadna, da joj je to posljednji zakusak. Jer čim ga je spopala zubima pa da ga izvuče napolje — nezgodno joj je u tom položaju glave — treba je izvući — ali da! o tom ni spomena: ne dadu uši. Zapele iza otvora, onako duge, jer ako su i mogle teškom mukom ući, sad su u drugom položaju izvrnute, pa zapinju, a bole. No i toj bi muci možda došao kraj, da se bar ta tikva dade čvrsto pandžama prednjih nogu spopasti pa ma i silom sa glave skinuti; ali i taj napor utaman: na posve glatkoj kori tikve šape i pandže kao da su na staklu, kližu se kao da ih nema. Konačno bi se možda i u toj nevolji našla kakva zgodna pomoć, ali otkuda pomoći, kad ne možeš pravo ni ovamo ni onamo ni da se kreneš: u tikvi tama kao u rogu, a s tom nemilom neuklonivom kacigom na glavi spriječeno je u toj nevolji najvažnije: vid; može samo da se glavinja, da se spotakne ili zapne za što, bubne o kamen ili drvo, nagraiše još i na kakovu jamu pa u nju stropošta i tako redom — pa se jadnoj liji gomila muka na muku, dok konačno izmorena i uza to još izubijana ne klone ili na nju seljaci obdan naiđu pa je napokon dokraja dotuku. Pobijedila joj je svu prepredenost jednostavna seljakova tikva i njegova još promišljenija i iskusnija lukavost.

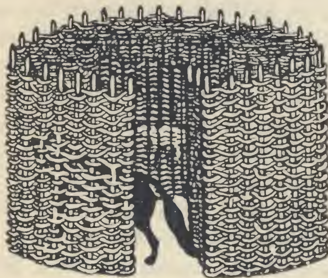
No za jaču i veću zvijer, pa i za veću lisicu, ne bi možda mogla stupica s »vratačom« uvijek da dovede do uspjeha. Treba se još bolje osigurati. Na slici je prikazana druga jedna naprava, što služi naročito za hvatanje vuka i lisice, a sastoji se u ovom: u zemlju se pobodu dosta visoki i čvrsti kolci u dva okruga, jedan uži, u kojemu ima prostora da stane živo janje, i drugi oko njega, udaljen upravo toliko, koliko je široko tijelo zvijeri, što joj treba zakrenuti vratom; na ovom je posljednjem i jedan dio ostavljen prazan tamo, gdje će doći vrata. Kad je to gotovo ispletu se čvrsto šibljem oba kruga kolaca pa tako tvore dva kao valjka. Na vanjski se osim toga pričvrste isto tako visoka jednako pletena vrata, koja moraju biti tako udešena, da se mogu samo prema unutra otvarati a prema van nikako. Razabira se sve to s nacrta desno na

slici pa i ono najvažnije: kako su zašiljeni okrajci šiba u pletivu svi okrenuti u hodnik među valjkastim plotovima. Kad je u srednji smješteno janje pa on pokrit zgodnim kamenom ili preko čitave stupice ozgo ispleten još čvrst pokrov, vrata ostavljena otvorena — sve je pripravno da gorskoga haramiju primi pa da ga više šuma nigda ne vidi. Postavljeno sve to na prikladnu mjestu prvom će zgodom zvijer oštar njuh namamiti na janje. Kušat će do njega, naići na vrata »k o t a r a«, kako tu stupicu zovu u Bosni, gdje je upotrebljavaju, zaći i u hodnik, i — našavši se u

njemu — zapečatiti svoju sudbinu. Jer pokuša li samo malo da se provuče unatrag, oštri će se šiljci u hodniku pozabadati u živo meso i nemilosrdno nagnati zvijer, da odustane svoj naum — i tako nema druge — već samo naprijed, jer to šiljci ne priječe zbog svoga položaja. Konačno će obilazeći »kotarom« naići i na vrata njegova i poveselivši se možda srećnu izlasku i spasu, gurnuti gubicom i njih — t. j. zatvoriti ih, jer se van ne mogu iskrenuti. I lov je tim završen. Lupež se sam još i zatvorio i može obilazeći uvijek u istom smjeru »kotarom« nervozan čekati u toj krleci, dok seljani ne naiđu na »kotar« pa ga iz puške ubiju ili umlate — a jadno janje, što je za dobrobit čitavoga svog stada pretrpjelo golem smrtni strah, oslobode nemila i neobična obora.

Drvene Wertheim-brave.

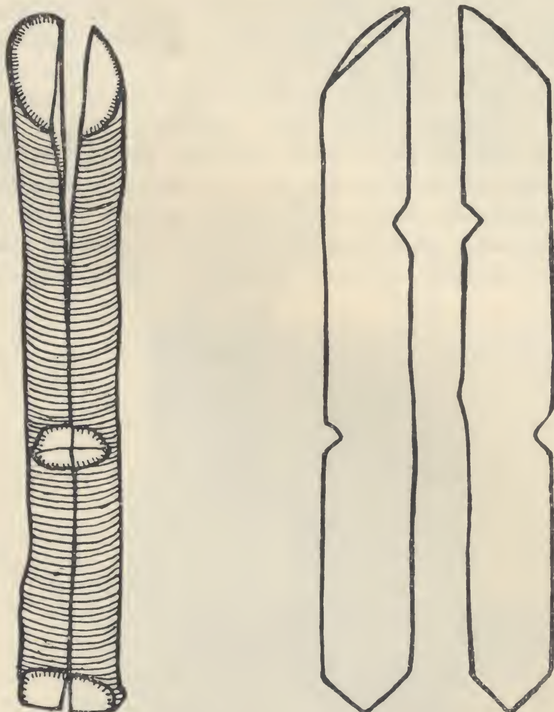
No nesamo od ovakovih šumskih, već i od domaćih, pa baš i kućnih haramija treba narod da i kako oprezno sačuva svoje klijeti, smočnice, spremnice. I tu je prvo uz solidna čvrsta vrata — dobra brava, ali brava, koju ne će moći ni znati otvoriti nitko osim onoga, tko je u nju upućen. Nije tu dosta ni zasun, ni kakova kvačica ili slično, već treba oštrouman »mehanizam«, zagonetan a opet jednostavna principa. Još i danas nahodimo gdjegdje na starim zgradama drvene brave kao što su na slici. Nisu one doduše pronalazak baš našega naroda, jer ih poznaju i drugi (tako već Rimljani), no naša su davna svojina a gdjekoje i samostalno domišljato dotjerane. Zdesna je takova brava otvorena, da se vidi njezin »mehanizam«: poprečni je komad zasun, koji se može amo tamo gibati i kad je zasunut, onda mu kraj zađe u rupu izdubenu u vratnom stupu (ili inače kako udešenu), pa se vrata ne mogu maknuti. No taj se zasun može, kako se razabira, samo onda micati, kad su dignuti drveni klinovi, što se iznad njega vide, a leže u jednakim, malo prostranijim udubinama u glavnom dijelu brave same, to jest kad ti klinovi ne počivaju svojim donjim krajem u njima primjerenim udubinama u zasunu. A to se zbiva onda, kad se dignu klinovi analognim zupcima dr-

vena »ključa«. Kad se on spusti, kao na slici, i izvuče, oni tad upanu svaki u svoju udubinu u zasunu — pa ga sada može da makne samo onaj, koji ima za tu drvenu bravu »specijalan« ključ koji je jedini vrstan da odjednom digne sve klinove u bravi. Ta je brava, kako se vidi s lijeva, dakako posve zatvorena i sprijeda, i tko nije vidio toga »mehanizma« i ne zna točan položaj, debljinu i razmak klinova — nije gospodar brave i ne može ni na koji način ni da možda patvori »ključ«, koji pripada samo i jedino baš ovoj svojoj bravi, ako ga nije točno ogledao i natanko izmjerio, za što se već domaćin ili domaćica temeljito brinu, da se ne zbude. »Ključ« je desne brave na slici posve drukčije udešen i izrezan nego onaj lijeve, a i takvih brava ima različnih tipova i u nas i u drugih naroda, kulturno jednakih ili nižih nego je naš.

Rovaš.

A napokon ima zgoda, da se seljaku treba od prevare i unaprijed zaštititi, jer kasnije nema više popravka; napose onda, kad treba da se kakav predmet vrati opet onome, čiji je. U takvoj je prilici neprestano u svom poslu naš seoski s t u p a r, čovjek koji u svojoj stupi narodu s t u p a ili v a l j a gunjeve i sukno (t. j. udaranjem sa dva velika bata, koje diže kolo kao mlinsko, umekša ga i sabije). Narod mu donosi takve svoje rukotvorine i mora da ih ostavi u stupara izvjesno vrijeme, dok ih uvalja, a on, kako je već najviše nepismen, a ako i nije, već po tradiciji, daje svojim mušterijama drvenu »potvrdu« o primitku a u sebe zadrži svoju drvenu »kopiju« — r o v a š, koji je ovako udešen: sa vrbe ili slična drveta usiječe osrednju grančicu i na njoj odreže klipić, kakav se na slici vidi, pa ga na oba kraja različno zaklisi (u obliku klina sreže), a onda još i poprijeko

zareže jedan ili više zareza u istom položaju. Poslije toga rovaš pomnjivo rascijepi preko onih zareza i krajeva, tako da ima dvije jednake polovice, koje se popunjaju. Jednu od njih valjano učvrsti u predanu rukotvorinu, a drugu dade seljaku vlasniku. I ne će uvaljana gunja ili sukna izdati ni za što osim vlasniku, koji donese svoju dobro čuvanu polovicu rovaša, pa istom kad vidi, da se posve podudara s onom drugom polovicom na uvaljanu predmetu, predat će ga mirne duše. Njegov mu rovaš, priprosto smišljen da ne može prostije, jamči, da se ne će ni nehotice desiti, da tko zamijeni svoju robu, koja valjanjem često i promijeni nešto vanjsko lice, s tuđom, ili da s lopovštine »uzme« mjesto svoga lošijega sukna tuđe bolje, mjesto manjega gunja veći. Jer ako današnji civiliziran čovjek uspije, da falsificira i kakovu potvrdu, i žig i potpis — one potrebne polovice rovaša ne će moći falsificirati nitko živ, dok je gospodar dobro čuva.

Množenje prstima.

Dok pored ove vrste rovaša druga bolje poznata služi još i danas na Balkanu za bilježenje brojeva, dok se seljak u svom sitnom računu pomaže i prstima, i dok nam je svima u pameti kod male djece i iz vlastita iskustva takva pomoć naših prstiju — ali samo za brojenje, zbrajanje i odbijanje malih brojeva, eno u Hercegovini seljaka, kojemu prsti pomažu i u množenju. Neuk, ne znajući ni jedamput jedan, množeći nesigurno jedva do 5, pomogao si je — jamačno vlastitim domišljanjem — i u množenju ostalih brojeva — od 6 do 9. Za nas bi ova pomoć bila upravo smiješna, no narodu tamo, kome množenje takvih brojeva rjeđe treba, zadaje i takovo muke. A znati dobiti umnoške tih brojeva s malo spretnosti gotovo mehanički, nije mu bilo zgorega.

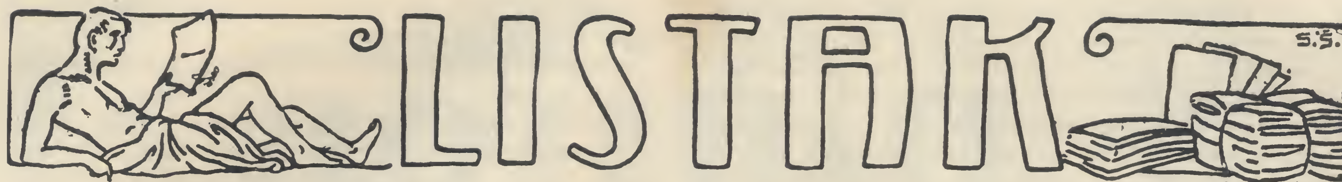
Pravilo je tome množenju u ovom: prsti obiju ruku, držeći ih uspravno pred sobom kao kad se sklapaju, znače počevši od palca brojeve 5 do 9. Prste, koji označuju brojeve, što ih valja umnožiti, treba sastaviti, na pr. 7 × 9 — treba sastaviti srednji prst jedne ruke s malim prstom druge ruke. Na to treba uzeti onoliko d e s e t i c a, koliko ima prstiju na obje ruke zajedno i s p r e d s a s t a v l j e n i h p r s t i j u (dakle brojeći prema sebi) — u ovom slučaju prema tome 2 na jednoj + 4 na drugoj ruci = 6 desetica; k tome se pribroji u m n o ž a k p r e o s t a l i h p r s t i j u s jedne i druge ruke ubrajajući ovamo i one sastavljene — u ovom primjeru dakle 1 prst jedne × 3 prsta druge = 3. U svemu dakle 60 + 3 = 63. Množenje onih preostalih prstiju seljaku ne zadaje toliko muke jer to moraju biti jedino brojevi do 5, a to može i bez pomagala izračunati.

*

Prošavši ovim tek malim nizom zanimljivijih svjedočanstava o sposobnostima i iskustvu narodnom namjena je ovim recima, da budu s jedne strane i pobuda, da se malo življe svrnu kod zgode naši pogledi na život, kulturu i tvorevine narodne i da se više pažnje namijeni njihovu upoznavanju — na kraju krajeva upoznavanju samih sebe, a onda, da s druge strane budu dopuna, pendant onim mislima, što nas u moderno doba danomice salijeću, a spomenute su u prvim recima ovoga prikaza.*)

---

*) Veći dio predmeta, o kojima je ovdje govor, nahode se u E t n o g r a f s k o m o d j e l u h r v a t s k o g a n a r o d n o g m u z e j a u Z a g r e b u, gdje se sabiraju, čuvaju i izlažu tvorevine narodne svih vrsta, starijih i novijih vremena. — Crteži su izvedeni dobrotom slikarice u tom muzeju gđice Zdenke Sertić.

Gradišćanski Hrvati.

Tečajem 16. vijeka naseliše se po austrijskom Burgenlandu i u Zapadnoj Ugarskoj naši hrvatski suplemenici, koji su bježali ispred turske najezde. Prema austrijskom Burgenlandu nazivlju se sada obično i Burgendandski Hrvati. U te su krajeve došli hrvatski seljaci i na taj način, da su ih kao kmete naselili razni plemići i hrvatski velikaši, koji su imali u zapadnoj Ugarskoj svoje posjede, pak su ih tako sklonuli na sigurnija mjesta, gdje su se do danas održali. Mnoga sela izginuše sasvim u njemačkom i madžarskom moru, te još i dandanas vidimo po tim selima same hrvatske tvrtke i radnje, no vlasnici su im već potomci ponijemčenih i pomadžarenih Hrvata. To se desilo u drugoj polovici XIX. vijeka, kada birokratski sistem Nijemaca i Madžara nije dao živjeti slavenskim narodima po cijeloj bivšoj austro-ugarskoj monarhiji.

U samoj Ugarskoj imade do sto hiljada hrvatskih stanovnika, no točna statistika se ne da ustanoviti, jer su Madžari sve one Hrvate, koji bi znali madžarski, brojili među Madžare. Najviše Hrvata živi u županiji šopronjskoj i to u zapadnom dijelu, gdje imade 27 općina s pretežnim hrvatskim žiteljstvom. U nekim općinama imade pače 90—100 postotaka Hrvata, te na taj način Hrvati živu u kompaktnim skupinama. Imena mjesta su sva pomadžarena ili ponijemčena, no hrvatski stanovnici su do danas sačuvali njihova hrvatska imena. Najveća hrvatska sela nalaze se u željeznoj županiji, gdje imade sela sa preko hiljade Hrvata. Treća je županija mošonjska županija kod Nižiderskog jezera, a nekoliko sela naselilo se i preko Dunava u požunskoj ili bratislavskoj županiji, te su oni sada pripadnici čehoslovačke republike. Tako zapremaju naši Hrvati selišta od Subotišta do Požuna, te tako nastavljaju na jugu slovenski živalj u Prekomurju, s kojim bi se mogao osnovati slavenski koridor, koji bi spajao Jugoslaviju sa Češkoslovačkom.

U Austriji su se Hrvati naselili oko rijeke Litave i Litavskog brda te na Moravskom polju, pa sačinjavaju većinu u preko dvadeset općina oko Bečkog Novog Mjesta. Za reformacije u XVI. vijeku prešli su i ovi Hrvati na novu vjeru, te su tamošnji velikaši izdali i katekizam za hrvatski narod, gdje je pod konac svog života djelovao i poznati hrvatski reformator i pisac Stjepan Konzul Istranin, koji je ondje negdje i umro. Sad su svi revni katolici, te imadu i svoje svećenike, koji im u mnogim crkvama i na proštenjima propovijedaju hrvatskim materinskim jezikom. Uz svoj jezik i ime očuvaše tamošnji Hrvati i narodnu nošnju, do poslije prve polovine prošlog stoljeća, kad su je iz praktičnih razloga zamijenili sa jeftinijom njemačkom nošnjom. Osim toga su sačuvali i svoje običaje i narodne pjesme ili kako ih nazivaju Jačke, koje je svojedobno pokupio Kurelac, te izdao jednu zbirku pod imenom Jačke.

Hrvati su imali i svoje narodne pisce, koji su u Šopronu, Gjuru, Pešti i Željeznom izdavali svoje novine i molitvenike na tamošnjem narječju, koje je u glavnome ikavsko-čakavsko. Bili su to poglavito hrvatski svećenici i učitelji, koji su izdali cijelu literaturu na hrvatskom jeziku.

Danas je većim dijelom zapadna Ugarska, gdje su ugarski Hrvati došli pod Austriju u Burgenland, te su oni sada u kompaktnoj masi pod austrijskom vladom.

Prema mirovnim ugovorima imaju sada gradišćanski Hrvati kao narodne manjine pravo da se odgajaju u svom narodnom jeziku. Nesamo da imadu sami pravo, da osnivaju svoje narodne škole, nego je i austrijska vlada dužna da o svom trošku uzdržaje i diže hrvatske škole u tom Burgenlandu. Na taj način imadu gradišćanski Hrvati pravo na najmanje jednu stotinu hrvatskih pučkih škola, na jednu preparandiju i jednu srednju školu na svom jeziku. Oni smiju osnivati i svoja narodna hrvatska i kulturna društva te izdavati svoje novine i knjige na hrvatskom jeziku. Tako su ove godine počeli izdavati »Hrvatske Novine« u Beču pod redakcijom jednog hrvatskog gradišćanskog rodoljuba dr. Lovre Krala. »Hrvatske Novine« se naručuju u Beču, V. Bezirk, Margarethenplatz Nr. 7, a stoje na godinu za Jugoslaviju 100 dinara. Novine izlaze svake subote, te ih preporučamo pažnji svih onih, kojima je moguće da podupru taj za nas toli važni narodni hrvatski pokret.

Gradišćanski Hrvati su u velikoj većini marljivi poljodjelci i trgovci, te donose u Beč svoju robu na tržište, gdje su poznati pod imenom Wasser-Kroboten. Svi znadu njemački, a neki od njih i madžarski, dok među sobom rado govore hrvatski. U školi i vojsci su se mnogi odnarodili, te se mnogi i stide da govore hrvatski, no po selima i najviše ženska čeljad uvijek govori samo hrvatski. Nakon preokreta nastao je sada i tamo veliki pokret, da se što više raširi i uščuva starinski naš hrvatski jezik, zato su se i počele izdavati »Hrvatske Novine«. »Hrvatske Novine« pišu još tamošnjih dijalektom, no pomalo će se nastojati, da se uvede i hrvatski književni jezik, čim se omladina odgoji u sadanjim školama.

Na taj način će tamošnji Hrvati upoznati, da imade u pradomovini još lijep broj pravih Hrvata, koji svi misle i osjećaju s njima. Gradišćanski Hrvati bit će na taj način ojačani idejom jedinstva sa svojom nekadanjam postojbinom i domovinom, te će se u svemu približiti svom hrvatskom rodu.

Na taj način će se naša hrvatska braća širom cijele gradišćanske krajine i politički osvijestiti, te će stvoriti svoju Hrvatsku samostalnu stranku, pomoću koje će moći izabrati i svog narodnog zastupnika i predobiti hrvatske općine, te će si moći izvojevati i sva svoja politička prava. Hrvatski rodoljub D. Rašković piše u »Hrvatskim Novinama«: Naša hrvatska rič će se zapeljat va vse institucije. Vsagdir ćedu se čut po gradišćanskoj hrvatskoj krajini rodoljubne hrvatske jačke, sveta naša hrvatska zastava vidit će se po vsih selih gradišćanskih Hrvatov, a od srca našega trgnut će se krik: »Još nas je, još Hrvatov!«

Dok se evo ovako počelo ozbiljno raditi na polju probuđenja ovog našeg najdaljeg hrvatskog ogranka, nadamo se zacijelo, da će to uroditi dobrim plodom, te konačno i što prije nacionalno osvijestiti naš tamošnji cjelokupni hrvatski narod.

Sličica s Julijskih Alpa.

Kredarica pod Triglavom, 16. srpnja 1922. (2500 m.)

Bijaše ujutro. — Silna, gusta magla okruživala je okolne gorske vrhunce, polako se zgušćivala tako, da si čak na licu osjećao njezin oštar dah. Ništa se nije razabiralo oko kuće, nijesi mogao vidjeti ni pet koraka od sebe... Netko

je iznio higrometar, da mjeri vlagu. — 100%! Temperatura je stalno opadala, toplomjer je pokazivao već oko — 4° C! — — 4° C usred ljeta! Stakla su se prozora zaledila, snijeg, koji uvijek leži pred tom planinarskom kućom, prevukao se ledenom korom, sve se primrzlo! A u kućici je nastao sasvim zimski život! Sve se stislo oko tople peći, pa se zabavlja, pripovijeda i čavrlja kao za dugih zimskih večeri. Zbog guste magle vladala je u sobi tama, da se jedva vidjelo čitati, ukratko sve je nosilo obilježj sentimentalnog zimskog dana.

Polako se došuljavao iz kišovite lombardske nizine vjetar, stao tresti staklima i drmati kućicom. Svojom je žestinom oborio iz magle snijeg, koji je u mikroskopski sitnim ledenim zrncima začeo zasipavati krajinu. Vjetar se doskora prometnuo u vihor, velikom je snagom lupao snježnim iglicama po staklu, po krovu, ujio, zviždao te jurišao silnom snagom na ogromni triglavski sklop, tako da se činilo, da se čitavo gorje sagiba i stenje pred njegovom žestinom. Okupili smo se oko prozora i promatrali s udivljenjem silnu igru prirode! Kakva čustva okupe čovjeka u takvom času! Dok se još maloprije osjećao gospodarem tih gora i gorske prirode, sad ga hvata zebnja i strah pred veličajnim prizorom.

Dok smo ovako razmišljali gledajući tu gorsku oluju, prošlo je i podne, sila je vjetra pomalo iščezavala, vlage u zraku je nestajalo — — — —

Gusta se mogla počela polako spuštati i povlačiti u nizine, doskora smo razabirali crne vlažne stijene okolnih vrhova. Sunce ipak nije moglo još probiti tu maglenu masu — — — No odjerad je neki vjetar digao crne teške magle na sjevero-zapadu kao zastor u kazalištu: u sjajnom sunčanom svijetlu prelijevao se svježi snijeg na obroncima čudnovate Škrlatice, a iza nje pružila se prekrasna nepregledna alpska krajina s orijaškim ledenim gorama i vrhuncima! Sunce je već zalazilo, dok smo mi kroz taj otvor gledali prekrasnu sliku — — — Zbog guste magle bijaše već duboka tama oko nas, a tamo kroz onaj otvor pomaljala se kao neka magična slika — alpska pokrajina osvijetljena posljednjim zrakama sunca, koje je negdje u Jadranskom moru tonulo — — — Nezaboravan bijaše to prizor. Još malo, i sunce je ugaslo, a zavladao je gorski mrak...

Fran Podbrežnik.

Prvi putnik na palubi prvog parobroda.

Robert Fulton, slavni izumitelj parobroda, otvorio je 1807. god. saobraćaj izmedju Newyorka i Albanya svojim prvim parobrodom »Clermont«. Nitko se nije usudio voziti na parobrodu, jer su se bojali, da ne će više ugledati kraja. Neki Francuz, po imenu Andrieux, htio je otputovati u Newyork i odluči se povjeriti parobrodu. Kad je stupio na brod, nađe jednog čovjeka zaokupljena pisanjem. Bijaše Fulton.

— Ne idete li u Newyork s vašim brodom? — zapita Andrieux.

— Idem!

— Možete li me primiti na brod?

— Mogu, ako ste voljni zajedno sa mnom podnositi pogibelji.

Andrieux plati šest dolara za prijevoz. Fulton primi novac i držaše ga u ruci.

— Je li možda malo? — upita putnik bojeći se, da se možda prevario.

Na ove riječi pogleda Fulton putnika tronuto i reče:

— Ovo mi je prva nagrada za moj dugi rad oko iznašašća parobroda. Htio bih ovaj događaj proslaviti i ponuditi vas vinom, ali ne mogu. Previše sam siromašan!

Iz tal. jezika preveo V. P. gimn., Požega.

Uspomene na Petra Preradovića.

U vjekopisu Preradovića piše Trnski: »Kad bi godj (P.) dolazio u Zagreb, navratio bi se i u Varaždin, da ondje proboravi nekoliko dana kod svojega prijatelja Bertića« . . . (Osim veli, još prije, da je P. njemu to poznanstvo kao vrlo znamenito iztaknuo, jer je mnogo uticalo u njegovu sudbinu . . . pa je B. kod ban. namjesnika Mirka Lentulaja izhodio, da je P. Preradovića pridijelio bojnomu odsjeku banskoga vieća.

O takovu boravljanju P. godine 1866. kod moga oca kao prijatelja i kuma njegove djece vrlo se dobro i ugodno sjećam. Bio sam 18 godišnji mladić, pa me je otac kao najstarijega uzimao svakamo sa sobom.

Bilo je dakle rečene godine pred jesen. U kuću dođe, u paradi major zapovjednik tada jedinoga u Varaždinu bataljuna lovaca i »Stationskomande« (kojoj je P. najavio kartom, da je tu, u kući udove Orešek na Iztočnom Grabištu), smjerno pitajući, na koja će vrata pred gospodina generala. Iza raporta od par časaka izađosmo. Ja sam išao kumu s lijeve strane ponosan i presretan, kao da sam oćutio zrake pjesnikove vile, te ju i ja zaželio već tada. Kumove pjesme pročitao sam sve koje su doonda izašle, mnoge znao i na izust, (započeo sam pače i sam slagati već po koji stih!)

Došavši obližnjim gradskim šetalištem na kraj drvoreda, gdje je preko ceste bila kuća kanonika i pjesnika Ilijaševića, pridružio se ovaj nama. Neznam, da li je to bilo po dogovoru, samo mi je poznato, da se oba pjesnika nisu poznavala dotle, pa da su od tad dopisivali i uzajamno šiljali na ocjenu i korekturu pjesme. Time se P. nešto okoristio za jezik a i Ilijašević je od Preradovića primio bez sumnje mnogo lijepih misli i poticaja.

Posjetili smo tad i pjesnika Vežića — također kuma. P. bijaše s njim poznat od g. 1849., kad su obojica boravili u Zagrebu. Dopisivali nisu. »Sigetski Junak Nikola Zrinjski«, o kojemu je bilo i govora kod njega, bio je baš onda u štampi kod Albrechta u Zagrebu.

Mene je P. imao vrlo rado od djetinstva. Kad je stigao u Zagreb kao podnačelnik boj. odsjeka ban. vijeća i sa ženom Pavicom stanovao kod moga oca u tada »Svilarskoj ulici« (sada dobrim slučajem ulici njegova imena), pisao je mome ocu o meni 10 svojih redakah (u jednom od listovih, predanih arhivu jugoslav. akademiji u originalu).

Sjećam se od g. 1866., a poslije u Beču, gdje sam ga potražio, da je bio ozbiljna lica, neke sjete, no znadem, da mu zdravlje nije bilo povoljno; u to je vrijeme posjećivao lječilišta — sa sve manjim uspjehom. **Milutin Bertić.**

KRONIKA

KAZALIŠTE I GLAZBA.

Hrvatsko kazalište.

Među novitetima iznijelo nam je Hrvatsko kazalište u Zagrebu dne 18. travnja o. g. Begovićevu dramu »Svadbeni let« o kojoj je bilo govora u posljednjem broju »Omladine«. Pa kako se već po samom djelu sigurno dalo naslutiti, drama je na pozornici uspjela, i publika je srdačno pozdravila autora. Najjače se doimlje drugi čin, pa je taj dramatski bez sumnje najjači. Glumci (g. Sotošek, g. Raić, pa gospođe B. Begović i Podgorska) dobro su se snašli u svojim ulogama i trudili se, da djelo što dublje prožive, pa im je to i uspjelo.

Dne 8. svibnja o. g. iznesena je druga premijera: »Peer Gynt«, dramska pjesma u pet činova (21 slika). Napisao Henrik Ibsen. S norveškog preveo Jakša Sedmak. Glazba od E. Griega. Dne 7. svibnja — dakle uoči premijere bilo je u kazalištu priređeno predavanje g. M. Ogrizovića o samom djelu, a g. Oskara Jozefovića o Griegovoj muzici za to djelo. Već kod samoga predavanja bilo je kazalište dupkom puno, što je bio znak, da se publika za prikazivanje živo interesira.

O mislima toga djela donosimo na drugome mjestu u ovome broju članak g. dra. M. Ogrizovića, pa moramo spomenuti, da bi to djelo bez predavanja ostalo najvećem dijelu naše publike potpuno nerazumljivo. Djelo je puno aluzija na specijalne norveške prilike, zato je nama posve strano. Glavnu je ulogu glumio g. Pavić, koji je pored sve napetosti, koju ta uloga zahtijeva, izdržao do kraja u svim raznim nijansama na potpunoj visini. I ostala su lica (g. Mihičić, Podgorski, Kernic, Nušić, Popović i dr.) dali sve, što su mogli, i pomogli uspjehu djela. Značajno je, da je već kod reprize toga djela kazalište u dobroj trećini prazno.

Glazba.

S koncertnim smo priredbama na kraju sezone. Zagrebačka je filharmonija završila već svoje i redovite i izvanredne matineje. U njoj je nastupio kao gost Jakov Gotovac, koji je na glazbenom polju uspješno već prije radio i pokazao i ovaj put svoje odlike.

24. travnja priredio je g. Jure Tkalčić kompoziciono veče u Glazbenom zavodu, pa je to veče — kako smo s pravom očekivali — nadasve uspjelo.

U korist odbora za pomoć gladnima u Rusiji priredio je dne 25. travnja Svetislav Stančić »klavirsko veče«. Stančić je već otprije miljenik i ljubimac zagrebačkog općinstva, pa ga je ono i ovaj put nagradilo potpuno zasluženim priznanjem.

28. travnja nastupilo je hrvatsko pjevačko društvo »Kolo« s novim programom prvi puta u ovoj sezoni. Vrsno ovo naše pjevačko društvo pokazalo je neobično mnogo shvaćanja za najteže izvedbe i opet je osvježilo dobar glas, što ga u našoj javnosti već otprije ima.

Bilo je i drugih priredbi, koje ne možemo sve poimence nabrajati, ali moramo spomenuti, da je koncertni život u ovoj sezoni i obzirom na množinu priredbi i na odziv publike bio ove sezone daleko burniji nego prošle, što je znak, da je u nas sve više razvijenog smisla za glazbenu umjetnost.

AMATERSTVO.

FILATELIJA.

Jugoslavenske legionarske marke u Sibiriji.

Prve legionarske znamke u Sibiriji izdane su god. 1918. od češkoslovačke pošte, kojima su se frankirale pošiljke, poglavito kod paketa za domovinu. Najprije su bile u porabi tadanje ruske marke od jedne kopejke preštampane sa natpisom: Češka pošta. Godine 1919. i 1920. izdala je češka vojnička pošta svoje vlastite prve legionarske marke, i to sa češkim orlom na crvenom polju, koje su se izdavale u sijelu tamošnje češke vojničke komande u Irkutsku, a bile su vrlo ukusno izrađene u Pragu. Prve marke nisu imale označenu poštansku vrijednotu, a druga serija je izašla u vrednotama od pet kopejki pa do jednoga rublja. Kada je već počelo nestajati tih maraka, bilo je pripravljeno novo izdanje, od kojega su izašle samo vrjednote od 25 i 50 kopejki i jedna novinska marka za tamošnje češke legionarske novine. Daljnje vrjednote nisu više došle u porabu, jer su se tad Česi stali vraćati u svoju domovinu.

Uz češku vojničku poštu otvorena je i jugoslavenska legionarna pošta, koja je imala također svoje znamke. Uporedo sa češkim legionarskim vojničkim pukovima stvoren je u Sibiriji i jedan dobrovoljni jugoslavenski legionarski puk. Ovaj jugoslavenski legionarski puk u Sibiriji imao je u porabi u svojoj bojnoj pošti znamke češke legionarske pošte od izdanja g. 1920., preko kojih se nalazi pretisak koso od lijevog ugla prama gornjem desnom uglu u tri retka: Prvi jugoslavenski puk u Sibiriji.

Prva je marka crvena od 25 kopejki, te pretstavlja rusku crkvu. Druga je marka zelena od 50 kopejki s oklopljenim vlakom. Treća je marka smeđa od jednoga rublja sa slikom legionara. Od tih maraka izdano je oko stotinu zupčanih serija isto toliko nezupčanih serija. Ove marke su vrlo rijetko upotrebljene, te su danas naravno velika rijetkost. Marke su izašle kamenotiskom, dobro su zupčane i na japanskom papiru, odakle je nabavljen i latinski alfabet,

kojeg u Irkutsku u Sibiriji tada nisu imali. Pretisak na znamkama je crn. Ove marke su rabile poglavito samo za frankiranje paketa za domovinu, te se spominje, da je poslano i među Čehe i Slovake u našu domovinu nekoliko takovih paketa, koji su bili frankirani s tim markama, te bi to bilo vrijedno istražiti.

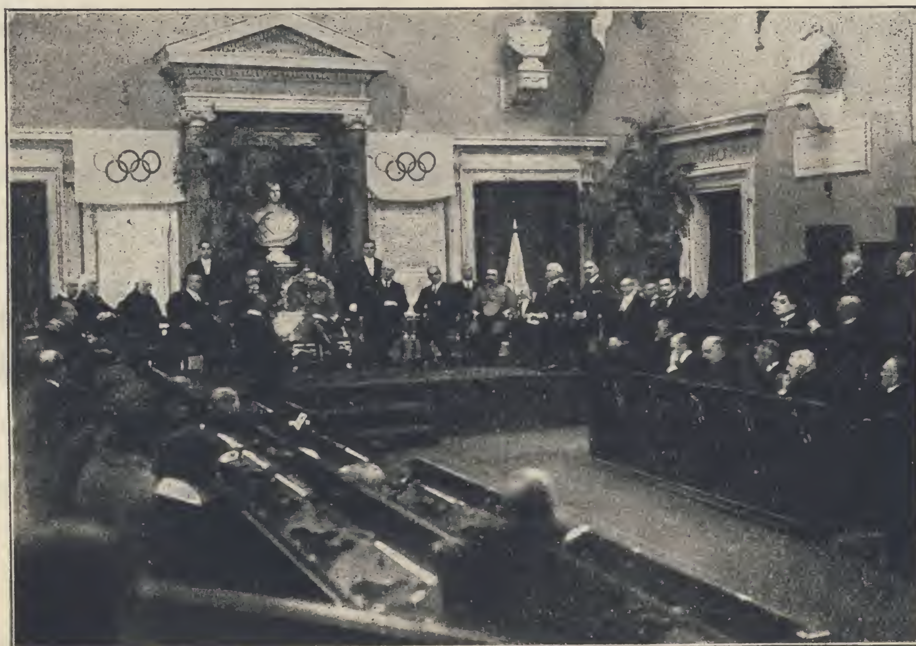
Godine 1920. nastala je već evakuacija čeških legionarskih trupa a s njima i naših jugoslavenskih, i to tik pred vremenom, kada su bile izdane prve jugoslavenske legionarne marke. Prema tome nisu one bile mnogo u porabi, a preostale nerabljene serije otpremljene su sa poštanskim arkivom u Prag, kamo je bio otpremljen i arkiv češke legionarske bojne pošte. Zapovjednik čeških legionarskih bojne pošte u Sibiriji g. Ant. Novotny priprema sada katalog maraka češkoslovačke bojne pošte, gdje će opisati i znamke naše prve jugoslavenske legionarske bojne pošte, pa se nadamo, da ćemo tom zgodom saznati još više o toj filatelističkoj jugoslavenskoj rijetkosti, koja nam je dosada još prilično nepoznata.

Dr. Fr. B.

SPORT.

Klasične i moderne olimpijade.

Poznato je, kako su se kod Grka u staro doba razvile klasične olimpijske igre, koje su bile temeljem čitavom narodnom odgoju i državnom uređenju malene ali inteligentne antikne Grčke. Uz tjelesni odgoj prikazivao se na grčkim olimpijskim igrama i duševni razvoj cijelog grčkog naroda, koji je sa svojim odgojem nastojao, da provede u najšire mase grčkog naroda pojam riječi »kalokagathia«, prema kojemu se načelu nastojalo u Grčkoj, da bude omladina tako odgojena, da ne bude samo plemenita i lijepa, nego da bude svaki mladić i tjelesno uzorno lijep i čvrsto razvijen,

Otvorenje olimpijskog kongresa u Zagrebu.

da će moći lakše podnositi tegobe svagdanjeg života, a napose vojničkog zapta za obranu domovine. Tako je bilo kod starih Grka u zemlji, koja nije bila nikada svladana ni od kojeg neprijatelja, i koja je malena svladala silne navale ogromnog perzijskog naroda, te je pače oslobodila i svoje suplemenike u Maloj Aziji od nesnosnog i krutog perzijskog azijatskog jarma.

Čim je grčki narod počeo moralno malaksati, te je počeo uvoditi u svoje olimpijske igre razne novotarije, te je pače počeo dopuštati i stranim narodima, po Grčku barbarima, sudjelovanje na tim narodnim utakmicama i svečanostima, barbari su počeli prikazivati razne brutalne vježbe, tako šakanje i pankration, ili šakanje sa hrvanjem, te su olimpijske igre izgubile svoju prvobitnu idealnu zadaću, a grčki je narod prestao biti idealno jak i silan. Doskora je izgubio i svoju slobodu, te su ga podjarmili Maćedonci i Rimljani, te je kasnije prenesen centrum grčke kulture u Konstantinopolis u novo nastalu veliku bizantinsku državu. Klasičnih olimpijskih igara nestalo je pomalo sasvim bez traga, prestalo je u grčkom narodu sistematsko jačanje i vježbanje, te je omladina postala slaba, mekoputna i degenerirana. Na mjesto idealno lijepih i jakih tipova grčkih junaka, koji su nam se sačuvali u klasičnim mramornim kipovima, razvio se u Grčkoj tip slabašnog naroda, te ćemo sada tamo uzalud tražiti stare klasične i mitologijske junake.

Prve olimpijske igre spominju se god. 777. pr. Kr., a obdržavale su se svake četvrte godine, te su po tom razdoblju od četiri godina stari Grci brojili svoje godine ili kako su ih zvali Olimpijade. Mjesto Olimpija nalazi se u Elidi na Peloponezu, gdje se nalazio glasoviti hram boga Zeusa s ogromnim kipom od glasovitog grčkog umjetnika kipara Fidije, i gdje je rasla uljika posvećena Zeusu, od koje su se rezale grančice i pleli vijenci za najbolje atlete i pobjednike na olimpijskim igrama, koji su dobili naziv olimpiakos. Olimpijske igre su trajale skoro cijeli tjedan dana, te su bile priređivane u savezu sa svećeničkim proštenjima, raznim umjetničkim priredbama i natjecanjima, te su tom zgodom i prvi pjesnici, pisci te umjetnici izlagali svoja najbolja djela. Za svečanosti vježbali su i dječaci i

djevojke uz odrasle atlete u raznim vrstima lakoatletskih sportskih vježbi, a nastupali su i konjanici, a bile su priređene i utrke s konjima i na kolima.

Svi vježbači su morali čuvati strogi amaterizam, pa su u to ime morali jednako kao i njihova pratnja pred žrtvenicima i svećenicima priseći. Najglavnija svečanost se obdržavala onda, kada se vježbâlo i natjecalo u petoboju ili pentatlonu. Tu su svi vježbači morali pokazati osobitu spretnost u pet vrsta vježbi i to u: trčanju, bacanju diskosa, bacanju koplja, skoku i hrvanju. Za pentatlon bi se prijavilo tek najviše oko dvadeset atleta, od kojih je jedan ostao pobjednik, kojemu su onda u čast priređivali razne svečanosti, po svim gradovima su ga slavili, postavljali mu spomenike, i t. d. Kao priprave za te velike svečanosti obdržavale su se u razdobljima izmedju olimpijada slične omanje svečanosti i u drugim gradovima, tako u Delfima, Nemeji, Korintu i Ateni. Za vježbanje atleta služio je prostor stadion, a za konjske utrke hipodrom. U svakom skoro mjestu podigli su Grci stadije kao i teatre, no najljepši bio je onaj u Ateni za t. zv. panatenajske igre, koji je o svom trošku iz samog parskog mramora dao podići atenski mecena i bogataš Herodes Aticus. Olimpijske igre su konačno prestale sasvim god. 393. po Kr. za bizatinskog cara Theodosija, jer su se Grci na tim igrama sastajali i rotili, da steku svoju prijašnju slobodu. Olimpija je opustila, te su je do skora nevrijeme, potresi i poplave tamošnjih dviju gorskih potoka Alfeosa i Kladeosa sasvim uništile te doskora i sasvim zasule. Cijeli kraj promijenio se u pustoš, koja danas ne prikazuje ni traga nekadanjeg veličanstvenog svetišta glasovite Olimpije. Tekar god. 1723. počela se Olimpija nanovo iskapati zaslugom Francuza Bernarda de Montfaucona, a 40 godina kasnije je nastavio njegov rad s još većim uspjehom glasoviti Nijemac Wienkelmann. Uz Francuze i Nijemce nastavili su to djelo i Englezi i domaći Grci, ovi osobito poslije oslobodjenja g. 1920. U najnovije vrijeme osobito je zaslužan u tom pogledu glasoviti Nijemac Curtius, koji je uz pomoć njemačke vlade g. 1875. počeo nastavljati s otkapanjem Olimpije, te je izdao i prekrasno djelo o Olimpiji i njezinim iskopinama.

Kako se u prošlom stoljeću stao silno razvijati sport po cijeloj zemlji, počelo se pomišljati i na to, da se uspostave stare klasične olimpijske igre u svom prijašnjem sjaju

Stadion za narednu olimpijadu u Parizu g. 1924.

te moralnoj vrijednosti, no nesamo za grčki narod, nego za cjelokupno čovječanstvo. Tako je ponukom Francuza baruna Pierra Coubertina osnovan u Parizu g. 1894. prije 30 godina, posebni međunarodni olimpijski odbor sa zadaćom, da oživi starinske olimpijske igre u sadanjem modernom duhu. Prve obnovljene igre olimpijske obdržavale su s u Ateni god. 1896., gdje je bogati grčki mecena Georgi Averov iz Aleksandrije podigao opet onaj stari stadij na istome mjestu i u jednako sjajnoj izvedbi. God. 1900. obdržavale su se olimpijske igre u Parizu, 1904. u St. Louisu u sjevernoj Americi, 1906. opet izvanredno u Ateni, 1908. u Londonu, 1912. u Stockholmu, god. 1916. imale su se održati u Berlinu, ali su ispale poradi rata, te su se konačno posljednje obdržavale u Anversu u Belgiji god. 1920., gdje smo prvi puta i mi kao udruženi Jugoslaveni nastupili, pa smo poslije rata dobili također svoje posebno zastupstvo u međunarodnom olimpijskom odboru. Mi smo nastupili samo u nogometu, te ne s najboljim rezultatom, jer je bilo zato premalo priprave i jer je državna potpora stigla prekasno.

Naredne olimpijske igre obdržavat će se god. 1924. u Parizu, kojom će se zgodom proslaviti i na svečani način 30-godišnjica Međunarodnog olimpijskog odbora, na čelu s predsjednikom barunom Cubertinom, koji je za cijelo to vrijeme od 30 godina na čelu društva, i koji vodi cijeli I. O. K. Da se uredi sve potrebno za narednu olimpijadu, održan je od dne 7.—12. travnja u Rimu olimpijski kongres, na kojem je i potpisani sudjelovao kao delegat za Jugoslavenski olimpijski odbor. Kongres je bio otvoren u svečanoj velikoj dvorani na Kapitoliju uz prisustvo samog talijanskog kralja i zastupnika vlade, poglavito ministarstva prosvjete. Tom zgodom sakupilo se u Rimu do pedeset predstavnika ovih država iz Europe, Amerike i Afrike: Belgija, Brazilija, Čehoslovačka, Egipat, Engleska, Finska, Francuska, Grčka, Italija, Jugoslavija, Luksemburg, Monaco, Norveška, Poljska, Portugal, Rusija, Sjeverna Amerika, Švedska, Švicarska i Ugarska.

Na kongres došao je i glavni tajnik pariškog francuskog olimpijskog izvršnog odbora, kojemu odboru je povjereno cijelo vodstvo i izvedba priredaba. Prikazan je i plan cijelog olimpijskog sela, koja će se podići blizu Pariza u parku Colombes na Seini, gdje će biti sagrađen stadij, basin za vodene sportove, tennis, nogomet i prostor za laku atletiku. Osim toga će biti sagrađene i kuće za sta-

novanje vježbača atleta i gimnastičara, koji će tamo imati za vrijeme svog boravka na olimpijskim igrama cijelu opskrbu. Ujedno je prikazan i nacrt priredbi zimskih olimpijskih igara, koje će se obdržavati u dolini Chamonixa u francuskim alpama.

Naredna olimpijada održat će se, kako je već ranije zaključeno, god. 1928. u Amsterdamu, za toga 1932. u Los. Angelos u Californiji u Sjevernoj Americi a god. 1936. u Rimu, što je od zastupnika Amerike i Italije prihvaćeno s velikim zadovoljstvom i odobravanjem. U razdoblju između održavanja olimpijskih igara održavaju se olimpijskji kongresi, na kojima se teoretski raspravljaju razna pitanja, koja se tiču narednih olimpijskih igara. Tako će se na poziv predsjednika Čehoslovačke republike god. 1925. održati olimpijski kongres u Pragu, a predsjednik Masaryk preuzeo je protektorat nad kongresom, dok će se dalnji kongres na poziv egipatskog kralja obdržavati u Kairu u Egiptu, kojom zgodom će se razgledati i vrlo zanimljive egipatske starine. Dalje su bila na dnevnom redu razna pitanja, tako sudjelovanje Njemačke i Austrije u Parizu, koje je sad prema političkim prilikama isključeno, jednako kao i sudjelovanje Rusije, dok se tamo ne promijene političke prilike. Takodjer se raspravilo pitanje, da se decentralizuju olimpijske igre, poradi prevelikih troškova i udaljenosti u raznim kontinentima. Ide se za tim, da se udese posebne olimpijske igre za Europu, za Sjevernu Ameriku, za Južnu Ameriku, za Sjevernu Afriku, za Australiju i za daleki Istok, no to će biti pitanja, koja će se riješiti tekar vremenom i na narednim kongresima.

Kakovo će biti naše sudjelovanje na narednim olimpijskim igrama u Parizu god. 1924., ovisi o mnogim još prilikama i neprilikama. Poglavito su za to potrebna velika sredstva i pripomoć sa strane države, jer su naši sportski klubovi i savezi jednako kao i pojedinci sportaši dosta siromašni za takove ekspedicije u inozemstvo s teškom valutom, kao što je sada Francuska. Međutim je sa strane J. O. O. pokrenuta sva akcija, da se dođe do što većih sredstava, pa da se na taj način i nama osigura što dostojniji nastup na toj velikoj svjetskoj utakmici omladine cijeloga svijeta i kulturnih naroda. Jer u našm mladom narodu imade dosta junaka, dobrih sokolova te sportaša, koji se mogu lake duše takmičiti sa premcima iz cijeloga svijeta. U Hrvatskoj, a napose u Zagrebu razvijene su sve vrste športova već u tolikoj mjeri, da se smijemo zasigurno nadati, da će i naš olimpijski odbor tom zgodom moći nastupiti sa što većim i zasluženim uspjehom.

Dr. **Fr. Bučar.**

Skautizam. Organizator skautizma ili skautinga jest engleski general Robert Baden-Pawel, koji je organizovao omladinske skautske institucije za bursko-engleskog rata u južnoj Africi. Iza toga je prenio tu izvidničku instituciju u Englesku, iz koje se razvila po cijelome svijetu, pače i među slavenske narode. Tako se i kod nas u Zagrebu i Hrvatskoj počelo s uvođenjem te institucije još prije rata, a za vrijeme rata se skautizam organizovao kao humanitarna institucija, no iza toga je skoro sasvim nestalo kod nas skauta. U Srbiji je ova institucija bila također još prije rata znatno raširena, te se sad poslije rata počelo sa zajedničkom organizacijom za cijelu državu. Skauting se jednako provodi kod dječaka i kod djevojaka, koje u Srbiji nazivlju Planinkama. Skautizam, makar da je sasvim dobrovoljna institucija, ipak je znatno raširen. Zadaća skauta jest, kako se razabire iz njihovih pravila, da se čete same ređaju u jednu veliku međunarodnu svjetsku zajednicu pod dobrovoljnom disciplinom. Na taj način živi danas do jedan i pol milijuna skauta, a isto skoro toliki broj i planinki u toj zajedničkoj organizaciji po cijelom kulturnom svijetu. Svi imadu jednake uniforme, koje se počinju već i kod nas opažati, poglavito skautski šeširi i znakovi, koje nose mladi skauti uz praktično izletničko odijelo. Skautizam propagira i protualkoholizam, te ide za tim, da od skauta stvori što bolje karaktere prama bližnjemu i cijelom čovječanstvu. Važno je odgajanje omladine kao članova budućeg društva i budućih dobrih građana. Ide se za tim, da se omladinu zaštiti od sviju štetnih utjecaja i rđave okolice, pa da je uputi pravim putem dobra života, te spremi za ozbiljni rad, propovijedajući bratstvo i mir među narodima. Svakoga skauta veže samo časna riječ, koju imade da dade prije ustupa u koju četu, te se svaki imade obvezati, da će ispunjavati svoje dužnosti prema Bogu, svojoj savjesti i domovini, te da će svakoga pomagati u nevolji. Svaki skaut mora svaki dan načiniti bar jedno dobro djelo, te mora biti koristan, govoriti uvijek istinu, ne piti, ne pušiti, mora ljubiti bližnjega, biti poslušan i dobre volje, radin, štedljiv, a kako mora biti dobar s ljudima i svojim drugovima, tako mora dobro paziti i životinje.

U Beogradu postoji savez skauta ili izvidnika i planinka počevši od g. 1921., a na čelu mu je dr. Miloš Popović, veliki propagator skautinga. Taj savez je u vezi s medjunarodnim skautskim savezom i sa Slavenskim skautskim savezom, koji je osnovan u Pragu g. 1922., a članovi su mu Česi, Poljaci, Rusi i Jugoslaveni. Od sviju slavenskih organizacija su najjači poljski skauti, koji su u vezi sa sokolstvom. To se i kod nas htjelo učiniti, te je organizacija skauta bila povjerena Jugoslavenskom sokolskom savezu, ali taj nije do sada riješio to pitanje, pa su se i kod nas skauti počeli samostalno dalje organizovati. Skauti imadu kod nas već i nekoliko časopisa. Najstariji je beogradski »Izvidnik« koji donosi članke latinicom i ćirilicom, te izilazi već četvrtu godinu. Dosada je izašlo već 26 brojeva. Redakcija: dr. M. Popović, Frankopanska ulica br. 24. Pojedini broj stoji 1 dinar. Brojevi su ilustrirani. U Osijeku izlazi na hrvatskom jeziku »Skaut«, organ osječkih skauta, god. I. pod redakcijom prof. Augusta Adama i V. Pakacija u trgovačkoj akademiji, te izlazi četiri puta na godinu. Sveslavenski skautski organ je »Slavija«, koji izlazi u Varšavi na poljskom, češkom, ruskom i hrvatskom te srpskom i slovenskom jeziku. U tim časopisima nalazimo ponajviše opise sa izleta skauta, jer se oni ponajviše tim bave, te čine kraće i dulje izlete u pojedinim četama, u koje su razdijeljeni po raznim školskim zavodima. Više četa sačinjavaju jedan stijeg ili zajedničku organizaciju, te preko ferja mnogi polaze na zajednička logorovanja, gdje si sami sve pripremaju, kuhaju i rede, jednako kao i vojnici, što se omladini naravno vrlo sviđa. Jugoslavenski skautski savez imat će doskora svoju glavnu skupštinu, na kojoj će se među ostalim raspraviti i odnošaj skautizma i sokolstva, te će održati ovog ljeta na Vidovdan svoj veliki slet u Sarajevu. Skautska organizacija imade da ostane u dobroj vezi i sa sokolstvom a tako i sa Hrvatskim sokolskim savezom, kad se već ne može polučiti potpuno stopljenje sa našim sokolstvom. Kako sokolstvu nije uspjelo da okupi oko sebe svu omladinu, ne smijemo da zamjeramo skautizmu, ako i on okuplja oko sebe svoj veliki podmladak, koji uzgaja također u narodnom duhu. Skautizam također uzgaja svoju omladinu u slavenskom duhu, jer stoji u vezi i s ostalim slavenskm skautskim organizacijama, pa dok stoje skauti na tom stanovištu moralnog i narodnog odgoja, držimo, da se mogu preporučiti i našoj hrvatskoj omladini, jer je bolje,

da je bar u nekakovoj narodnoj organizaciji, nego li u nikakvoj pa da se onda izgubi u neradu i besposličenju, koje je razlogom vrlo često moralnoj propasti mnogoga našeg omladinca.

Hrvatski skaut.

KNJIŽEVNOST

Ulderiko Donadini.

Dne 11. o. mj. umro je u Zagrebu Ulderiko Donadini, jedan od najviđenijih zastupnika naše najmlađe književnosti. Pokojnik je bio vrlo produktivan talenat i uspješno se okušao na polju poezije, drame, novele i eseja. Slijedio je tragove svojih velikih ruskih učitelja i iznosio hladnim realizmom pred nas ljude i život često neobuzdanim i neobičnim stilom, ali je ostao pored svega toga uvijek originalan.

Nesmiljena sušica podgrizla je opet jedan mladi život i uništila talenat, koji bi, da je poživio u malo samo zgodnijim prilikama, mogao podati još vrlo mnogo našoj mladoj književnosti, koja i onako oskudijeva na talentima.

Nad njegovim grobom oprostio se od njega u ime društva Hrvat. književnika tajnik društva dr. Slavko Ježić ovim riječima:

Tužni zbore!

Široko je polje rada za kulturu našu — velika je njiva njezina, ali slabo uzorana i narijetko zasijana. Radnici nam fale, i ono, što ih imamo, ne dospijevaju da izvrše čitav golemi posao, koji ih čeka. Zato bolno osjećamo, kad nam kojeg udes ugrabi ili izmučen klone pod teretom, preteškim za njega.

Takvu tugu svi mi osjećamo danas. Opet je zamahnula oštrom svojom kosom bijela gospa tvrda srca i pokosila mladi život, koji je jedva dospio da nekoliko brazdi zareže na književnom polju — i već ga je bolest shrvala. Ali te su brazde tragovi iskrenog napora, i tkogod se bude bavio historijom naših mladih književnih pokreta, ne će moći mukom prijeći preko imena Ulderika Donadinija.

Nesumnjivi talenat, oštro opažalačko oko, kritički duh, smioni stvaralac — to su bile njegove odlike. Nije se žacao da iznese pred nas ljude i scene, prikazane nesmiljenim i gotovo ledenim realizmom, koji nas je katkad napunjao i zebnjom, ali je uvijek ostavljao snažan dojam. U borbi protiv sitničave buržoazije i odvratnog filistejstva nadao se u bohemskom životu ostvariti pravi tip slobodnog književnika. Ali taj ga je život slomio. Slomio ga duševno i tjelesno...

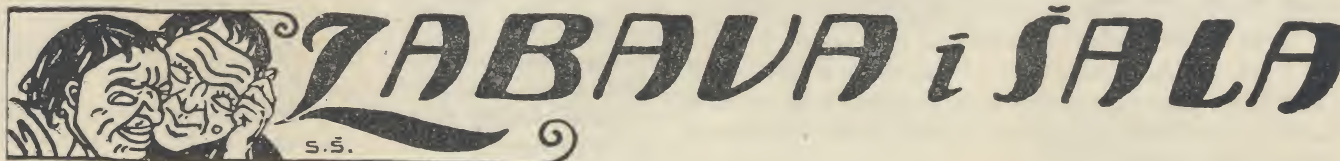
Pa ipak, poput pjesnika »Sagesse«, najvećeg bohema-umjetnika, i Donadini se smirio i stao je uživati u širokoj, vedroj i mirnoj umjetnosti realizma, što ga je našao u ruskoj književnosti, koju je naročito volio, a tu ljubav i dokazao svojim predavanjem o Dostojevskomu, koje spada među najljepše, što je o tom velikom Rusu kod nas rečeno...

Gotovo do zadnjeg časa živio je za književnost. Malo vremena pred smrt nosio je još uza se Turgenjevljeve »Lovačke zapiske«, i rekao je: »Sad znam, da je ipak ovo prava umjetnost...«

Ali bilo je već kasno. Mladi književnik, gonjen »Sablastima« i »Vijavicama« teškog našeg života, probijajući se »kroz šibe« i videći svud oko sebe »bezdan« — klonuo je pod teretom žvota. Tko zna, ne bi li u snažnijem milieu, gdje se živi u većim dimenzijama, gdje su jači poticaji i veće shvaćanje — ne bi li se tamo taj snažni talenat razvio i donio plodove, koje je obećavao . . . Ali naš ga je sitni život poklopio — i njega je stigao tužni udes naših Kovačićâ i Vidrića . . .

Na njegovu grobu zadajmo si riječ, da ćemo se boriti za neodvisnost i ugled hrvatskog književnika i tako se odužiti uspomeni književnika i patnika, komu kliknimo: S l a v a U l d e r i k u D o n a d i n i j u ! S l a v a !

Maturalni zadaci iz matematike. Biblioteka »Ergon«, Zagreb, Trg 29. listopada 1918. broj 9 izdala je knjigu pod natpisom »Maturalni zadaci iz matematike za učenike viših razreda srednjih škola kao priprava za ispit zrelosti, s potrebnim formulama, opširnim uputama i rezultatima napisali S. Škarica i S. Škreblin. Cijena je knjizi 20 D. Potpuno izrađeni zadaci obuhvataju građu: 1. iz aritmetike i algebre; 2. iz gometrije; 3. iz infinitezimalnog računa. Knjiga će maturantima, a i učenicima sedmog i šestog razreda vrlo zgodno poslužiti za postizavanje spretnosti i vještine u izrađivanju najraznovrsnijih zadataka iz matematičke građe, koja je propisana za srednju školu, pa se najtoplije preporučuje. Naručuje se pouzećem kod Biblioteke »Ergon«.

I. Narodne pitalice.

1. Odovud klada, odonud klada, u srijedi zmaj leži, gdje trava ne niče.

2. Kao žica tanko, kao zmija vitko, puca kao puška, uje (= ugrize) kao vaška (= pas).

3. Vile, vile
Po gori hodile
Ni vode pile
Ni trave pasle
Opet site doma došle.

II. Učarani natpis.

SALVA MEDOS

Iz ovoga se natpisa može ukloniti s e d a m s l o v a, pa da ne ostane ništa. Kako?

III. Brojčanice.

Pitala nas 12345676, 12 34 5676 duboka.

Poručio nam 12134, da mu 121 34 ili sestra dođemo u pohode.

IV. Rebus.

S, M i J / 2 SE SE EH SE SE SE DA DA DA L DA DA DA DA ZNA / 2

Odgonetke zagonetaka iz br. 6. i 7.:

I. Narodne pitalice: 1. Igla i konac. — 2. Oblaci (kiša), zemlja i trava. — 3. Vjetrenjača.

II. Čudna dioba: Tako će podijeliti, da treći dobije svoju jabuku u košarici.

II. Rebus: Više očiju više vidi.

IV. Slovčanka: Poslovica — polovica.

V. Labirint: O muci grozdovi vise.

Odgonetači zagonetaka iz br. 6. i 7.:

Milan, Mitrovica: I, II, IV — Georgević Stevan, Vinkovci IV — Radović Ivan, Zagreb: I, II, (2), IV — Šimunić S., Zagreb: Sve — Brajković Branimir, Gospić: Sve — Pinotić Mato Ivan, Petrinja: Sve — Eckl Zdenka, Vukovar: I, II, IV — Vukadinović D., Zemun: IV — Mažuran Jure, Gospić: IV — Ramljak Ferdinand, Vukovar: Sve — Živanović Jovan, Zemun: I, II, IV — Jelenić Miloslav, Podsused: Sve — Engl Dragutin, Vukovar: I, II, III — Frank Jelka, Osijek: Sve — Čelebi Estera, Zemun: I, II (1), IV — Kaufer Oskar, Zagreb: Sve — Bušić Mijo, Osijek: I, IV — Lukičić Otokar, Zagreb: I, II, IV — Reich Ivo, Osijek: I, II (2), IV — Tremski Ivan, Križevci: II, III — Ehrlich Ivica, Zagreb: I, II, IV — Müller Hilda, Osijek: I, II, IV — Topol Gabrijela, Zagreb: I, II, IV — Barlović Ivan, Zagreb: I, II, IV — Čulinović Mato, Sisak: IV — Ćošić Franjo, Požega: I, II, IV — Bauer Siegfried, Osijek: Sve — Elazar Josef M., Sarajevo: I, II (2), III, IV — Marberger Vilim, Vinkovci: Sve

Došen Vlatka, Gospić: I (sve) — Filipović Franjo, Zemun: I (sve), II — Klarić Ivo: I (3), II, III — Galetović R., Split: I (2), II — Gorjan D., Zagreb: I (3) — Vidović Božidar, Zagreb: I (2), II — Špiranec Mirko, Zagreb: I (sve), II, IV — Reich Vera, Osijek: I (1, 2), II — Biller Zvonimir, Zagreb: I (1 3) — Sommer Ivo, Zagreb: I (sve) — Klimek Slavko, Zagreb« I (1, 3) — Weiss Adolf, Osijek: I (1, 3) — Crlenjak Milan, Zagreb: II — Reich Andrija, Osijek: I (1, 2), II — Dorner Emanuel, Brod na Savi: I (2, 3), II — Drakulić Miron, Brod na Savi I. (2, 3) II. III.

Naknadno odgonetali zagonetke

iz broja 5.: Gorjan D., Zagreb: I, II (2), IV — Šutić Pero,, Dubrovnik: I, IV — Alić B., Split: Sv — Biller Zvonimir, Zagreb: I, II (1, 2), IV — Galetović R., Split: IV — Feš Srećko, Zagreb: I, II (1, 2), IV — Gamulin Ante, Split: II (1, 2) — Fleischhacker Jelena, Zagreb: I, II. IV —

iz broja 3./4.: Alinčić Vaso, Zagreb: I (1, 3, 4, 5), II, III — Šepec Viktor, Zagreb: I (4, 5), II.

Pounac. Vaša crtica nema zbilja nimalo poezije i nije za štampu. A da i jest, ne bih Vam je štampao, jer uvijek želimo znati, s kime imamo posla.

S. M. Split. Vi nijeste učinili dobro, što svoje misli u pjesmi nijeste htjeli da podvrgnete »besmislenom ritmu ili čistim srokovima«. Nešto ipak ima u toj pjesmi, pa vježbajte.

Tuna M. Vaši stihovi hramlju.

J. M. Osijek. Pjesma Vam je vrlo slaba, a sastavak u prozi mogli biste upotrijebiti tek u kojem predavanju o šumi u pučkoj školi. Spremljeno je dakle, kako ste izvoljeli reći, u »velecijenjeni« koš.

V. Z. Split. Alfred Musset bi se jako srdio na Vas, da pročita, kako ste mu preveli pjesmu. Ne znam, bi li ga to umirilo, što Vam ni originalne pjesme nijesu bolje. Čini se, da Vam ekavština nije materinsko narječje, jer Vam baš ne ide za rukom.

Ratko Svjetlov. Nije za štampu.

Lj J. Karlovac. Događaj, koji ste opisali, žalostan je, može biti i istinit, ali nijeste ga obradili, da bi bilo za štampu.

Ah. K. Petrov. Vaša pjesma »Amor« ne može u štampu.

E. G. Virovitica. Pokušajte poslati uredništvu kojega dječjega lista.

R. H. Mirin. Što ste htjeli reći Vašom pjesmicom »Janje malo«?

—n. Ne mogu Vam želju zadovoljiti.

J. H. Mitrovica. Nije za štampu.

N. M. V. gimnazija. Pošaljite u koji šaljivi list — možda u Koprive.

N. Ramušćak. Vi još malo vježbajte.

Hrvat — Bačka. Malo je zakasnilo.

Mito Mill. Ostavite se pjesnikovanja!

Sin broja 273. Vi ćete sami vidjeti, da se nitko ne može zvati ni samo »Tihomil«, a ni »Sin broja 273.«

I. H. Osijek. Vrlo mi je žao, da se ne možete odužiti za prijateljstvo štampanom pjesmom, ali bolje nikako nego tako.

FOD. Našlo smrt u košu.

Mili. Vrlo je slabo.

L. B. T. Vaša je pričica o Maloj vili tužna, romantična, ali već po samom sujetu nije za naš list.